

รูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า

พระมหาไพโรวรรณ สุขสิทธิ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต

สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

มกราคม 2558

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยบูรพา

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์และคณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณา
วิทยานิพนธ์ของ พระมหาไพโรววรรณ สุขสิทธิ์ ฉบับนี้แล้ว เห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพาได้

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

..... อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธร สุนทรายุทธ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
(ดร.สุรัตน์ ไชยชมภู)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธาน
(รองศาสตราจารย์ ชารี มณีศรี)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร.ธร สุนทรายุทธ)

..... กรรมการ
(ดร.สุรัตน์ ไชยชมภู)

..... กรรมการ
(ดร.ประชา อินัง)

คณะศึกษาศาสตร์ อนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ของมหาวิทยาลัยบูรพา

..... คณบดีคณะศึกษาศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิจิต สุรัตน์เรืองชัย)

วันที่... 11... เดือน... มีนาคม... พ.ศ. 2557

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดี เนื่องจากการถวายคำแนะนำต่าง ๆ จาก
รองศาสตราจารย์ ดร.ชร สุนทรายุทธ ประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ดร.สุรัตน์ ไชยชมภู
กรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ ที่ให้คำแนะนำข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ รองศาสตราจารย์
ชารี มณีศรี ดร.ประชา อินัง คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้รับแนวทาง
ในการศึกษาค้นคว้า เกิดความรู้ และประสบการณ์อย่างแท้จริงในการวิจัยครั้งนี้ อันเป็นสิ่งที่ผู้วิจัย
รู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาเป็นอย่างยิ่ง

ขอกราบขอบพระคุณ และเจริญพร ผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ
กับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ตลอดจนเพื่อนนิสิตทุกคน

ขอกราบขอบพระคุณ พระครูวิจิตรพัฒนโสภณ (ปิ่น ถามิโก) เจ้าอาวาสวัดแจ้งเจริญคอน
ที่มีความเมตตาอนุเคราะห์ต่อผู้วิจัยในทุก ๆ ด้าน ด้วยดี คุณประโยชน์และความสำเร็จใด ๆ ที่เกิดขึ้น
จากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบให้ครูบาอาจารย์ทุกท่านที่ประสิทธิ์ประสาทวิชาความรู้ให้กับ
ผู้วิจัยตลอดมา

พระมหาไพโรวรรณ สุขสิทธิ์

53920418: สาขาวิชา: การบริหารการศึกษา; กศ.ม. (การบริหารการศึกษา)

คำสำคัญ: รูปแบบการจัดการศึกษา/ พันธกิจของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

พระมหาไพฑูริธรรม สุขสิทธิ์: รูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า (THE MISSION OF PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL: GENERAL EDUCATION DEPARTMENT IN THE SOUTHERN ISAAAN MANAGEMENT FOR EDUCATION MODEL IN THE NEXT DECADE) คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์: ธร สุนทรายุทธ, Ph.D., ชารี มณีศรี, M.Ed. 154 หน้า. ปี พ.ศ. 2557.

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ ในทศวรรษหน้า ซึ่งได้ศึกษาตามพันธกิจ 3 ด้าน โดยใช้เทคนิคเดลฟาย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าได้มาโดยการสุ่มแบบเจาะจง จำนวน 20 คน ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์แบบกึ่ง โครงสร้าง และแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ สถิติที่ใช้ได้แก่ มัชยฐาน และค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่า

1. ด้านการจัดการศึกษาด้านการจัดการศึกษา พระภิกษุสามเณรควรมีความรู้ทางโลก และความรู้ทางธรรมที่สอดคล้องเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงจัดให้มีการบูรณาการความรู้ทางธรรมให้สอดคล้องต่อความต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น เน้นเพิ่มความรู้ทางธรรม บาลีเป็นเอกลักษณ์ของ โรงเรียน เป็นไปตามมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ เพื่อเป็นการพัฒนาตนเอง และเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ได้รับการศึกษา
2. ด้านการพัฒนาระบบบริหาร โรงเรียนด้านการพัฒนาระบบบริหาร โรงเรียน ควรปรับแนวทางการบริหารงาน ที่เหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของพระภิกษุสามเณร จัดบูรณาการ การปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพแก่โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพเกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียน
3. ด้านการเผยแผ่ และทำนุบำรุงพุทธศาสนาควรพัฒนา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของชุมชน หรือการเผยแผ่พระพุทธ ศาสนาตามสื่อต่าง ๆ เช่น สร้างเครือข่ายกลุ่ม โรงเรียนพระปริยัติธรรม ทางสังคมออนไลน์ การสร้างสื่อพระพุทธศาสนาทางอินเทอร์เน็ต

53920418: MAJOR: EDUCATIOAL ADMINISTRATION; M.Ed. (EDUCATIOAL ADMINISTRATION).

KEYWORDS: MISSION OF PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL/ EDUCATION MODEL PHAMAHA PHRAIWAN SUKLIT: THE MISSION OF PHRAPARIYATTI DHAMMA SCHOOL: GENERAL EDUCATION DEPARTMENT IN THE SOUTHERN ISAAN MANAGEMENT FOR EDUCATION MODEL IN THE NEXT DECADE. ADVISORY COMMITTEE: DHORN SUNTRAYUTH, P.hD., CHARI MANEESRI, M.Ed. 154 P. 2014

This research aimed to study the Phraparariyatti Dhamma school education model, in the Southern Isaan region for the next decade concerning education, 3 missions: administration, and disseminating Buddhism. The research method was a Delphi technique. The sample of this research consisted of 20 participants purposively selected from the people who work in Phraparariyatti Dhamma school. The instruments for collecting the data were semi - structured interview and a 4 - level rating scale questionnaire. The statistics used were median, and inter-quartile range. The findings were as follows:

1. Education Management. Monks should have knowledge of the world and knowledge on religious Be able to apply the religious knowledge and discipline with dialy life needs of society. and local communities. Enhancing knowledge of Pali to be an identity of to meet the . national education standards. Become a model for students.

2. For school development system; the administration should adjust its' administration plan to accomodate the needs of monks and novic monkes. Integrating the work of the general education section for the most beneficial to the learners.

3. For the propagation and preservation of Buddhism and Buddhist mission, the schools should develop a department of general education as a center of Buddhist learning, community or religious groups, with different media, such as network of Dhama schools through the Internet.

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ณ
บทที่	
1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
คำถามของการวิจัย.....	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย.....	4
กรอบความคิดในการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	9
แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษา.....	9
โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.....	12
การจัดการศึกษาตามพันธกิจของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา.....	21
กระบวนการวิจัย โดยใช้เทคนิคเดลฟาย.....	78
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	83
3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	90
การคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ.....	90
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการวิจัย.....	92
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	93
การสร้างมือที่ใช้ในการวิจัย.....	94

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	96
วิธีวิเคราะห์ข้อมูล.....	97
สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล.....	98
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	99
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	109
สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	110
อภิปรายผลการวิจัย.....	111
ข้อเสนอแนะ.....	120
บรรณานุกรม.....	122
ภาคผนวก.....	129
ภาคผนวก ก.....	130
ภาคผนวก ข.....	132
ภาคผนวก ค.....	109
ประวัติย่อของผู้วิจัย.....	154

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1	โครงสร้างเวลาเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา (กลุ่ม 7) ฉบับ มส..... 37
2	โครงสร้างเวลาเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนก สามัญศึกษา(กลุ่ม 7) ฉบับ มส..... 39
3	ระดับผลการเรียน..... 41
4	จำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย..... 81
5	ค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ ด้านการจัดการศึกษา..... 99
6	ค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ ด้านการพัฒนาระบบบริหาร โรงเรียน..... 102
7	ค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ ด้านการเผยแผ่ และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา.. 106

สารบัญญภาพ

ภาพที่	หน้า
1 กรอบความคิดในการศึกษาค้นคว้า.....	5

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ชีวิตมนุษย์เป็นชีวิตที่อยู่ได้ด้วยการศึกษา และจะอยู่ดียิ่งขึ้นไปด้วยการศึกษายิ่งขึ้น ชีวิตที่ดีคือชีวิตแห่งการศึกษา ถ้าชีวิตไม่มีการศึกษาก็ไม่มีความหมาย นี่เป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ ในเมื่อการศึกษาเป็นสิ่งสำคัญ เป็นเรื่องของชีวิตมนุษย์ พุทธศาสนาจึงมองว่าชีวิตมนุษย์ต้องเป็นชีวิตแห่งการศึกษาอย่างที่ว่ามาแล้ว แต่ทั้งนี้เราหมายถึงชีวิตที่ดี ตามต่อไปว่า ชีวิตแห่งการศึกษานั้นมีจุดมุ่งหมายอะไร การศึกษานั้นนำเราไปสู่สิ่งๆ ที่เรียกว่าปัญหา เมื่อมีการศึกษาเรียนรู้ ผิฝฝน พัฒนา กิ่งอกงามดีประณีตขึ้นทั้งด้านพฤติกรรม จิตใจ และปัญญา ตัวตัดสิน ก็ได้ปัญญา พอได้ปัญญาแล้วก็เกิดความรู้ ความเข้าใจ มาพัฒนาพฤติกรรม และจิตใจให้ ทำได้ ทำเป็น วางท่าที และปฏิบัติต่อสิ่งที่ตนเข้าไปเกี่ยวข้องทุกอย่างได้ถูกต้องเกิดผลดี (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุต.โต), 2539, หน้า 8)

การจัดการศึกษาตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 6 ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องเป็นไปตามเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และในมาตราที่ 10 ระบุว่า การจัดการศึกษาต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิ และโอกาสเสมอกัน ในการรับการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้ทั่วถึง และมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน ทั้งนี้ ถือว่าการศึกษาคือเครื่องมือที่จะช่วยพัฒนาคน พัฒนาคุณภาพชีวิตของคนให้ดีขึ้น (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2553, หน้า 8 - 12)

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษานั้น เป็นการศึกษาแบบหนึ่งของการศึกษาคณะสงฆ์เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ โดยให้เรียนทั้งวิชาธรรมและวิชาสามัญควบคู่กัน ๆ จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม พ.ศ. 2514 โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้การศึกษาโรงเรียนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายศาสนาจักร และฝ่ายบ้านเมืองกล่าวคือฝ่ายศาสนาจักรจะได้ศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นผู้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ดำรงอยู่ในสมณธรรมสมควรแก่ภาวะ สามารถดำรงสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรต่อไป และถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ลาสิกขาบทไปแล้วก็สามารถเข้าศึกษาต่อในสถาบันศึกษาของรัฐได้ หรือเข้ารับราชการสร้างประโยชน์ให้ก้าวหน้าแก่ตนเอง และบ้านเมืองสืบต่อไปด้วยเช่นกัน (กรมการศาสนา, 2539, หน้า 4) ทั้งนี้ ได้มี

พระราชปราชญ์ของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายีเถระ) ว่า “การศึกษาทางโลกเจริญก้าวหน้ามากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของโลก การศึกษาพระปริยัติธรรม ก็จำเป็นต้องอนุวัตไปตามความเปลี่ยนแปลงของโลกบ้าง จึงเห็นสมควรที่จะมีหลักสูตรในการเรียนพระปริยัติธรรมเพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่งคือ หลักสูตรพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษาได้มีโอกาสบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ได้ทั้งทางโลก และทางธรรมควบคู่กันไป” กระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วย โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาขึ้น เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2514 และระเบียบ กระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2535 ในระยะเริ่มแรก มีเจ้าอาวาส 51 แห่ง รายงานเสนอจัดตั้งต่อกรมการศาสนา ปัจจุบันการศึกษาประเภทนี้ได้เจริญ ก้าวหน้าขึ้นมาโดยลำดับมีโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษากระจายอยู่ตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ (กองพุทธศาสนศึกษา, 2546, หน้า 106)

การศึกษาพระปริยัติธรรมเป็นกระบวนการสำคัญในการสร้างรากฐานอันมั่นคงต่อ การสืบทอดพระพุทธศาสนา เพราะการที่พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาหลักพระธรรมทางพระพุทธศาสนา จะเป็นที่ยอมรับว่าเป็นผู้ทรงภูมิ และเป็นผู้นำทางปัญญาของประชาชนอย่างแท้จริง ดังนั้น การจัดการศึกษาให้แก่พระภิกษุสามเณรของไทยจึงมีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์ ให้ผู้บวชเรียนได้ฝึกหัดกาย วาจาให้เรียบร้อย อบรมจิตใจให้เป็นสมาธิ และอบรมปัญญาให้รู้แจ้ง ตามหลักธรรมของพระพุทธศาสนา และจัดให้มีการศึกษาบาลีเพื่อเป็นความรู้ในการค้นคว้า และการดำเนินงานการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ได้พัฒนามาเป็นลำดับ และโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรได้ศึกษาเล่าเรียน ตามหลักสูตรกระทรวงศึกษาธิการ มีแผนกสามัญศึกษาเป็นจุดยืน วิชาพระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติอันเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่ง จัดตั้งขึ้น ตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2537 และ อยู่ในสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ในขณะนี้วัดต่าง ๆ จัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม ขึ้นมากมาย จุดยืนวิชาที่สอนคือวิชาสามัญ ทั้งผู้เรียน และผู้สอนก็นับหนักทางวิชาสามัญศึกษา (พระมหาประสาน ทรงศรี, 2552, หน้า 49)

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาได้รับการยอมรับ และมีบทบาท มากขึ้น โดยถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาของชาติ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ศึกษา มีส่วนในการตอบสนองนโยบายของการศึกษาขั้นพื้นฐานของปวงชนให้ทั่วถึงเพื่อยกระดับคุณภาพ ชีวิตของประชาชนให้ทัดเทียมกัน ตามแนวนโยบายของแผนการศึกษาแห่งชาติ และแผนพัฒนา การศึกษา อย่างไรก็ตาม การจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่ผ่านมา

มีปัญหาในการจัดการบริหาร อาทิ ยังไม่มีรูปแบบการจัดการศึกษาที่ชัดเจนตามระบบ หรือเป็นไปตามระบบ โรงเรียนที่ดี ส่วนใหญ่จัดตามอัตภาพเป็นต้น กรมการศาสนาจึงเห็นความจำเป็นที่ต้องทำการศึกษาพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาให้สามารถตอบสนองนโยบายของรัฐและคณะสงฆ์ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2537, หน้า 4)

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเป็นสถานที่ที่มีเป้าหมายในการมุ่งพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นพระภิกษุ สามเณร ให้เป็นผู้มีคุณธรรม มีความรู้ ประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย เป็นศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนา และเป็นที่ชื่นชมว่า นับตั้งแต่ที่ได้มีการก่อตั้งโรงเรียนประเภทนี้มาตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2514 จนถึงปัจจุบัน เจ้าอาวาสซึ่งเป็นผู้ขออนุญาตตั้งโรงเรียน พร้อมทั้งผู้บริหาร โรงเรียน ครู พระอาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา ได้ร่วมกันดำเนินการนานัปการเพื่อจัดการศึกษาได้ตามคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐาน จึงมีโรงเรียนหลายแห่งที่มีชื่อเสียงได้รับศรัทธา เชื่อมั่น จากผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานเข้าเรียน อย่างไรก็ตามจากการติดตามประเมินผลการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในภาพรวมพบว่ายังมีประเด็นสำคัญที่จะต้องได้รับการพัฒนาอีกหลายประการ นอกจากนี้การที่มีการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาการ ทำให้หน่วยงานทุกภาคส่วนที่มีหน้าที่หรือเกี่ยวกับการศึกษาทุกระบบ ต้องสร้างกลยุทธ์ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้มีความพร้อมทั้งร่างกาย สติปัญญา อารมณ์และศีลธรรม สามารถก้าวทันการเปลี่ยนแปลง เพื่อนำไปสู่สังคมฐานความรู้ใหม่ได้อย่างมั่นคง (กองพุทธศาสนศึกษา, 2553, คำนำ)

การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีประเด็นที่ต้องได้รับการพัฒนาที่สำคัญอยู่หลาย ๆ ประเด็นไม่ว่าจะเป็นในด้านคุณภาพ และมาตรฐานในการจัดการศึกษา ในปัจจุบันของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่ยังไม่เป็นที่ยอมรับจากสังคมในวงกว้าง ความไม่ชัดเจนในอัตลักษณ์ของการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทที่ควรจะเป็นอย่างแท้จริง ประสิทธิภาพของระบบการดำเนินการด้านการบริหารจัดการ และการจัดการศึกษาที่ยังไม่มีทิศทาง การพัฒนา และขาดความชัดเจนในการสร้างเอกภาพทางการบริหารให้กับกลุ่มโรงเรียน และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด นอกจากนี้ยังพบว่า การสร้างพันธสัญญาการดำเนินงาน และการจัดการศึกษาเพื่อการสร้างศาสนทายาทที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันยังไม่ได้มีการกำหนดให้มีขึ้น อย่างเป็นทางการมากนักจะมีเพียงการดำเนินงานตามกรอบแนวปฏิบัติของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติเป็นสำคัญอีกทั้ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาไม่มียุทธศาสตร์การพัฒนาที่เด่นชัดพอที่จะเป็นแนวทางของการจัดการศึกษาในบริบทพื้นที่นั้น ๆ เพื่อสร้างศาสนทายาท และดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชุมชนในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพ(กองพุทธศาสนศึกษา, 2553, หน้า 1)

จากปัญหาการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงอยากศึกษา รูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้อำนวยการต้องบริหารให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและตอบสนองความต้องการทางการศึกษาในการผลิต หรือสร้างศาสนทายาทให้มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับความต้องการของสังคม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า

คำถามของการวิจัย

รูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้าจะมีลักษณะเป็นอย่างไร จึงจะมีประสิทธิภาพ

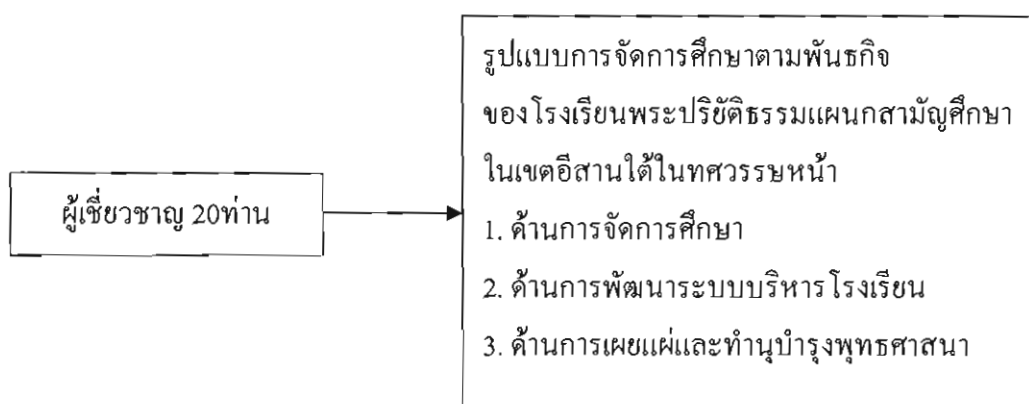
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถนำมาใช้เป็นประโยชน์ในการวางแผนพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้าให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางการปฏิรูปการศึกษา และความต้องการของสังคม
2. เป็นประโยชน์ต่อผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในการจัดรูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า

กรอบความคิดในการวิจัย

การศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้านี้ ผู้วิจัยได้ใช้เทคนิคเดลฟาย เวเทอร์แมน และสเวนสัน (Weatherman and Swensom, 1974, p. 109 อ้างถึงใน ประยูร ศรีประสาธน์, 2550, หน้า 56) กล่าวว่า เดลฟาย เทคนิคการวิจัยที่พัฒนาขึ้นมาเพื่อการวิจัยอนาคต โดยเฉพาะเดลฟายช่วยให้ผู้วิจัยได้ข้อมูลที่เป็นระบบและน่าเชื่อถือมากขึ้น ในการใช้เทคนิควิจัยนี้มีองค์ประกอบที่สำคัญที่สุด คือ

ผู้เชี่ยวชาญการศึกษาจะเน้นหนักถึงรูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดสุรินทร์ในทศวรรษหน้าจากความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญซึ่งผู้วิจัยได้ยึดกรอบตามแผนยุทธศาสตร์ และแผนปฏิบัติการพัฒนาการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติระบุว่าเป็นเข็มทิศนำทางสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาอย่างเป็นระบบ และมีความเป็นเอกภาพ เพื่อร่วมกันสร้างศาสนทายาทที่ดีมีคุณธรรม มีความรู้ ความสามารถ และพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ช่วยสร้างสรรค์สังคมพุทธธรรมและนำพาพระพุทธศาสนาสู่ความเจริญมั่นคงยั่งยืนสืบต่อไป เป็นกรอบในการศึกษา ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบความคิดในการศึกษาค้นคว้า

ขอบเขตของการวิจัย

1. ด้านเนื้อหาเป็นการศึกษาทัศนะของผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเกี่ยวกับแนวโน้มในรูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า โดยใช้แนวคิดของการวิจัยในอนาคตเคลฟายเทคนิคเป็นการศึกษาเพื่อมองเหตุการณ์หรือพฤติกรรมในอนาคตที่เกี่ยวกับการทำนาย (Prediction) และคาดการณ์ (Forecast) ในด้านต่อไปนี้

1.1 ด้านหลักสูตรการจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เพื่อผลิตและพัฒนาศาสนทายาทที่เปี่ยมด้วยพุทธธรรม

1.2 ด้านพัฒนาระบบบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็ง เป็นโรงเรียนคุณภาพมาตรฐานของไทยที่ศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาของโลก

1.3 ด้านเผยแผ่ และทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม และร่วมสร้างสังคม พุทธธรรมที่มีความเข้มแข็ง

2. กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ เลือกจากผู้ที่มีบทบาทในการจัดการศึกษาและมีส่วนเกี่ยวข้องกับ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา และเป็นนักวิชาการในสำนักงานพระพุทธศาสนา แห่งชาติ ในเขตอีสานใต้ จำนวนทั้งสิ้น 20 ท่าน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา หมายถึง โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่วัด จัดตั้งขึ้น สำหรับพระภิกษุสามเณร สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

2. ในเขตอีสานใต้ หมายถึง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่อยู่ในจังหวัด สุรินทร์ จังหวัดบุรีรัมย์ และจังหวัดศรีสะเกษ

3. ทศวรรษหน้า หมายถึง ในปีพุทธศักราช 2568

4. รูปแบบการจัดการศึกษา หมายถึง เครือข่ายเชื่อมโยงการจัดการศึกษา และพัฒนา พันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดสุรินทร์ตามแผนยุทธศาสตร์ และ แผนปฏิบัติการการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาใน 3 ด้าน

4.1 การจัดการศึกษา หมายถึง เฉพาะหลักสูตรเท่านั้นที่ใช้การจัดการศึกษา โรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

4.1.1 องค์ประกอบของหลักสูตร หมายถึง เนื้อหาวิชาหรือกลุ่มสาระที่มีความ เหมาะสมกับพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาและสภาพสังคมไทย

4.1.2 การนำหลักสูตร ไปใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ หมายถึง การนำเอาเนื้อหาวิชา หรือกลุ่มสาระการเรียนรู้ที่มีความเหมาะสมกับพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ศึกษา และสภาพสังคมไทยในการจัดการเรียนการสอน

4.1.3 การใช้สื่อ เทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร หมายถึง การใช้สื่อการเรียนรู้สื่อชนิดใดก็ตามที่บรรจุเนื้อหาวิชา หรือกลุ่มสาระการเรียนรู้ ใช้เป็นเครื่องมือ สำหรับการเรียนรู้เนื้อหาที่มีความเหมาะสมกับพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ศึกษา และสภาพสังคมไทย

4.1.4 การวัดผล และประเมินผลหลักสูตร หมายถึง การวัดผล และประเมินผล ตามเนื้อหาวิชา หรือกลุ่มสาระการเรียนรู้ของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

4.2 การพัฒนาระบบบริหาร โรงเรียน หมายถึง การบริหารงานโรงเรียนที่ประกอบด้วย นโยบายคุณภาพ วัตถุประสงค์ คุณภาพการวางแผนงานคุณภาพ ระบบการบริหารจัดการที่มีคุณภาพมาตรฐาน

4.2.1 การบริหารงานด้านวิชาการ หมายถึง การบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร การจัดการกระบวนการเรียนรู้ การวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา การพัฒนาสื่อ การพัฒนาแหล่งเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา การวัดผลประเมินผล การประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา การประสานความร่วมมือในการพัฒนาวิชาการ

4.2.2 การบริหารด้านงบประมาณ หมายถึง การบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดทำ และขอเสนอของบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงินและผลการดำเนินงาน การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา การบริหารการเงิน การบริหารบัญชีพัสดุ และทรัพย์สิน

4.2.3 การบริหารงานด้านบุคคล หมายถึง การบริหารงานเกี่ยวกับการวางแผน อัตรา กำลังกำหนดตำแหน่ง การสรรหาและบรรจุแต่งตั้ง การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ควบคุมดูแล การจัดสรรเงินเดือน ค่าตอบแทน การจัดสวัสดิการ การประเมินผลการปฏิบัติงานวินัย และการรักษาวินัย และการออกจากการปฏิบัติงาน

4.2.4 การบริหารงานทั่วไป หมายถึง การบริหารงานที่เกี่ยวข้องกับ การพัฒนาระบบ และเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การจัดระบบการบริหารและพัฒนาองค์การ งานเทคโนโลยีสารสนเทศ การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ งานบุคคล และบริหารงานทั่วไป การดำเนินงานธุรการ การดูแลอาคารสถานที่และสภาพแวดล้อม การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา

4.3 การเผยแผ่ และทำนุบำรุงพุทธศาสนา หมายถึง การนำหลักพุทธธรรมสู่ชุมชน และการสร้างศาสนทายาทที่มีพุทธธรรม

4.3.1 วิธีการหมายถึง การสร้างหรือการพัฒนา ภิภุสามเณร ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ พระพุทธศาสนาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

4.3.2 การสร้างความภาคภูมิใจ หมายถึง การให้มอบ รางวัล เกียรติคุณ แก่ภิภุสามเณร ผู้ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

4.3.2 เทคนิคที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ หมายถึง การเผยแผ่ในรูปแบบต่าง ๆ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

4.3.2 การรับรู้ของประชาชน หมายถึง ประชาชนมีเข้าใจหลักพุทธธรรมที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ทำการเผยแผ่

5. เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย หมายถึง วิธีการเสาะแสวงหาความคิดเห็นที่จะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มคนหรือผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวกับความเป็นไปในอนาคต โดยจะใช้แบบสอบถามแทนการประชุม และจะถามซ้ำ

6. ผู้เชี่ยวชาญ หมายถึง ผู้บริหาร หรือเจ้าหน้าที่ที่ผู้เชี่ยวชาญมีความเกี่ยวข้องกับการศึกษา หรือมีประสบการณ์ในการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ประกอบด้วย พระภิกษุ และผู้ทรงคุณวุฒิ (ฆราวาส) โดยมีคุณสมบัติ ดังนี้

6.1 ภิกษุ 10 รูป ต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

6.1.1 การศึกษาทางธรรมเป็นเปรียญธรรม 4 ประโยค ขึ้นไป

6.1.2 การศึกษาทางโลกสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ขึ้นไป

6.1.3 เป็นผู้อำนวยการ หรือผู้บริหาร

6.1.4 มีประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวข้องกับ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

6.2 ฆราวาส 10 ท่าน ต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

6.2.1 การศึกษาทางโลกสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ขึ้นไป

6.2.2 มีผลงานด้านการศึกษา หรือตำราวิชาการ

6.2.3 มีประสบการณ์การทำงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

6.2.4 มีประสบการณ์การทำงาน 10 ปี ขึ้นไป

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัยเรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดสุรินทร์ในทศวรรษหน้า ผู้วิจัยได้นำเสนอเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องจากการศึกษาค้นคว้าตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษา
2. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
3. การจัดการศึกษาตามพันธกิจของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
4. กระบวนการวิจัยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดการศึกษา

การศึกษานับเป็นรากฐานที่สำคัญที่สุดประการหนึ่งในการสร้างสรรค์ความเจริญก้าวหน้า และแก้ไขปัญหาต่างๆ ในสังคม เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่ช่วยให้คนได้พัฒนาตนเอง ด้านต่างๆ ตลอดจนช่วยวางรากฐานพัฒนาการของชีวิตตั้งแต่แรกเกิด การพัฒนาศักยภาพ และจิตความสามารถด้านต่าง ๆ ที่จะดำรงชีวิต และประกอบอาชีพได้อย่างมีความสุข รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง รวมเป็นพลังสร้างสรรค์การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืนได้

ความหมายของการศึกษาในทัศนะตามทัศนะทางพระพุทธศาสนา

คำว่า “การศึกษา” ในภาษาสันสกฤตใช้คำว่า “ศิกฺษา” ส่วนภาษาบาลีใช้คำว่า สิกฺขา แปลว่า ทำให้แห้ง หมายถึง การทำกิเลสหรือสิ่งชั่วร้ายให้หายไป ตามรูปศัพท์แล้ว อาจแยกออกพิจารณาตามแนวพระพุทธศาสนาได้ 2 ความหมาย คือ

1. การศึกษา หมายถึง เครื่องให้มองเห็นตัวเอง (สยฺเตนอิภฺยชิตฺติ สิกฺขา) คือ การเข้าใจคุณภาพของตัวเอง รู้ว่าตัวเองมีพลัง มีศักยภาพแต่ไหนเพียงไร มีความสามารถอย่างไร และควรใช้อย่างไร เป็นต้น การมองเห็นตัวเองนี้จะทำให้มนุษย์รู้จักตัวเอง และสามารถนำตัวเองเข้าไปสัมพันธ์กับสิ่งต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสม หน้าที่ของการศึกษาตามความหมายนี้ คือ การช่วยให้ค้นพบตัวเอง

2. การศึกษา หมายถึง เครื่องมือทำให้มองเห็นความจริง (สัจเจตนอกุชติติ ศึกษา) คือ มีความเข้าใจในสภาพของตนเอง และสิ่งต่าง ๆ อย่างแจ่มแจ้งชัดเจน หรือการมองเห็นความจริงตามความเป็นจริงกล่าวคือ พระพุทธศาสนาสอนให้มนุษย์พยายามให้เข้าใจธรรมชาติมากที่สุด ทั้งธรรมชาติเกี่ยวกับตัวมนุษย์เอง และธรรมชาติของสิ่งต่าง ๆ ที่ล้อมรอบมนุษย์ หรือที่ไปสัมผัสเข้า

คำว่า “การศึกษา” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายว่า “การเล่าเรียน การฝึกอบรม” เป็นคำที่ใช้ในความหมายตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า “Education” ซึ่ง กูด (Good, 1973, p. 202) ได้ให้ความหมายไว้ในพจนานุกรมศัพท์การศึกษา 4 ประการ โดยสรุปคือ

1. การศึกษา หมายถึง การดำเนินการด้วยกระบวนการทุกอย่างที่ทำให้บุคคลพัฒนาความสามารถด้านต่าง ๆ รวมทั้งทัศนคติ และพฤติกรรมอื่น ๆ ตามค่านิยม และคุณธรรมในสังคม
2. การศึกษา หมายถึง กระบวนการทางสังคมที่ทำให้บุคคลได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมที่คัดเลือก และกำหนดไว้อย่างเหมาะสม โดยเฉพาะ โรงเรียน เพื่อพัฒนาบุคคล และสังคม
3. การศึกษา หมายถึง วิชาซีพอย่างหนึ่งสำหรับครู หรือการเตรียมบุคคลให้เป็นครู ซึ่งจัดสอนในสถาบันอุดมศึกษา ประกอบด้วย วิชาจิตวิทยาการศึกษา ปรัชญาประวัติศาสตร์ศึกษา หลักสูตร หลักการสอน การวัดผล การบริหาร การนิเทศการศึกษา และวิชาอื่น ๆ ที่ครูควรรู้ทั้งภาคทฤษฎี และปฏิบัติซึ่งจะทำให้เกิดความเจริญงอกงามสำหรับครู
4. การศึกษา หมายถึง ศิลปะในการถ่ายทอดความรู้ต่าง ๆ ในอดีตซึ่งรวบรวมไว้อย่างเป็นระบบสำหรับคนรุ่นใหม่

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 4 ระบุไว้ว่า การศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคล และสังคม โดยการถ่ายทอดความรู้ การฝึก การอบรม การสืบสานวัฒนธรรม การสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการ การสร้างองค์ความรู้อันเกิดจากการจัดสภาพแวดล้อม สังคมแห่งการเรียนรู้และปัจจัยเกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2553, หน้า 5)

ตีปพนนท์ เกตุทัต (2543, หน้า 2) กล่าวว่า การศึกษาเป็นกระบวนการในการเรียนรู้ชีวิต ชีวิตทุกชีวิตประสงค์จะมีความสุข และลดความทุกข์ แต่ชีวิตที่มีความสุขได้ ชีวิตต้องเรียนรู้ ต้องศึกษา ชีวิตต้องเรียนรู้ความเป็นจริง คือ ธรรมชาติ และวิทยาศาสตร์ เพื่อเรียนรู้ที่จะปฏิบัติตนภายในธรรมชาติแวดล้อม และพึ่งพาอาศัยกันในวิถีชีวิต ชีวิตควรเรียนรู้ความเป็นธรรม คือ ศาสนา เพื่อเรียนรู้เพื่อที่จะมีความสุข เรียนรู้ที่จะลดความทุกข์ เพื่อให้เกิดปัญญา และสามารถแสวงหาความพอดีระหว่างปัญญา และศรัทธา ชีวิตเรียนรู้เรื่องสังคมศาสตร์ เพื่อเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน

อย่างสงบสันติ ชีวิตที่ดีเป็นชีวิตที่ต้องการมีการเรียนรู้นอกเหนือจากการมีสัญชาตญาณ และมีการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา ตลอดชีวิต ขอบวงชีวิตที่มีการเรียนรู้จะมีลักษณะขยายขอบเขตกว้างออกไปเรื่อย ๆ ชีวิตที่มีการเรียนรู้จึงเป็นชีวิตที่มุ่งสู่ความสุข และความสมบูรณ์ของชีวิต

วิชยตันศิริ (2539, หน้า 123) กล่าวว่า การศึกษา คือหัวใจของการพัฒนาคน หากเราไม่สามารถสร้างความเป็นคนในความหมายของพระพุทธศาสนา ระบบการศึกษาของเราก็จะล้มเหลว การสร้างคนในความหมายที่แท้จริงคือ การสร้างให้บุคคลมีจิตใจสูง ดังนั้น กระบวนการเรียนรู้ทุกระดับจึงต้องมุ่งเน้นไปที่การพัฒนามนุษย์ทั้งกาย ใจ และปัญญา โดยเฉพาะปัญญานั้นสัมพันธ์กับใจ หรือใจสัมพันธ์กับปัญญา จิตที่สะอาดมีสมาธิจะนำไปสู่ปัญญา ปัญญาที่ฝึกไว้ดีแล้วจะนำไปสู่จิตที่สูงส่ง

กุลยา ตันติผลาชีวะ (2543, หน้า 20) ได้ให้ความหมายว่า การศึกษาเป็นการพัฒนาความรู้ความสามารถบุคคลลักษณะ และพลังปัญญาให้กับคนด้อยการสอนและฝึกหัดอย่างเป็นระเบียบวิธีการศึกษาที่ดีนั้นต้องเป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดความเจริญอกงามในคน เปลี่ยนพฤติกรรม และสร้างการใฝ่รู้ เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี

สนิท ศรีสำแดง (2547, หน้า 6) การศึกษา หมายถึง กระบวนการพัฒนามนุษย์จากทารกถึงวัยชราเป็นการพัฒนาพลังทุกอย่างในตัวมนุษย์ตาม เปสตาลอซซี่ (Pestalozzi) คือ พลังธรรมชาติพลังสามสอดคล้อง และพลังความก้าวหน้า โดยการศึกษาแต่ละคนจะพัฒนาจนเขาสามารถทำสิ่งที่ เป็นประโยชน์ตามความสามารถที่ดีที่สุดที่เขาพึงมี การพัฒนาเช่นนั้น จะทำให้เขาไม่ไร้ความสามารถ แต่จะควบคุมสิ่งแวดล้อมเท่านั้น แต่จะช่วยให้เขาปรับปรุงสิ่งแวดล้อมได้ด้วย

จากความหมายของการศึกษาดังที่นักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความหมายไว้ข้างต้นนั้น พอสรุปได้ว่า การศึกษา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้ที่จะพัฒนาและฝึกปฏิบัติสร้าง ความเจริญ อกงามของบุคคลให้รู้จักการดำเนินชีวิตอย่างสันติสุข มีพฤติกรรมใฝ่รู้ที่จะเป็นพลังปัญญา เพื่อคุณภาพชีวิตที่ดี

ความหมายของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

กองพุทธศาสนศึกษา (2546, หน้า 1 - 2) ได้ให้ความหมายว่า สำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษานั้นเป็นการศึกษาอีกรูปแบบหนึ่งของการศึกษาของคณะสงฆ์เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์นับตั้งแต่ปีพุทธศักราช 2514 เป็นต้นมา

กองพุทธศาสนศึกษา (2554, หน้า 742) ได้ให้ความหมายว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่วัดจัดตั้งขึ้นเพื่อให้การศึกษาแก่ผู้เรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

หุมเพ็ง พันธะจันทร์สุข(2547, หน้า 7) ได้ให้ความหมายว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา หมายถึง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่จัดตั้งขึ้นที่วัด หรือที่ธรณีสงฆ์ หรือมูลนิธิทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรทั้งวิชาการทั้งสายสามัญ และทั้งด้านคุณธรรมตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. 2514

พระบัณฑิต ศรีชัย (2548, หน้า 15) ได้ให้ความหมายว่า โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา หมายถึง โรงเรียนที่วัดในพระพุทธศาสนา จัดตั้งขึ้นในที่ดินของวัด เพื่อให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ซึ่งเป็นพื้นที่หน่วยงานที่กระทรวงศึกษาธิการได้จัดไว้สำหรับการบริหารควบคุมดูแล โรงเรียนในสังกัด

สรุป การจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเป็นสถานศึกษาที่มีเป้าหมายในการมุ่งพัฒนาผู้เรียนซึ่งเป็นพระภิกษุสามเณรให้เป็นผู้มีคุณธรรมมีความรู้ประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัยเป็นศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนา (กองพุทธศาสนศึกษา, 2553, หน้า 1) ปัจจุบันได้มีการจัดการศึกษาให้กับพระภิกษุสามเณรที่ต้องการความรู้ทั้งทางโลก และทางธรรมควบคู่กันไป โดยวัดเป็นเจ้าของการเสนอจัดตั้ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาต้องผ่านความเห็นชอบจากเจ้าคณะตำบลอำเภอจังหวัดภาคกรมการศาสนา และสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติตามลำดับวัดและ โรงเรียนต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับระเบียบของสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยการจัดตั้ง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2547

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

ประวัติความเป็นมาของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เป็นการศึกษารูปแบบหนึ่งของการศึกษาคณะสงฆ์ เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดขึ้นตามความประสงค์ (พระราชมนูญ, 2521, หน้า 355) ซึ่งมีมูลเหตุสืบเนื่องมาจากการจัดตั้งโรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา และบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัด กล่าวคือ ภายหลังจากที่การศึกษาในมหาวิทยาลัยทั้งสองแห่ง คือ มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และสภาการศึกษามหามงกุฎราชวิทยาลัย ซึ่งเปิดดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2432 และ พ.ศ. 2489 ตามลำดับ ได้เจริญก้าวหน้ามากขึ้น ทางมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย จึงได้จัดแผนกมัธยมขึ้นมา เรียกว่า โรงเรียนบาลีมัธยมศึกษา กำหนดให้มีการเรียนบาลี นักธรรมและความรู้ชั้นมัธยม โดยรับผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่4 ต่อมาเมื่อโรงเรียนบาลีศึกษานี้ได้แพร่หลายขยายออกไปยังต่างจังหวัดหลายแห่ง มีพระภิกษุ และสามเณรเรียนกันมาก ทางคณะสงฆ์จัดองค์การศึกษาจึงได้กำหนดให้เรียกโรงเรียนประเภทนี้ว่าโรงเรียนบาลีวิสามัญศึกษาสำนักเรียนวัด โดยคณะสังฆมนตรี

และกระทรวงศึกษาธิการได้ออกระเบียบกระทรวงให้โรงเรียนบาลีวิสามันตศึกษาสำนักเรียนวัดนี้ เปิดทำการสอบสมทบในชั้นตัวประโยค คือ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2500 เป็นต้นมา และเมื่อสอบได้แล้วจะได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการ อีกด้วย ด้วยเหตุนี้จึงทำให้พระภิกษุสามเณรนิยมเรียนกันมาก โรงเรียนประเภทนี้จึงแพร่หลาย ออกไปยังจังหวัดต่าง ๆ อย่างกว้างขวาง จนทำให้ทางการคณะสงฆ์เกรงว่าการศึกษารวม และบาลี จะเสื่อมลง เพราะพระภิกษุสามเณรต่างมุ่งศึกษาวิชาทางโลกมากไป เป็นเหตุให้ต้องละทิ้งการศึกษารวม และบาลีเสีย แต่ทางคณะสงฆ์ก็พิจารณาเห็นความจำเป็นของการศึกษาวิชาทางโลกอยู่

ดังนั้น แม่กองบาลีสนามหลวงพระธรรมปิฎกยาบติ (สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ฟัน ชุตินทรมหาเถระ) จึงได้ตั้งคณะกรรมการ ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลี ขึ้นใหม่ มีวิชาบาลี วิชาธรรม และวิชาทางโลก เรียกว่า บาลีศึกษาสามัญศึกษา และปริทัศน์ศึกษา ได้ประกาศเมื่อ พ.ศ. 2507 พร้อมกับได้ยกเลิกระเบียบของคณะสังฆมนตรีว่าด้วยการศึกษา ของโรงเรียนบาลีศึกษาสามัญศึกษาสำนักเรียนวัดเสียบ และกำหนดให้พระภิกษุสามเณรเรียน พระปริยัติธรรมแผนกบาลีที่คณะสงฆ์ได้จัดขึ้นใหม่ แต่เหตุการณ์ปรากฏต่อมาว่า การตั้งสำนัก เรียนตามแบบ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีใหม่นี้มีน้อย นักเรียนก็นิยมเรียนกันน้อยเพราะ พระภิกษุสามเณรส่วนใหญ่ยังพอใจที่จะเรียนโดยได้รับประกาศนียบัตรจากกระทรวงศึกษาธิการอยู่ ดังนั้น นักเรียนใน โรงเรียนดังกล่าว จึงพากันเข้าซื้อกันเป็นนักเรียนโรงเรียนราษฎร์ของวัดซึ่งตั้งขึ้น โดยระเบียบกระทรวงศึกษาธิการบ้าง สมัครสอบเทียบบ้าง เข้าเป็นนักเรียนผู้ใหญ่บ้าง ทำให้การศึกษา ของคณะสงฆ์ในช่วงนี้ระยะนั้นเกิดความสับสนเป็นอันมาก (กรมการศาสนา, 2521, หน้า 7 - 9)

ในขณะเดียวกันได้มีผู้แทนราษฎร์ยื่นเรื่องขอให้กระทรวงศึกษาธิการเปิดการสอบ ในชั้นตัวประโยคให้แก่พระภิกษุสามเณร แต่กรมการศาสนาร่วมกับกรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้พิจารณาถึงความเห็นร่วมกันว่า ควรจะตั้งโรงเรียนขึ้นประเภทหนึ่ง เพื่อสนองความต้องการ ของพระภิกษุสามเณร โดยให้เรียนทั้งวิชาธรรม และวิชาสามัญศึกษาควบคู่กันไป โดยไม่มีการสอบ แต่ให้กระทรวงศึกษาธิการดำเนินการสอบเอง และโดยพระปรารภของสมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก (จวน อุฏฐายีมหาเถระ) “การศึกษาทางโลกเจริญ ก้าวหน้ามากขึ้นตามความเปลี่ยนแปลงของโลก การศึกษาพระปริยัติธรรม ก็จำเป็นต้องอนุวัต ไปตามความเปลี่ยนแปลงของโลกบ้าง จึงเห็นสมควรที่จะมีหลักสูตรในการเรียนพระปริยัติธรรม เพิ่มขึ้นอีกแผนกหนึ่ง คือ หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ศึกษา ได้มี โอกาสบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ได้ทั้งทางโลก และทางธรรมควบคู่กันไป”

ในที่สุตกระทรวงศึกษาธิการจึงได้ประกาศใช้ระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญชั้น เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2514 และระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2535 (ปัจจุบันใช้ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ.2546) โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะให้การศึกษาในโรงเรียนดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อฝ่ายศาสนจักรและฝ่ายบ้านเมืองกล่าวคือทางฝ่ายศาสนจักรจะได้ศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง เป็นปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ ดำรงอยู่ในสมณธรรม สมควรแก่ภาวะสามารถธำรง และสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรต่อไป และถ้าหากพระภิกษุสามเณรเหล่านี้ลาสิกขาบทไปแล้ว สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้ หรือเข้าราชการสร้างประโยชน์ให้ก้าวหน้าให้แก่ตนเอง และบ้านเมืองสืบต่อไปด้วยเช่นกันในระยะแรกมีเจ้าอาวาส 51 แห่ง รายงานเสนอจัดตั้งต่อกรมการศาสนา(คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา (วิชัย ธรรมเจริญ, 2541, หน้า 3 - 4)

เดิมนั้นโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญสังกัดกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ปัจจุบัน สังกัดกองพุทธศาสนศึกษา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และจัดการศึกษาตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และศึกษาหลักสูตรพระปริยัติธรรม(บาลี, ธรรมวินัย และศาสนาปฏิบัติ) ภายใต้กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา พ.ศ. 2548 ลงนามโดยนายอดิศักดิ์ โพธารามิก รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน พ.ศ. 2548

วัตถุประสงค์การจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา (หุมเพ็ง พันธะจันทร์สุข, 2547, หน้า 27 - 28)

1. เพื่อเป็นการให้ประสบการณ์การเรียนรู้และฝึกปฏิบัติที่ดี และเหมาะสมแก่พุทธเยาวชนในวัยศึกษาเล่าเรียน
2. เพื่อเป็นการสร้างศาสนทายาทที่มีคุณภาพและความรู้ความสามารถแก่พระพุทธศาสนา
3. เพื่อให้โอกาสทางการศึกษาแก่เยาวชนของชาติที่มาบวชเรียน
4. เพื่อเน้นการศึกษา และปฏิบัติของพระภิกษุสงฆ์และสามเณรในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเรื่องการฝึกอบรมให้มีนิสัยใฝ่หาความรู้ทักษะรู้จักวิเคราะห์อย่างมีระเบียบ วิธีการ และมีความคิดสร้างสรรค์มีวินัยในตนเองเคารพเชื่อฟังข้อบังคับระเบียบของคณะสงฆ์ตลอดทั้งเสริมสร้างความเป็นธรรมในสังคม
5. เพื่อให้ความรู้ทางคดีโลก และคดียุติธรรมรวมทั้งทักษะที่เป็นพื้นฐานเพียงพอแก่การนำไปปรับปรุงการดำรงชีวิตส่วนตัว และเป็นที่พึ่งทางใจแก่สังคม

6. เพื่อให้มีสุขภาพดีทั้งร่างกาย และจิตใจให้รู้จักส่งเสริมการสาธารณสุขของชุมชน

7. เพื่อให้รู้จักบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมเพื่อสร้างสรรค์ความเจริญงอกงามของชุมชน
และวัฒนธรรมไทย

8. เพื่อปลูกฝังให้มีความภูมิใจในความเป็นไทยมีความจงรักภักดีต่อชาติศาสนา
พระมหากษัตริย์ ให้มีความรู้ความเลื่อมใสในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมี
พระมหากษัตริย์เป็นประมุขร่วมกันบำรุงรักษาความปลอดภัย และความมั่นคงของประเทศชาติ

9. เมื่อลาสิกขาบทออกไปจะมีความรู้ควรแก่อัตภาพเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ
ของสังคม และหากมุ่งหมายที่จะเรียนสูงขึ้นในระดับอุดมศึกษาก็สามารถเรียนได้

กฎหมาย กฎกระทรวง ระเบียบที่เกี่ยวข้อง

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ดำเนินการตาม กฎหมาย กฎกระทรวง
ระเบียบ ดังนี้

1. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไข (เพิ่มเติม) พ.ศ. 2545

มาตรา 12 นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล
ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และ
สถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ทั้งนี้ให้เป็นไปตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

มาตรา 14 บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบัน
ศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมีสิทธิ
ได้รับสิทธิประโยชน์ตามควรแก่กรณี ดังต่อไปนี้

1.1 การสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดูบุคคลซึ่งอยู่ใน
ความดูแลรับผิดชอบ

1.2 เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนด

1.3 การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

2. ระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

พ.ศ. 2540

3. ระเบียบสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติว่าด้วย โรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2546

4. กฎกระทรวงว่าด้วยสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยสถาบันพระพุทธศาสนา

พ.ศ. 2548

5. กฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. 2549

6. ประกาศมหาเถรสมาคม ว่าด้วย โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2553

ประวัติความเป็นมาการศึกษาสงฆ์ในเขตอีสานใต้ (พระมหาวิริติ โสภณสีโล, 2554, หน้า 43 - 47)

การศึกษาของสงฆ์ในเขตอีสานใต้แต่เดิมนั้นต้องอาศัยพระภิกษุ และวัด โดยตลอดมาผู้ที่มีโอกาสศึกษาจึงต้องบวชเป็นสามเณร พระภิกษุ หรือฝากตัวเป็นเด็กวัด ดังนั้น ผู้ที่มีโอกาสศึกษา คือ ชายเท่านั้น เนื่องจากผู้สอนเป็นพระภิกษุ และใช้วัดเป็น โรงเรียนเนื้อหาส่วนใหญ่จึงเข้มข้นในเรื่องศีลธรรม และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา อักษรที่ใช้ศึกษาเล่าเรียน มี 3 ประการ คือ อักษรไทยน้อย อักษรธรรม และอักษรขอม การเรียนใช้การท่องจำแบบปากต่อปากจนคล่อง (मुखปาฐะ) แล้วจึงค่อยฝึกอ่าน ฝึกเขียนลงในใบลานที่ผู้เรียนหามาเองทีหลัง

ก่อนที่การศึกษาพระปริยัติธรรม จะแผ่มาถึงเขตอีสานใต้ (ก่อนปี พ.ศ. 2461) การศึกษาของพระภิกษุสามเณรมักเน้นหนักไปในตำราอันเกี่ยวกับพิธีกรรมนั้น ๆ อยู่เนื่อง ๆ หลักสำคัญคือ หนังสือสวดมนต์สำหรับใช้ท่องให้จำเพื่อสวดมนต์ และหนังสือเทศน์ สำหรับการท่องให้จำเพื่อสวดมนต์ และหนังสือเทศน์ สำหรับใช้ศึกษาเพื่อเทศน์ ตำราทั้งสองเล่มนี้เป็นตัวขอมในใบลาน จึงทำความยากลำบากแก่ผู้ศึกษาอย่างมาก

ในเบื้องต้น เมื่อเข้าวัดบวชเรียนก็ต้องเรียนตัวขอม และต้องท่องหนังสือสวดมนต์กับพระอาจารย์ไปพร้อมกันในเวลาเย็น เรียกว่าต่อหนังสือค่ำ จนกว่าจะอ่านตัวขอมออก เมื่ออ่านออกจนคล่องดีแล้วก็เขียนในกระดานเพื่อเอาไปท่องจำ เมื่อท่องจำได้แล้วก็มาท่องสวดให้พระอาจารย์ฟัง เมื่อถูกต้องแล้วจึงจะจุด และท่องบทต่อไป

ส่วนหนังสือเทศน์นั้น ต้องเรียนอ่านกับพระอาจารย์แทบทุกผูกจึงจะสามารถเทศน์ได้ (คำว่า ผูก เป็นคำที่ใช้เรียกหนังสือใบลานที่ร้อยหมู่ติดกันไว้โดยเรียกว่า หนังสือใบลานหนึ่งผูก)

ในสมัยนั้นผู้ที่เรียนจบคำรามีน้อยมาก ทั้งนี้เนื่องจากแบบเรียนก็ยาก วิธีเรียนก็ยาก พิธีกรรมก็มากผู้ใดสวดไม่ติดขัด เทศน์ได้จบ และเข้าใจพิธีกรรมน้อยใหญ่ เช่น พิธีสวดปราบภัยต่าง ๆ เทศน์สังคายนา เป็นต้น ผู้ที่นับถือว่าเก่งเหลือหลาย มีชื่อเสียงโด่งดัง เป็นที่นิยมนับถือ เลื่อมใส และได้รับยกย่องว่า พระอาจารย์

ส่วนการศึกษาพระธรรมวินัยนั้นเพลาไปมาก ไม่หนักเหมือนพิธีกรรม คือ เป็นหน้าที่ของพระอุปัชฌาย์ที่จะแนะนำสั่งสอน พระภิกษุสามเณรถึงข้อห้ามทางพระวินัยต่าง ๆ เป็นครั้งคราวไปโดยมากมักกวัดกันเพียงปาราชิก 4 สังฆาทิเสส 13 เท่านั้น

นอกจากนั้น นิยมไปตามประเพณีของชาวโลก เมื่อโลกดึกก็เว้น ส่วนไม่ดึกก็ปล่อยให้

รวมความว่าในเรื่องพระธรรมวินัย ไม่มีการศึกษาเป็นชั้นเป็นอันเหมือนพิธีกรรม แต่ก็มีข้อดีอยู่อย่างหนึ่ง คือ พระภิกษุทุกรูปต้องเข้าพิธีกรรม (อยู่กรรม) และเข้าพระธรรม (เจริญสมณะ) อย่างน้อยพิธีละ 7 วัน จึงให้ลาสิกขาบทได้ ในเวลาเข้าพิธีนั้นต้องปฏิบัติเคร่งครัดอย่างมาก แต่ดี

การประพาศปฏิบัติในเวลานั้นเคร่งครัดทุกอย่าง ต้องสำรวมกาย วาจา ใจอย่างเต็มที่แต่มี
 ข้อน่าเสียดายอยู่อย่างหนึ่ง คือ พระอาจารย์ไม่เข้าใจถึงแก่นพระศาสนาอย่างแท้จริง เข้าใจเพียง
 เปลือกศาสนาก็แนะนำผู้อื่น ถ้าพระอาจารย์เข้าใจแก่นแท้ของพระศาสนาแล้ว แนะนำผู้อื่น
 ก็จะดีไม่น้อย

ในกาลต่อมาเมื่อมีแบบเรียนหนังสือภาษาไทย เช่น มูลบท และแบบเรียนเร็วแผ่มาถึง
 แถวเขตอีสานใต้แล้ว ก็เปลี่ยนไปเรียนแบบเรียนภาษาไทย พออ่านตามแบบเรียนภาษาไทยออก
 จึงเรียนอ่านตัวขอม และหลักสูตรพิธีกรรมในภายหลัง

จนกระทั่งการศึกษาพระปริยัติธรรมแผ่มาถึงเขตอีสานใต้ ซึ่งกว่าจะเป็นที่นิยมนับถือ
 ศึกษาเล่าเรียนกัน โดยทั่วไปก็กินเวลาหลายปีแม้ในบัดนี้ก็ยังมียังมีเสียงที่เป็นป่าเถื่อนอยู่บ้างเหมือนกัน
 ว่าเรียนทำไม เรียนเพื่ออะไร แต่อาศัยอำนาจของเจ้าคณะมณฑล และเจ้าคณะจังหวัดต่างพากัน
 เอาใจใส่ต่อการเรียนการศึกษาก่อนอย่างดี การศึกษาพระปริยัติธรรมจึงได้ขยายไปทั่วทุกแขนง
 ทุกหมวด

การศึกษาพระปริยัติธรรมของสงฆ์อีสานใต้ช่วงก่อนปี พ.ศ. 2434 นั้น พระสงฆ์แถบ
 เขตอีสานใต้ได้รับอิทธิพลทางพระพุทธศาสนาจากเขมร มูลเหตุอันเนื่องมาจากการอพยพมาตั้ง
 ถิ่นฐานของชาวไทยเขมรบริเวณนี้ ต่อมาช่วงปี พ.ศ. 2436 จึงได้มีการเปลี่ยนแปลงในคณะสงฆ์
 ในหัวเมืองภาคอีสานรวมทั้งเขตอีสานใต้ด้วย เริ่มมีการรับอิทธิพลจาริตทางพระพุทธศาสนา
 จากกรุงเทพฯ เพิ่มขึ้นทำให้เขตอีสานใต้เริ่มได้รับจาริตทางพระพุทธศาสนาจากกรุงเทพฯ
 ในฝ่ายมหานิกาย และธรรมยุติกนิกาย การเดินทางเข้ากรุงเทพฯ ของคณะสงฆ์ภาคอีสาน ภายหลังปี
 พ.ศ. 2438 จากหลักฐานที่มีอยู่ของพระสงฆ์บางเมืองคือ เมืองอุบล ฯ เมืองขอนแก่น เดินทาง
 เข้าไปศึกษาพระปริยัติธรรมในกรุงเทพฯ ทำให้พระภิกษุหัวเมืองอีสาน จากการรับจาริตในการจัด
 การศึกษาเล่าเรียนแบบกรุงเทพฯ ที่เกิดขึ้นในบางท้องที่มีพระสงฆ์เดินทางเข้าไปศึกษาเล่าเรียน
 ตามแบบกรุงเทพฯ และกลับภูมิลำเนาของตนเอง

ต่อมาได้มีการออกข้อบังคับควบคุมประพาศของพระสงฆ์ในหัวเมืองอีสาน ตลอดจน
 ได้จัดให้มีการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ

การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการให้ออกระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติ
 ธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2514 เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2514 และปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่
 29 กันยายน พ.ศ. 2535 การศึกษาแบบนี้เป็นการศึกษาแบบประยุกต์ หรือเป็นการศึกษารูปแบบหนึ่ง
 ของการศึกษาคณะสงฆ์ เป็นการศึกษาที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์
 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ฝ่ายศาสนจักรได้ศาสนทายาทที่ดีมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม

ทางพระพุทธศาสนาอย่างแท้จริง และสืบต่อพระพุทธศาสนาให้เจริญสถาพรต่อไป และฝ่ายบ้านเมือง เมื่อพระภิกษุสามเณรได้ลาสิกขาแล้วก็สามารถเข้าศึกษาต่อในสถานศึกษาของรัฐได้ หรือเข้ารับราชการสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ตนเอง และบ้านเมืองสืบต่อไป ปัจจุบันนี้การศึกษาประเภทนี้ได้กระจายอยู่ในจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ

กลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 11 ได้ก่อตั้งขึ้นตามระเบียบกรมการศาสนาว่าด้วยกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา พ.ศ. 2537 และฉบับปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2540 โดยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในสังกัดกลุ่มที่ 11 ได้มีการรวมเป็นกลุ่มโรงเรียนมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2535 ครอบคลุมโรงเรียนในเขต 5 จังหวัด คือนครราชสีมา ชัยภูมิ บุรีรัมย์ สุรินทร์ และศรีสะเกษ ปัจจุบันกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 11 เป็นหน่วยงานที่มีภารกิจเกี่ยวกับการสนองงานตามนโยบายของสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ มีสำนักงานตั้งอยู่เลขที่ 27 วัดอิสาน ถนนอนุวรรตน์ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ 31000 โทรศัพท์ 0 - 4462 - 1762 โทรสาร 0 - 4462 - 0302 เว็บไซต์ <http://www.group11.org> ซึ่งได้ยึดหลักยุทธศาสตร์การบริหารงาน ดังต่อไปนี้

วิสัยทัศน์ (Vission)

สำนักงานกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 11 มุ่งมั่น สร้างสรรค์ ส่งเสริม สนับสนุน การพัฒนาศาสนทายาทให้เป็นบุคคลแห่งคุณธรรม คุณภาพ และคุณค่าของสังคม

พันธกิจ (Mission)

1. ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาระบบการบริหารจัดการให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพในด้านบุคลากรงบประมาณ และการจัดการ
2. ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคณาจารย์ให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพ
3. ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาผู้เรียนให้ได้คุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการศึกษาชาติ มีความเป็นไทย ก้าวทันเทคโนโลยี มีความเป็นสากล
4. ส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ภายในโรงเรียนให้มีคุณภาพ เหมาะสม สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542
5. ประสานงานกับโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาโรงเรียนอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

1. มีวินัย คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์
2. เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้
3. มีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดี
4. มีความรู้ทักษะพื้นฐานที่เพียงพอต่อการดำรงตนในสังคมได้อย่างมีความสุข
5. รักธรรมชาติ รักประชาธิปไตย รักท้องถิ่น และประเทศชาติ

เป้าประสงค์(Goal)

นักเรียนทุกคนที่จบหลักสูตรการศึกษายกระดับพื้นฐานจากโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในสังกัดกลุ่มที่ 11 ในช่วงชั้นที่ 3 และ 4 อย่างต่อเนื่อง 6 ปี ได้รับการพัฒนาคุณภาพชีวิต มีความสมดุล ทั้งด้าน ร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม มีความรู้คู่คุณธรรม ตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาชาติ เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ มีทักษะพื้นฐานที่เพียงพอต่อการดำรงตนในสังคมได้อย่างเป็นสุขทุกสถานการณ์ รักธรรมชาติ รักประชาธิปไตย ก้าวทันเทคโนโลยี มีความเป็นสากล บนพื้นฐานความเป็นไทยร่วมมือร่วมใจสร้างชุมชนเข้มแข็ง

กลยุทธ์หลัก 5 ด้าน

1. สร้างพลังขับเคลื่อนให้โรงเรียนมีระบบการบริหารจัดการ โรงเรียนที่ดี คล่องตัว มีประสิทธิภาพส่งผลให้นักเรียนพัฒนาศักยภาพ มีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของสังคม
2. พัฒนาหลักสูตร และกระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ความสามารถ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และทักษะการดำรงชีวิตได้ตามศักยภาพ
3. สร้างเสริมศักยภาพบุคคลากรทุกระดับให้เป็นมืออาชีพ มีทักษะในการปฏิบัติงาน สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ และพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา
4. เพิ่มสมรรถนะของโรงเรียน การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสาร เพื่อจัดกระบวนการเรียนรู้ และบริหารจัดการให้เกิดประโยชน์สูงสุด
5. ระดมสรรพกำลัง ภาควิชาเครือข่ายอุปถัมภ์ที่เข้มแข็ง อันเกิดจากพลังการมีส่วนร่วมของชุมชน องค์กร ประชาสังคมในรูปแบบของอุปถัมภ์ และผู้ร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมพัฒนา

ภาพความสำเร็จ

นักเรียน

1. มีนิสัยใฝ่รู้ รักการอ่านและการค้นคว้า สามารถแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง เป็นคนดี มีคุณธรรม รู้จักคิดวิเคราะห์ มีทักษะการดำรงชีวิตในสังคมยุคใหม่
2. ใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และการสื่อสารเพื่อการเรียนรู้ สร้างงาน สร้างอาชีพ สามารถนำเสนอผลงานได้อย่างสร้างสรรค์ สืบสานวิถีวัฒนธรรมไทยอย่างมั่นใจในตนเอง

ครู

1. มีทักษะวิชาชีพในการพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้สื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยีที่ทันสมัยเหมาะสมกับนักเรียน
2. มีความกระตือรือร้น สนใจ ใส่ใจ ดูแลช่วยเหลือนักเรียนได้เรียนรู้ และพัฒนาตนเอง ตามศักยภาพอย่างเต็มกำลังความสามารถ

ผู้บริหาร

ผู้บริหารเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลงให้โรงเรียนมีการบริหารจัดการที่ดี มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาวิชาการ หลักสูตร นวัตกรรม และกระบวนการเรียนรู้ไปสู่การปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและคุณภาพ เกิดประโยชน์สูงสุด แก่นักเรียน โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีคณะกรรมการบริหารกลุ่ม ดังนี้

1. พระครูปริยัติกิจธำรง	ประธานกลุ่ม
2. พระครูศรีปริยัติพิมล	รองประธานรูปที่ 1
3. พระมหามนุญ จิตตนายโก	รองประธานรูปที่ 2
4. พระประหัด วิโรจโน	เลขานุการกลุ่ม

มีคณะกรรมการบริหารกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ 11 ดังนี้

1. พระครูปริยัติกิจธำรง	ประธานกรรมการบริหาร
2. พระครูศรีปริยัติพิมล	รองประธานกรรมการบริหาร
3. พระมหามนุญจิตตนายโก	รองประธานกรรมการบริหาร
4. พระครูวรปัญญาคม	กรรมการบริหารประจำจังหวัดนครราชสีมา
5. พระมหาธนะวัฒน์ ชิตมาโร	กรรมการบริหารประจำจังหวัดนครราชสีมา
6. พระครูโสภณภัทรกิจ	กรรมการบริหารประจำจังหวัดชัยภูมิ
7. พระมหาสุมินทร์ยติโก	กรรมการบริหารประจำจังหวัดชัยภูมิ
8. พระครูสุตกิจโสภณ	กรรมการบริหารประจำจังหวัดบุรีรัมย์
9. พระมหาบุญถิ่น ปุณฺณศิริ	กรรมการบริหารประจำจังหวัดบุรีรัมย์
10. พระครูสุจิต โปชาลังการ	กรรมการบริหารประจำจังหวัดศรีสะเกษ
11. พระรันยา อนุตฺตโร	กรรมการบริหารประจำจังหวัดศรีสะเกษ
12. พระศรีวิสุทฺธิคุณ	กรรมการบริหารประจำจังหวัดสุรินทร์
13. พระปลัดชาญณรงค์จิรเมธี	กรรมการบริหารประจำจังหวัดสุรินทร์

มีผู้ประสานงานประจำสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ 1 คน คือ นางสหัสพร ทัยรัตน์ และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานประจำสำนักงานกลุ่ม จำนวน 5 คน คือ

1. นายพัฒนาพล คำกมล
2. นายอัคร วัฒนัน ขันยา
3. นายชินภัทร์ พิมลา
4. นางสาวจิตติรัตน์ แสนกล้า
5. นายมงคล นิยมเหมาะ

การจัดการศึกษาตามพันธกิจ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเป็นสถานที่ที่มีเป้าหมายในการมุ่งพัฒนาผู้เรียน ซึ่งเป็นพระภิกษุ สามเณร ให้เป็นผู้มีคุณธรรม มีความรู้ ประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย เป็นศาสนทายาทที่ดีของพระพุทธศาสนา สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้จัดทำแผนยุทธศาสตร์ และแผนปฏิบัติการพัฒนาการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา (พ.ศ.2553 - 2562) ซึ่งเป็นแผนสำคัญที่มุ่งใช้วิธีการทางยุทธศาสตร์เพื่อการปฏิรูป และเปลี่ยนแปลงระบบการจัดการศึกษาระบบการบริหารจัดการ ระบบการบริการการศึกษา และระบบการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เพื่อให้โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาได้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ร่วมกันอย่างมีเอกภาพอีกทั้งเป็นการสร้าง โอกาสทางการศึกษา และทางเลือกที่ดีที่สุดอีกทางหนึ่ง แก่สังคมไทย และสังคมพระพุทธศาสนาในระดับสากล และแผนยุทธศาสตร์ฉบับนี้เป็นเข็มทิศ นำทางสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาอย่างเป็นระบบ และ มีความเป็นเอกภาพเพื่อร่วมกันสร้างศาสนทายาทที่ดีมีคุณธรรมมีความรู้ความสามารถ และพัฒนา ตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตร่วมสร้างสรรค์สังคมพุทธธรรม และนำพาพระพุทธศาสนา สู่อุบัติธรรมอันคงอยู่อย่างยั่งยืนสืบไป ดังนั้น ผู้วิจัยจึงได้นำเอาพันธกิจ 3 ด้าน มาทำการวิจัย คือ (กองพุทธศาสนศึกษา, 2553, หน้า 2)

1. จัดการศึกษา(หลักสูตร)พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเพื่อผลิต และพัฒนา ศาสนทายาทที่เปี่ยมปัญญาพุทธธรรม
2. พัฒนาระบบบริหารโรงเรียนให้เข้มแข็งเป็น โรงเรียนคุณภาพมาตรฐานของไทย ที่เป็นศูนย์กลางการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาของโลก
3. เผยแผ่ และทำนุบำรุงพุทธศาสนาให้เจริญงอกงาม และร่วมสร้างสังคมพุทธธรรม ที่มีความเข้มแข็ง

ด้านการจัดการศึกษา

กระทรวงศึกษาธิการ (2551, หน้า 1 - 3) กล่าวว่า ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียนให้เป็นคนดีมีปัญญามีคุณภาพชีวิตที่ดี และมีขีดความสามารถในการแข่งขันในเวทีระดับโลกพร้อมกันนี้ได้ปรับกระบวนการพัฒนาหลักสูตรให้มีความสอดคล้องกับเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่2) พ.ศ. 2545 ที่มุ่งเน้นการกระจายอำนาจทางการศึกษาให้ท้องถิ่น และสถานศึกษาได้มีบทบาท และมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่นท้องถิ่น และสถานศึกษาได้นำไปใช้เป็นกรอบและทิศทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา และจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็ก และเยาวชนไทยทุกคนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้มีคุณภาพด้านความรู้ และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง และแสวงหาความรู้เพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกายความรู้คุณธรรมมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลโลก ยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขมีความรู้ และทักษะพื้นฐานรวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาต่อการประกอบอาชีพ และการศึกษาดูตลอดชีวิตโดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

หลักสูตร

มีผู้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้หลากหลาย ดังนี้

กาญจนา คุณารักษ์ (2535, หน้า1 - 4)

1. หลักสูตร คือ รายวิชา หรือรายการเนื้อหาที่สอนโรงเรียน
2. หลักสูตร คือ ประสบการณ์ที่จัดให้แก่ผู้เรียน
3. หลักสูตร คือ กิจกรรมการเรียนการสอน และวัสดุอุปกรณ์
4. หลักสูตร คือ สิ่งที่โรงเรียน ผู้ปกครอง คาดหมายหรือมุ่งหวังจะให้ผู้เรียนได้รับ

หรือมีคุณสมบัติในสิ่งนั้น ๆ

5. หลักสูตร คือ พาหนะที่จะนำผู้เรียนไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายของการศึกษา
6. หลักสูตร คือ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ทางกรเรียน และสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน
7. หลักสูตร คือ กระบวนการปฏิสัมพันธ์ระหว่างครู นักเรียน และสิ่งแวดล้อมการเรียน
8. หลักสูตร คือ แผน หรือแนวทาง หรือข้อกำหนดในการจัดการศึกษาของโรงเรียน

9. หลักสูตร คือ เอกสาร หนังสือหลักสูตร และเอกสารประกอบหลักสูตรใด ๆ เช่น แผนการสอน คู่มือครู แบบเรียน เป็นต้น

10.หลักสูตร คือ วิชาความรู้สาขาหนึ่งที่ว่าด้วยทฤษฎี หลักการ และแนวปฏิบัติ ในการพัฒนาหลักสูตร

สังต์ อุทรานันท์ (2538, หน้า 6) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า ถึงแม้จะมีคำนิยามของหลักสูตรแตกต่างกันไปก็ตาม แต่นักปราชญ์ทางหลักสูตรก็ได้ยอมรับนิยามของหลักสูตรซึ่งกล่าวออกมาในลักษณะหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตร คือ สิ่งที่สร้างขึ้น ในลักษณะของรายวิชา ซึ่งประกอบด้วย เนื้อหาสาระที่ได้จัดเรียงลำดับความยากง่าย หรือเป็นขั้นตอนอย่างดีแล้ว
2. หลักสูตร ประกอบด้วย ประสบการณ์ทางการเรียนซึ่งได้วางแผนไว้ล่วงหน้า เพื่อมุ่งหวังให้ผู้เรียนได้เปลี่ยนพฤติกรรมไปในทางที่ต้องการ
3. หลักสูตร เป็นสิ่งที่สังคมสร้างขึ้นสำหรับให้ประสบการณ์ทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียนในโรงเรียน
4. หลักสูตร ประกอบด้วย ประสบการณ์ทั้งหมดของผู้เรียน ซึ่งเขาได้ทำ ได้รับรู้ และได้สนองการแนะแนวทางของโรงเรียน

ชูศรี สุวรรณ โชติ (2544, หน้า 44) ได้ความหมายว่า หลักสูตร คือ ประมวลประสบการณ์ทุกชนิดที่ครูสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมอย่างมีความสุข และเจริญอกงาม

กรมวิชาการ (2545, หน้า 6) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึงข้อกำหนดแผนการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ หลักสูตรประกอบด้วยจุดหมาย หลักการ โครงสร้าง จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาของรายวิชา สื่อการเรียนการสอน และการประเมินผล

เอกรินทร์ สีมหาศาล (2546, หน้า 69) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า หลักสูตรมีความหมายหลายนัย เช่น หมายถึง รายวิชา หรือเนื้อหาสาระที่กำหนดไว้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามเกณฑ์ที่คาดหวัง และยังหมายถึง กระบวนวิชาที่กำหนดไว้ในแผนการเรียน แผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และประมวลประสบการณ์ที่ผู้เรียนจะได้รับจากโปรแกรมศึกษาต่าง ๆ ตามช่วงระยะเวลาที่จัดเตรียมไว้สำหรับกิจกรรมหนึ่ง ๆ ตามที่สถานศึกษากำหนด

ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่าหลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ทุกชนิดที่สถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และส่งเสริมพัฒนาการทุก ๆ ด้าน เพื่อให้ผู้เรียน มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

ความสำคัญของหลักสูตร

กรมวิชาการ (2547, หน้า 4 - 5) ได้ให้ความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า เป็นสิ่งที่กำหนดแนวทาง หรือแผนการเรียนการสอน หรือรูปแบบของการเรียนการสอน ให้มุ่งไปจุดหมายที่กำหนด

สันต์ ธรรมบำรุง (2527, หน้า 8 - 10) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ สรุปได้ว่า

1. หลักสูตร เป็นแผนปฏิบัติงานหรือเครื่องชี้แนวทางปฏิบัติของครู เพราะหลักสูตร จะกำหนดจุดมุ่งหมายเนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผลไว้เป็นแนวทาง

2. หลักสูตร เป็นข้อกำหนดแผนการเรียนการสอนอันเป็นส่วนรวมของประเทศเพื่อนำไปสู่ความมุ่งหมายตามแผนการศึกษาแห่งชาติ

3. หลักสูตร เป็นเอกสารทางราชการ เป็นบัญญัติของรัฐบาลเพื่อให้บุคคลที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาปฏิบัติตาม

4. หลักสูตร เป็นเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาเพื่อควบคุมการเรียนการสอนในสถานบัน การศึกษาระดับต่าง ๆ และยังเป็นเกณฑ์มาตรฐานอย่างหนึ่งในการจัดสรรงบประมาณ บุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และอื่น ๆ อีกของการศึกษาของรัฐให้แก่สถานศึกษาด้วย

5. หลักสูตร เป็นแผนการดำเนินงานของผู้บริหารการศึกษาที่จะอำนวยความสะดวก และดูแลติดตามผลให้เป็นไปตามนโยบายการจัดการศึกษาของรัฐบาลด้วย

6. หลักสูตรกำหนดแนวทางในการส่งเสริมความเจริญของงาม และพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษา

7. หลักสูตรจะกำหนดลักษณะและรูปร่างของสังคมในอนาคตได้ว่าจะเป็นไปได้ในรูปใด

8. หลักสูตรจะกำหนดแนวทางให้ความรู้ ทักษะ ความสามารถ ความประพฤติที่จัดเป็นประโยชน์ต่อสังคม อันเป็นการพัฒนากำลังซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมแห่งชาติอย่างได้ผล

9. หลักสูตรจะเป็นสิ่งบ่งชี้ถึงความเจริญของประเทศ เพราะการศึกษาเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคน ประเทศใดจัดการศึกษาโดยมีหลักสูตรที่เหมาะสม ทันสมัยมีประสิทธิภาพ ทันต่อเหตุการณ์ และการเปลี่ยนแปลงย่อมได้กำลังคนที่มีประสิทธิภาพสูง

ธำรง บัวศรี (2542, หน้า 7 - 8) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่า สิ่งสำคัญประการหนึ่งในการจัดการศึกษา คือ การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้เพื่อให้แน่ใจว่าผู้เรียนแต่ละวัย แต่ละระดับการศึกษาได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพทัดเทียมกัน กล่าวคือ มีแนวทางที่กำหนดไว้ว่า ควรเรียนรู้วิชาอะไร เนื้อหาสาระมากน้อยแค่ไหน ควรได้รับการฝึกอบรมให้มีทักษะด้านใด และควรมีพัฒนาการในด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และปัญญาอย่างไร เมื่อพิจารณาข้อความที่กล่าวมาแล้ว

จะเห็นได้ว่าปัจจัยสำคัญอันดับแรกที่จะให้ความมั่นใจกับผู้เรียนที่จะได้รับการศึกษาตามที่มุ่งหวังไว้ก็คือหลักสูตรนั่นเอง โดยเฉพาะเมื่อมีหลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์แก่ผู้เรียนแล้ว เป็นที่หวังในการปฏิบัติผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์แตกต่างกันไปบ้าง แต่การเรียนการสอนย่อมจะมุ่งสู่จุดหมายเดียวกัน

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546, หน้า 17) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ หลักสูตรเป็นองค์ประกอบอันสำคัญยิ่งอย่างหนึ่งของการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรจะเป็นโครงร่างกำหนดไว้ว่าจะให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์อะไรบ้าง จึงจะเป็นประโยชน์ต่อผู้เรียน และสังคม หลักสูตรเป็นแนวทางที่จะสร้างความเจริญเติบโตให้กับผู้เรียน นอกจากนี้หลักสูตรยังเป็นเครื่องชี้ให้เห็น โฉมหน้าของสังคมในอนาคตว่าจะเป็นอย่างไรรีกด้วย

จากที่กล่าวพอสรุปความสำคัญของหลักสูตรได้ว่า หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่ช่วยในการชี้แนะแนวทางในการเรียนการสอน เพื่อให้เป็นไปตามจุดหมายที่ต้องการ

องค์ประกอบของหลักสูตร

พนัส หันนาคินทร์ (2529, หน้า 177 - 178) กล่าวว่า หลักสูตร ต้องประกอบไปด้วย องค์ประกอบ ดังนี้ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร ซึ่งได้แก่ การหวังผลที่ต้องการให้เกิดแก่นักเรียน

1. เนื้อหาหลักสูตร ได้แก่เนื้อหาซึ่งรวมกิจกรรม และประสบการณ์ที่จะให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. การนำหลักสูตรไปใช้ต้องอาศัยสิ่งเหล่านี้
  - 2.1 คู่มือหลักสูตร ประกอบด้วยคำแนะนำในการสอนวิชาต่าง ๆ โดยเริ่มจากจุดมุ่งหมายในการสอน หน่วยการสอน เนื้อหาวิชาที่จะสอน สื่อการสอน รวมทั้งอุปกรณ์ต่าง ๆ
  - 2.2 ตำราเรียนที่ควรใช้ประกอบการสอน
  - 2.3 การวางแผนการสอน เป็นการวางแผนล่วงหน้าว่าจะแบ่งเนื้อหาที่จะสอนอย่างไร จึงจะเหมาะสมกับสถานการณ์ต่าง ๆ
  - 2.4 แบบการสอนซึ่งต้องเลือกใช้ตามสภาพของเนื้อหาในการเรียน
  - 2.5 วิธีประเมินผลเป็นข้อแนะนำวิธีการที่จะใช้ในการตรวจสอบว่านักเรียนได้รับผลการสอนของครูเพียงใด โดยให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หรือบทเรียนนั้น ๆ

ธำรง บัวศรี (2539, หน้า 7 - 8) กล่าวว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบที่สำคัญ และขาดไม่ได้ อย่างน้อย 6 อย่าง คือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Curriculum aims) หมายถึง ผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบหลักสูตรไปแล้ว

2. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน (Instructional objectives) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่เรียนจบเนื้อหาสาระในวิชาที่กำหนดไว้

3. เนื้อหาสาระประสบการณ์ (Content and experiences) หมายถึง สิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ

4. ยุทธศาสตร์การสอนการเรียน (Instructional strategies) หมายถึง กระบวนการ และวิธีการในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการทางความรู้ และอื่น ๆ ตามจุดประสงค์ และจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

5. วัสดุอุปกรณ์ และสื่อการเรียนการสอน (Instructional media and materials) หมายถึง เครื่องมือ เครื่องใช้ และวัสดุต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์ และโสตทัศนศึกษา และอื่น ๆ ที่ช่วยเสริมคุณภาพ และประสิทธิภาพการเรียนการสอน

6. การประเมินผล (Evaluation) หมายถึง การประเมินผลหลักสูตร และการประเมินผล การเรียนการสอน

จากเหตุผลดังกล่าวพอสรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร โครงสร้างและการจัดเนื้อหาวิชาเรียน และมวลประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ประกอบขึ้นเป็นหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน และการวัดผลประเมินผลตามหลักสูตร เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ จะเห็นได้ว่าองค์ประกอบหลักสูตรตามที่กล่าวมานั้นการนำหลักสูตรไปใช้ เป็นสิ่งที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการเรียนการสอน ซึ่งจะเป็นเครื่องมือในการพัฒนาบุคลากรให้บรรลุตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรต่อไป

ขอบข่ายของการบริหารหลักสูตรขอบข่ายที่สำคัญ ดังนี้

1. งานด้านหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การจัดแบ่งกลุ่มนักเรียน การจัดทำตารางสอน การกำหนดแบบเรียน และการใช้เทคโนโลยีทางการศึกษา

2. งานด้านปรับปรุงการเรียนการสอน ได้แก่ การนิเทศ และพัฒนาบุคลากรประจำการ

3. งานด้านวัดผลประเมินผล

สมศักดิ์ สุหรัยคิมหันต์ (2530, หน้า 31) กล่าวว่า ขอบข่ายของการบริหารงานหลักสูตร มี 4 ด้าน ได้แก่

1. หลักสูตร และองค์ประกอบของหลักสูตร

2. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

3. การนิเทศ และการพัฒนาบุคลากรปฏิบัติการสอน

4. การวัด และการประเมินผลการเรียนการสอน

จูลี ทัพพงษ์ (2536, หน้า 32) สรุปลักษณะการบริหารหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. หลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน
2. การจัดกิจกรรมทางวิชาการในวิทยาลัย และบริการชุมชน
3. การนิเทศ และการพัฒนาบุคลากรทางการสอน
4. การบริการวัสดุ และอุปกรณ์ทางการสอน
5. การวัดการประเมินผลการเรียนทางการสอน

จากแนวทางดังกล่าวสามารถสรุปได้ว่า การบริหารหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ ประกอบด้วย

1. ด้านหลักสูตร และองค์ประกอบของหลักสูตร
2. ด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
3. ด้านการนิเทศ และการพัฒนาบุคลากรปฏิบัติการสอน
4. ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก
5. การวัด และการประเมินผลการเรียนการสอน

ลักษณะของหลักสูตร

หมายถึง รูปแบบของหลักสูตรที่เกิดจากการจัดเนื้อหาสาระ และกิจกรรมประสบการณ์ สังกัด อุทรานันท์ (2530, หน้า 92 - 97) ได้จัดลักษณะของหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. หลักสูตรที่มีลักษณะยึดความต้องการและความสนใจของผู้เรียน (Design focused on individual interest and needs) มีลักษณะดังนี้ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จะเน้นการพัฒนาตามความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน เนื้อหาสาระ และการจัด เนื้อหาจะมีความยืดหยุ่นมากการจัด ประสบการณ์ เน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ให้ผู้เรียนเรียนด้วยตนเองให้มาก ครูเป็นเพียง ผู้ประสานงานมากกว่าการเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้การประเมินผล มุ่งที่การพัฒนาของตัวผู้เรียน

2. หลักสูตรที่มีลักษณะยึดกิจกรรมและปัญหาของสังคมเป็นหลัก (Design focused on social activities and problems) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร มุ่งที่การวิเคราะห์ปัญหาความต้องการ จำเป็น และมุ่งสร้างมนุษยสัมพันธ์ และเจตคติที่ดีในการทำงานร่วมกันเนื้อหาสาระ และการจัด จัดเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมของสังคม และปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม เนื้อหามีลักษณะ เป็นบูรณาการความรู้ที่เกี่ยวข้องกับสภาพของกิจกรรมและปัญหาในชุมชนการจัดประสบการณ์ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่นักเรียนจะมีประสบการณ์ตรงในการแก้ปัญหาของสังคม การประเมินผลผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเลือก และใช้เครื่องมือประเมินผล การประเมินผลจะเน้น ที่ความสามารถในการสร้างสรรค์สังคม ความสามารถรวมพลังทำงาน และการปรับปรุงคุณภาพ ชีวิต

3. ลักษณะหลักสูตรที่ยึดทักษะกระบวนการเป็นหลัก (Design focused on processes skills) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร มุ่งเน้นความสามารถในการดำเนินการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ อย่างมีประสิทธิภาพ เนื้อหาสาระ และการจัดเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นความรู้เกี่ยวกับทักษะชีวิตการจัดการ ประสพการณ์ จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเน้นกระบวนการปฏิบัติที่ผู้เรียนต้องลงมือปฏิบัติจริง ครูมีบทบาทเป็นผู้ประสานการประเมินผล เน้นที่การประเมินกระบวนการปฏิบัติ

4. ลักษณะหลักสูตรที่ยึดสมรรถภาพเป็นหลัก (Designs focused on specific competencies) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร มุ่งเน้นความสามารถในการปฏิบัติงานอย่างมีประสิทธิภาพ เนื้อหาสาระ และการจัดเนื้อหาเป็นระบบข้อมูลมีการกำหนดความรู้เรียงลำดับจากพื้นฐานไปสู่เนื้อหาที่ลึกซึ้ง การจัดการประสพการณ์ จัดประสพการณ์ตามลำดับจากความรู้พื้นฐาน เน้นการฝึกปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ โดยมีความรู้เป็นรากฐานของการฝึกปฏิบัติ ครูเป็นเพียงผู้ประสานงาน และตรวจสอบสมรรถภาพของผู้เรียนการประเมินผล ประเมินความสามารถในการปฏิบัติงานเป็นสำคัญ

5. ลักษณะหลักสูตรมนุษยนิยม (Humanistic design) จุดมุ่งหมายของหลักสูตร มุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนค้นพบตัวเอง และมีความเป็นอิสระ เนื้อหาสาระและการจัดเนื้อหาสาระความรู้ที่เกี่ยวข้องกับชีวิตความเป็นอยู่ และจัดในลักษณะบูรณาการ การจัดการประสพการณ์ จัดประสพการณ์ที่ผู้เรียนสามารถจะเรียนรู้ และได้สำรวจตัวเอง ผู้สอนทำหน้าที่กระตุ้นผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้โดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน การประเมินผล มุ่งประเมินกระบวนการมากกว่าผลที่ได้

6. ลักษณะหลักสูตรบูรณาการ (The integrated curriculum) หลักสูตรบูรณาการ คือ หลักสูตรที่โครงสร้างของเนื้อหาวิชา มีลักษณะเป็นสหวิทยาการ (Inter - disciplinary) คือ มีการผสมผสานอย่างกลมกลืนของความรู้เรื่องต่าง ๆ องค์ประกอบของการเรียนรู้ทุกด้าน (ได้แก่ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย) และมีกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นสหวิทยาการด้วยในหลักสูตรบูรณาการ เนื้อวิชาจะมีลักษณะเป็นหัวข้อกิจกรรมหรือหัวข้อปัญหา ซึ่งการผสมผสานเชื่อมโยงเพื่อหาความรู้จะต้องพยายามให้เกิดบูรณาการในลักษณะดังต่อไปนี้ทุกลักษณะ คือ

6.1 บูรณาการระหว่างความรู้กับกระบวนการเรียนรู้ หมายความว่า เนื้อหาความรู้ต่าง ๆ ที่ผู้เรียนจะได้รับนั้น ผู้เรียนจะต้องมีวิธีการหรือกระบวนการที่จะได้รับความรู้นั้น ๆ อย่างชัดเจน

6.2 บูรณาการระหว่างพัฒนาการทางความรู้และพัฒนาการทางจิตใจ หมายความว่า การเกิดความรู้ใด ๆ นั้นจำเป็นที่ผู้เรียนจะต้องเกิดความรู้สึก เช่น ความตระหนักรู้ในประโยชน์ หรือคุณค่าของรู้นั้น

6.3 บูรณาการระหว่างความรู้ และการกระทำ หมายความว่า เมื่อผู้เรียนได้รับความรู้ใด ๆ จะต้องก่อให้เกิดการประพฤติปฏิบัติตามความรู้นั้น ๆ ด้วย บูรณาการระหว่างสิ่งที่เรียน ในโรงเรียนกับสิ่งที่ป็นอยู่ในวิถีชีวิตของผู้เรียน หมายความว่า ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสิ่งที่มีอยู่ในวิถีชีวิต หรือนำสิ่งที่ป็นอยู่มีอยู่ในวิถีชีวิตมาให้เรียน

7. หลักสูตรเกณฑ์ความสามารถ (The competency - based curriculum) หลักสูตรเกณฑ์ความสามารถ เป็นหลักสูตรที่กำหนดความสามารถด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนแต่ละระดับการศึกษาไว้ เป็นเกณฑ์ ซึ่งจะสอดคล้องกับวุฒิภาวะ และพัฒนาการของวัยในแต่ละระดับการศึกษา ทักษะ และความสามารถในแต่ละระดับจะถูกกำหนดให้มีความต่อเนื่องกัน โดยที่ทักษะ และความสามารถ ในเบื้องต้นจะเป็นฐานสำหรับการเพิ่มพูนทักษะและความสามารถต่อไป หลักสูตรเกณฑ์ความสามารถมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ

7.1 กำหนดทักษะและความสามารถด้านต่าง ๆ ของผู้เรียนโดยอาศัยหลักการของทฤษฎีพัฒนาการ และทฤษฎีการเรียนรู้ไว้เป็นเกณฑ์มาตรฐาน

7.2 ทักษะ และความสามารถเหล่านั้นย่อมเกิดขึ้นเร็ว - ช้า ต่างกันในแต่ละด้าน หรือแต่ละคน ดังนั้นลักษณะของหลักสูตรจึงแบ่งเป็นช่วงชั้นเพื่อให้เป็นช่วงเวลาของการพัฒนา ให้ถึงเกณฑ์มาตรฐาน

7.3 กำหนดกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อการกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ สรุปได้ว่า หลักสูตรที่ดีควรมีความสอดคล้องกับสภาพสังคม และสิ่งแวดล้อม มีความเหมาะสมกับผู้เรียน ส่งเสริม และพัฒนาผู้เรียน มีความยืดหยุ่น สามารถนำไปใช้ได้สะดวก จากข้อสรุปที่กล่าวมาแล้วจะสังเกตได้ว่าหลักสูตรการแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 มีลักษณะของการเป็นหลักสูตรที่ดีมีความเหมาะสมกับสภาพของชุมชน และสังคม ในยุคปัจจุบัน

การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญยิ่งและเกี่ยวข้องกับผู้บริหาร โรงเรียน และครูผู้สอน หลักสูตรจะประสบความสำเร็จมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลนั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหาร และครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจ มีความชำนาญในการใช้หลักสูตรมีนักการศึกษาหลายท่าน ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2521, หน้า 185 - 191) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้นั้นควรจะต้องกระทำอย่างชัดเจน และมีขั้นตอน ซึ่งพอสรุปได้ 8 ขั้นตอน ดังนี้

1. การเตรียมวางแผนงานเพื่อใช้หลักสูตรใหม่ คณะกรรมการสถานศึกษาจะต้องศึกษา วิเคราะห์หลักสูตรในเรื่องจุดมุ่งหมายที่แท้จริง มีความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และชุมชน

2. การเตรียมการจัดอบรมครูเพื่อใช้หลักสูตรใหม่ จะต้องพิจารณาวาง โครงการฝึกอบรม ให้ชัดเจน และมีขั้นตอน ควรกระทำในรูปแบบใด ระยะเวลาและวิทยากรที่จะช่วยเหลือเกี่ยวกับการอบรมให้แก่บุคคลใดบ้าง

3. การจัดอาจารย์เข้าสอน เป็นสิ่งที่ต้องพิจารณาอย่างรอบคอบเพราะอาจารย์แต่ละคน จะมีบทบาทอย่างมากต่อการเรียนของผู้เรียน ดังนั้นอาจารย์จะต้องมองเห็น และก้าวให้ทันเหตุการณ์ และการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ

4. การจัดตารางสอน สิ่งที่จะต้องคำนึงความเหมาะสมกันในเรื่องต่อไปนี้เป็นคือ ระดับ ความยากง่ายของการเรียนรู้ วิชา ความสามารถของผู้เรียน และการแบ่งเวลาสำหรับวิชาต่าง ๆ รวมถึง อัตราเวลาเรียนในแต่ละภาคการศึกษา และปีการศึกษาตลอดจนการสอนของครูด้วย

5. การจัดบริการวัสดุประกอบหลักสูตรและสื่อการเรียน ควรจะให้ มีข้อบกพร่องน้อยที่สุด สามารถแบ่งเบาภาระของอาจารย์มากที่สุด และผู้เรียนได้รับประโยชน์มากที่สุด

6. การประชาสัมพันธ์การใช้หลักสูตรให้กับผู้ปกครอง คณะกรรมการของสถานศึกษา และประชาชนในชุมชน เพื่อให้ทราบว่า การใช้หลักสูตรใหม่นั้นเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไร

7. การจัดสภาพแวดล้อม และการเลือกสรร โครงการ กิจกรรมเสริมหลักสูตร ถ้าได้ เลือกสรรอย่างดีจะก่อประโยชน์อย่างมากต่ออาจารย์ และผู้เรียน

8. การจัดโครงการประเมินผล การใช้หลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญ จะต้องทำเป็นขั้นตอน

สังัด อุทรานันท์ (2530, หน้า 107) กล่าวว่า แนวทางการพัฒนาทฤษฎีการใช้หลักสูตรว่า สัมฤทธิ์ผลของหลักสูตรขึ้นอยู่กับการใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก ดังนั้น สิ่งที่นักทฤษฎีหลักสูตร ต้องคิดหาแนวทางเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ควรประกอบด้วย แบบการบริหารหลักสูตร พฤติกรรมการใช้หลักสูตร การส่งเสริมควบคุมคุณภาพการใช้หลักสูตร ซึ่งมีขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้ 3 ประการ คือ

1. การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน หมายถึง การตีความ และการกำหนดรายละเอียด ของหลักสูตรไว้ก่อนทำการสอน รายละเอียดเหล่านี้จะออกในรูปแบบเอกสารหลักสูตรที่เรียกว่า แผนการสอน

2. การจัดปัจจัย และสภาพต่าง ๆ ภายในโรงเรียน หมายถึง การบริการที่จะเอื้ออำนวย ให้การใช้หลักสูตรสัมฤทธิ์ผล ได้แก่ การเตรียมบุคลากรจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ วัสดุฝึก เครื่องมือ บริการห้องสมุด

3. การสอบของครูเป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุด ครูเป็นตัวจักรสำคัญในการนำหลักสูตร ไปใช้ หลักสูตรที่ดีต้องอาศัยการสอนที่ดีประกอบกัน

สงบ ลักษณะ (2533, หน้า 2) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้เป็นการผสมผสานของเนื้อหาสาระ และจุดประสงค์การเรียนรู้จากหลักสูตรผสมกับหลักจิตวิทยาการศึกษา หรือนวัตกรรมการเรียนใหม่ ๆ ช่วยครู มีคู่มือของตนที่ทำโดยตนเองล่วงหน้า เพื่อให้เกิดความสามารถในการจัดการเรียนการสอนได้มีคุณภาพ เป็นผลทางวิชาการอย่างหนึ่งที่แสดงความชำนาญพิเศษของผู้ทำการสอน ถ้าผู้สอนติดธุรกิจจำเป็นไม่ได้สอนด้วยตนเอง แผนการสอนที่ดีจะช่วยให้ครูผู้มาสอนแทนสามารถสอนได้ทันที

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2543, หน้า 129) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้โดยปกติจะต้องมีการดำเนินการหลายอย่าง ได้แก่

1. การจัดพิมพ์เอกสารหลักสูตรทั้งหมด ทั้งตัวหลักสูตร และคู่มือการใช้หลักสูตร ฯลฯ
2. การจัดทำสื่อที่ใช้ในการเรียนการสอน (ถ้ามี) และแนวทางการจัดการเรียนการสอน
3. การชี้แจงการใช้หลักสูตรแก่ผู้เกี่ยวข้อง
4. การอบรมครู และบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร
5. การจัดทำระเบียบ และแนวปฏิบัติต่าง ๆ
6. การจัดทำคู่มือระบบ และคู่มือการวัดผลประเมินผล
7. การจัดทำเอกสาร และคู่มือการนิเทศติดตามผล

จากที่กล่าวมาสรุปว่า การใช้หลักสูตรนั้นเป็นกระบวนการหรือวิธีการ หรือวิธีดำเนินงานเกี่ยวกับการนำเอาจุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้างของหลักสูตร ไปจัดอยู่ในรูปการปฏิบัติ โดยที่ต้องอาศัยวิธีการ และสถานการณ์ที่เหมาะสม ควรร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งอาศัยปัจจัยต่าง ๆ ที่สนับสนุนต่อการใช้หลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการใช้หลักสูตรให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายนั้นพอจะประมวลได้ 5 ประการ คือ

1. ปัจจัยด้าน โครงสร้างหลักสูตร และองค์ประกอบหลักสูตร
2. ปัจจัยด้านการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
3. ปัจจัยด้านการนิเทศ และพัฒนาบุคลากรปฏิบัติการสอน
4. ปัจจัยด้านสิ่งอำนวยความสะดวก
5. ปัจจัยด้านการวัดผล และการประเมินผลการเรียนการสอนหลักสูตร

หลักสูตรโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนทุกคนซึ่งเป็นกำลังของชาติ ให้เป็นมนุษย์ที่มีความสมดุลทั้งด้านร่างกายความรู้คุณธรรมจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และเป็นพลโลกยึดมั่นในการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข มีความรู้ และทักษะพื้นฐานรวมทั้งเจตคติที่จำเป็นต่อการศึกษาคือการประกอบอาชีพ และการศึกษา

ตลอดชีวิตโดยมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญบนพื้นฐานความเชื่อว่าทุกคนสามารถเรียนรู้ และพัฒนาตนเองได้เต็มตามศักยภาพ

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 การพัฒนาเพื่อหาจุดสมดุลจากการนิเทศติดตามการใช้หลักสูตรและผลจากการศึกษาวิจัยการใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2544 ของสำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา รวมทั้งงานวิจัยของสถาบันอุดมศึกษา และหน่วยงานต่าง ๆ ได้ชี้ให้เห็นข้อจำกัดของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2544 หลายประการ จึงเกิดการทบทวน เพื่อปรับปรุงแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ และพัฒนาไปสู่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 เพื่อให้สามารถนำสู่การปฏิบัติได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นการปรับปรุงหลักสูตร 2551 ครั้งนี้ได้พัฒนาจากหลักสูตร 2544 ที่มีกำหนดเพียงกรอบกว้าง ๆ เป็นช่วงชั้นเป็นการกำหนดแต่ละระดับชั้นพร้อมทั้งมีรายละเอียดมากขึ้นเพื่อให้สถานศึกษาสามารถนำไปพัฒนาหลักสูตร และจัดการเรียนการสอนได้สะดวกขึ้นนอกจากการปรับเอกสารหลักสูตรแล้วยังได้ปรับกระบวนการนำหลักสูตรสู่การปฏิบัติซึ่งรวมถึงการกำหนดบทบาทหน้าที่ของฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องไว้อย่างชัดเจนการปรับปรุงหลักสูตรครั้งนี้เป็นการปรับ ไปสู่จุดที่พอเหมาะของการกระจายอำนาจไม่มาก หรือน้อยจนเกินไป ทั้งนี้โดยคำนึงถึงบริบทความพร้อมของสถานศึกษาส่วนใหญ่ในประเทศไทยในปัจจุบันเป็นสำคัญ (รุ่งนภา นุตราวงศ์, 2552, หน้า 3)

หลักสูตรพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นศาสนทายาทที่ดี มีภูมิปัญญาทางพุทธธรรมเป็นผู้นำทางศาสนธรรมศาสนพิธีมีจิตสำนึกที่ดีต่อสถาบันชาติ พระพุทธศาสนา และพระมหากษัตริย์โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาสำหรับพระภิกษุสามเณรช่วงชั้นที่ 3 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3) และช่วงชั้นที่ 4 (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6) โดยใช้หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานของกระทรวงศึกษาธิการทั้งนี้ ได้กำหนดให้เรียนรายวิชาธรรมวินัย และวิชาภาษาบาลีเป็นกลุ่มสาระเพิ่มเติมเฉพาะสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจึงได้ปรับปรุง และจัดทำหลักสูตร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาตามคำสั่งของกระทรวงศึกษาธิการครบทั้ง 8 กลุ่มสาระในช่วงชั้นที่ 3 และช่วงชั้นที่ 4 เพื่อให้เหมาะสมกับสมณสาธูปธรรมชาติดการเรียนรู้ และระดับพัฒนาการของผู้เรียนการจัดการศึกษาเป็นอุดมการณ์เพื่อปวงชน โดยรัฐต้องจัดให้มีการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาเยาวชนไทยทุกคน ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ทั้งในฐานะที่เป็นพลเมืองไทย และพลเมืองของโลกเพื่อเป็นรากฐานที่พอเพียงสำหรับการใฝ่เรียนตลอดชีวิต รวมทั้งเพื่อการพัฒนาหน้าที่การงาน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตส่วนตน และครอบครัวเพื่อสร้างเป็นรากฐานที่แข็งแกร่งสำหรับการสร้างสรรค์สังคมไทย ให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาประเทศที่ยั่งยืนในอนาคต

หลักการ

หลักสูตรแกนกลาง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามีหลักการที่สำคัญ ดังนี้

1. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเอกภาพของชาติมีจุดหมาย และมาตรฐานการเรียนรู้เป็นเป้าหมายสำหรับพัฒนาเด็ก และเยาวชนให้มีความรู้ทักษะเจตคติ และคุณธรรมบนพื้นฐานของความเป็นไทยควบคู่กับความเป็นสากล
2. เป็นหลักสูตรการศึกษาเพื่อปวงชนที่ประชาชนทุกคนมีโอกาสได้รับการศึกษาอย่างเสมอภาค และมีคุณภาพ
3. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่สนองการกระจายอำนาจให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพ และความต้องการของท้องถิ่น
4. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่มีโครงสร้างยืดหยุ่นทั้งด้านสาระการเรียนรู้เวลา และการจัดการเรียนรู้
5. เป็นหลักสูตรการศึกษาที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ
6. เป็นหลักสูตรการศึกษาสำหรับการศึกษาในระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัยครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมายสามารถเทียบโอนผลการเรียนรู้ และประสบการณ์

จุดหมาย

หลักสูตรแกนกลาง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนดีมีปัญญา มีความสุขมีศักยภาพในการศึกษาต่อและประกอบอาชีพจึงกำหนดเป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน ดังนี้

1. มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์เห็นคุณค่าของตนเองมีวินัย และปฏิบัติตนตามหลักธรรมของศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง
2. มีความรู้ความสามารถในการสื่อสารการคิดการแก้ปัญหาการใช้เทคโนโลยี และมีทักษะชีวิต
3. มีสุขภาพกาย และสุขภาพจิตที่ดีมีสุนทรีย์ และรักการออกกำลังกาย
4. มีความรักชาติมีจิตสำนึกในความเป็นพลเมืองไทย และพลโลกยึดมั่นในวิถีชีวิต และการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
5. มีจิตสำนึกในการอนุรักษ์วัฒนธรรม และภูมิปัญญาไทยการอนุรักษ์ และพัฒนาสิ่งแวดล้อมมีจิตสาธารณะที่มุ่งทำประโยชน์ และสร้างสิ่งที่ดีงามในสังคมและอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างมีความสุข

สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

ในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลาง โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษามุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดสมรรถนะสำคัญ ดังนี้

1. ความสามารถในการสื่อสาร เป็นความสามารถในการรับและส่งสารมีวัฒนธรรมในการใช้ภาษาถ่ายทอดความคิดความรู้ความเข้าใจความรู้สึก และทักษะของตนเองเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและประสบการณ์อันจะเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาตนเอง และสังคม รวมทั้งการเจรจาต่อรองเพื่อขจัด และลดปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ การเลือกรับหรือไม่รับข้อมูลข่าวสารด้วยหลักเหตุผล และความถูกต้อง ตลอดจนการเลือกใช้วิธีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่มีต่อตนเอง และสังคม
2. ความสามารถในการคิด เป็นความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การคิดอย่างสร้างสรรค์ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการคิดเป็นระบบเพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ หรือสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับตนเอง และสังคม ได้อย่างเหมาะสม
3. ความสามารถในการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการแก้ปัญหา และอุปสรรคต่าง ๆ ที่เผชิญได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบนพื้นฐานของหลักเหตุผลคุณธรรม และข้อมูลสารสนเทศเข้าใจความสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่าง ๆ ในสังคมแสวงหาความรู้ประยุกต์ความรู้มาใช้ในการป้องกัน และแก้ไขปัญหาและมีการตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพ โดยคำนึงถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นต่อตนเองสังคม และสิ่งแวดล้อม
4. ความสามารถในการใช้ทักษะชีวิตเป็นความสามารถในการนำกระบวนการต่าง ๆ ไปใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันการเรียนรู้ด้วยตนเองการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องการทำงาน และการอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยการสร้างเสริมความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคคลการจัดการปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ อย่างเหมาะสม การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและสภาพแวดล้อม และการรู้จักหลีกเลี่ยงพฤติกรรมไม่พึงประสงค์ที่ส่งผลกระทบต่อตนเอง และผู้อื่น
5. ความสามารถในการใช้เทคโนโลยี เป็นความสามารถในการเลือก และใช้เทคโนโลยีด้านต่าง ๆ และมีทักษะกระบวนการทางเทคโนโลยีเพื่อการพัฒนาตนเอง และสังคมในด้านการเรียนรู้ การสื่อสารการทำงานการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ถูกต้องเหมาะสม และมีคุณธรรม

คุณลักษณะอันพึงประสงค์

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุขในฐานะเป็นพลเมืองไทย และพลโลก ดังนี้

1. รักชาติศาสน์กษัตริย์
2. ซื่อสัตย์สุจริต
3. มีวินัย
4. ใฝ่เรียนรู้
5. อยู่อย่างพอเพียง
6. มุ่งมั่นในการทำงาน
7. รักความเป็นไทย
8. มีจิตสาธารณะ

โครงสร้าง

เพื่อให้หลักสูตร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 จึงได้กำหนด โครงสร้างของหลักสูตร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ดังนี้

ระดับช่วงชั้น

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจัดการเรียนการสอน 2 ช่วงชั้น ดังนี้

1. ช่วงชั้นที่ 3 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3
2. ช่วงชั้นที่ 4 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6

การจัดเวลาเรียน

โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษากำหนดเวลาในการจัดการเรียนรู้ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ดังนี้ (กองพุทธศาสนศึกษา, 2554, หน้า 51 - 59)

1. ระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3) ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีเวลาเรียนวันละไม่เกิน 6 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชาเท่ากับ 1 หน่วยกิต (นก.) มีเวลาเรียนประมาณปีละ 1,000 - 1,200 ชั่วโมง โดยเฉลี่ยวันละ 5 - 6 ชั่วโมง

2. ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6) ให้จัดเวลาเรียนเป็นรายภาค มีเวลาเรียนวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง คำนวณน้ำหนักของรายวิชาที่เรียนเป็นหน่วยกิต ใช้เกณฑ์ 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน มีค่าน้ำหนักวิชา เท่ากับ 1 หน่วยกิต (นก.) มีเวลาเรียนปีละไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมงโดยเฉลี่ยวันละไม่น้อยกว่า 6 ชั่วโมง

รายวิชาพื้นฐานสามารถกำหนดจำนวนรายวิชาพื้นฐานตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ ได้ตามความเหมาะสม อาจจัดได้มากกว่า 1 รายวิชา ใน 1 ภาคเรียน และกำหนดให้ใช้ชื่อรายวิชาตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ และ/หรือที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระของรายวิชานั้น โดยกำหนดให้

1 รายวิชา มีค่าน้ำหนักไม่น้อยกว่า 0.5 หน่วยกิต (1 หน่วยกิต คิดเป็น 40 ชั่วโมง) แต่เมื่อรวมจำนวนหน่วยกิตของรายวิชาพื้นฐานในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้แล้ว ให้เป็นไปโครงสร้างเวลาเรียนที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สามารถจัดรายวิชาพื้นฐานไม่ครบทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ได้ใน 1 ภาคเรียน แต่ต้องเรียนครบทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ใน 1 ปีการศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนปลายสามารถจัดรายวิชาพื้นฐานได้ตามความเหมาะสม ไม่จำเป็นต้องครบทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ใน 1 ภาคเรียน/ 1 ปีการศึกษา แต่เมื่อจบช่วงชั้นแล้ว ผู้เรียนต้องเรียนรายวิชาพื้นฐานครบทั้ง 8 กลุ่มสาระการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

รายวิชาเพิ่มเติม สามารถกำหนดจำนวนรายวิชาเพิ่มเติม/กิจกรรมได้ตามความเหมาะสม และกำหนดให้ใช้ชื่อรายวิชาที่สอดคล้องกับเนื้อหาสาระของรายวิชานั้น ทั้งนี้ เมื่อรวมเวลาเรียนของรายวิชาเพิ่มเติม และกิจกรรมทั้งหมดแล้ว ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ไม่เกิน 6 หน่วยกิต (120 ชั่วโมง) ต่อปี และระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย อย่างน้อย 42 หน่วยกิต (360 ชั่วโมง) ต่อ 3 ปี โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับความพร้อม จุดเน้นของสถานศึกษาและเกณฑ์การจบหลักสูตร

กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ให้จัดเวลาเรียนสำหรับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 120 ชั่วโมงต่อปี โดยจัดให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสังคม และสาธารณประโยชน์ 45 ชั่วโมงต่อ 3 ปี (เฉลี่ย 15 ชั่วโมงต่อปี) ระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ให้จัดเวลาเรียนสำหรับกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน 360 ชั่วโมงต่อ 3 ปี โดยจัดให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติกิจกรรมเพื่อสังคม และสาธารณประโยชน์ 60 ชั่วโมง ต่อ 3 ปี (เฉลี่ย 20 ชั่วโมงต่อปี)

สาระการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระ

การพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความสมดุลต้องคำนึงถึงหลักพัฒนาการทางสมอง และพหุปัญญา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาได้กำหนดสาระการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ประกอบด้วยองค์ความรู้ทักษะ หรือกระบวนการเรียนรู้ และคุณลักษณะ หรือค่านิยมคุณธรรมจริยธรรมของผู้เรียนที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยเป็น 8 กลุ่มสาระ ดังนี้

1. ภาษาไทย
2. คณิตศาสตร์
3. วิทยาศาสตร์
4. สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม
5. สุขศึกษา และพลศึกษา

6. ศิลปะ
7. การงานอาชีพ และเทคโนโลยี
8. ภาษาต่างประเทศ
9. ภาษาบาลี (โรงเรียนพระปริยัติธรรม)
10. ธรรมวินัย (โรงเรียนพระปริยัติธรรม)

ตารางที่ 1 โครงสร้างเวลาเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษา (กลุ่ม 7) ฉบับ มส

กลุ่มสาระการเรียนรู้/ กิจกรรม	เวลาเรียน		
	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น		
	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
กลุ่มสาระการเรียนรู้			
ภาษาไทย	120 (3นก.)	120 (3นก.)	120 (3นก.)
คณิตศาสตร์	120 (3นก.)	120 (3นก.)	120 (3นก.)
วิทยาศาสตร์	120 (3นก.)	120 (3นก.)	120 (3นก.)
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	240 (6นก.)	240 (6นก.)	240 (6นก.)
*พระพุทธศาสนา			
*ประวัติศาสตร์			
*หน้าที่พลเมือง			
วัฒนธรรม และ			
การดำเนินชีวิตในสังคม	120 (3นก.)	120 (3นก.)	120 (3นก.)
เศรษฐศาสตร์	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)
ภูมิศาสตร์	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)
สุขศึกษา และพลศึกษา	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)
ศิลปะ	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)
การงานอาชีพ และ เทคโนโลยี	80 (2นก.)	80 (2นก.)	80 (2นก.)
ภาษาต่างประเทศ	120 (3นก.)	120 (3นก.)	120 (3นก.)

ตารางที่ 1 (ต่อ)

กลุ่มสาระการเรียนรู้/ กิจกรรม	เวลาเรียน		
	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น		
	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3
รวมเวลาเรียน (พื้นฐาน)	880 (22นค.)	880 (22นค.)	880 (22นค.)
*รายวิชาเพิ่มเติม			
- ภาษาอังกฤษ	200 (5 นค.)	200 (5 นค.)	200 (5 นค.)
- ละคร/กิจกรรม	40 (1 นค.)	40 (1 นค.)	40 (1 นค.)
รายวิชาเพิ่มเติม ตามจุดเน้น ของโรงเรียน	ตามที่โรงเรียนกำหนด	ตามที่โรงเรียนกำหนด	ตามที่โรงเรียนกำหนด
รวมเวลาเรียนรายวิชา เพิ่มเติม		ปีละไม่น้อยกว่า 200 ชั่วโมง	
*กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน			
- กิจกรรมแนะแนว			
- กิจกรรมของสังคม - กิจกรรม ชุมนุม	120	120	120
- กิจกรรมเพื่อสังคม และสาธารณประโยชน์			
รวมเวลากิจกรรม พัฒนาผู้เรียน	120	120	120
รวมเวลาเรียน		ปีละไม่น้อยกว่า 1,200 ชั่วโมง	

ตารางที่ 2 โครงสร้างเวลาเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นของโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษา (กลุ่ม 7) ฉบับ มส

กลุ่มสาระการเรียนรู้/ กิจกรรม	เวลาเรียน		
	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น		
	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
กลุ่มสาระการเรียนรู้			
ภาษาไทย	240 (6นก.)	240 (6นก.)	240 (6นก.)
คณิตศาสตร์	240 (6นก.)	240 (6นก.)	240(6นก.)
วิทยาศาสตร์	240 (6นก.)	240 (6นก.)	240(6นก.)
สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม	400 (10นก.)	400 (10นก.)	400(10นก.)
*พระพุทธศาสนา			
*ประวัติศาสตร์			
*หน้าที่พลเมือง			
วัฒนธรรม และ การดำเนินชีวิตในสังคม	2400 (6นก.)	240 (6นก.)	240(6นก.)
เศรษฐศาสตร์	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	80(2นก.)
ภูมิศาสตร์	80 (2 นก.)	80 (2 นก.)	80(2 นก.)
สุขศึกษา และพลศึกษา	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	80 (2 นก.)
ศิลปะ	40 (1 นก.)	40 (1 นก.)	80 (2 นก.)
การงานอาชีพ และเทคโนโลยี	80 (2นก.)	80 (2นก.)	120 (3นก.)
ภาษาต่างประเทศ	120 (3นก.)	120 (3นก.)	240 (6นก.)
รวมเวลาเรียน(พื้นฐาน)	880 (22นก.)	880 (22นก.)	1,640 (41นก.)
*รายวิชาเพิ่มเติม			
- ภาษาบาลี	600 (15นก.)	600 (15 นก.)	600 (15 นก.)
- กระทุ้กรรม	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)	120 (3 นก.)

ตารางที่ 2 (ต่อ)

กลุ่มสาระการเรียนรู้/ กิจกรรม	เวลาเรียน		
	ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น		
	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5	ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6
รายวิชาเพิ่มเติมตาม จุดเน้นของ โรงเรียน	ตามที่โรงเรียนกำหนด	ตามที่โรงเรียนกำหนด	ตามที่โรงเรียน กำหนด
รวมเวลาเรียนรายวิชา เพิ่มเติม	ปีละไม่น้อยกว่า 1,600 ชั่วโมง		
*กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน			
- กิจกรรมแนะแนว			
- กิจกรรมของสงฆ์ - กิจกรรม			
ชุมนุม	360	360	360
-กิจกรรมเพื่อสังคม และสาธารณประโยชน์			
รวมเวลากิจกรรม พัฒนาผู้เรียน	360	360	360
รวมเวลาเรียน	รวม 3 ปี ไม่น้อยกว่า 3,600 ชั่วโมง		

การตัดสินผลการเรียน (กองพุทธศาสนศึกษา, 2554, หน้า 54 - 55)

ในการตัดสินผลการเรียนของกลุ่มสาระการเรียนรู้ การอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน
คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนนั้น ผู้สอนต้องคำนึงถึงการพัฒนาผู้เรียน
แต่ละคนเป็นหลัก และต้องเก็บข้อมูลของผู้เรียนทุกด้านอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่องในแต่ละภาคเรียน
รวมทั้งสอนซ่อมเสริมผู้เรียนให้พัฒนาจนเต็มตามศักยภาพ

1. ตัดสินผลการเรียนเป็นรายวิชา ผู้เรียนต้องมีเวลาเรียนตลอดภาคเรียนไม่น้อยกว่าร้อยละ 80 ของเวลาเรียนทั้งหมดในรายวิชานั้น ๆ
2. ผู้เรียนต้องได้รับการประเมินทุกตัวชี้วัด และผ่านตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
3. ผู้เรียนต้องได้รับการตัดสินผลการเรียนทุกรายวิชา
4. ผู้เรียนต้องได้รับการประเมิน และมีผลการประเมินผ่านตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด ในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนคุณลักษณะอันพึงประสงค์ และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

การพิจารณาเลื่อนชั้นทั้งระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ถ้าผู้เรียนมีข้อบกพร่องเพียงเล็กน้อย และสถานศึกษาพิจารณาเห็นว่าสามารถพัฒนา และสอนซ่อมเสริมได้ให้อยู่ในดุลพินิจของสถานศึกษาที่จะผ่อนผันให้เลื่อนชั้นได้ แต่หากผู้เรียนไม่ผ่านรายวิชาจำนวนมาก และมีแนวโน้มว่าจะเป็นปัญหาต่อการเรียนในระดับชั้นที่สูงขึ้น สถานศึกษาอาจตั้งคณะกรรมการพิจารณาให้เรียนซ้ำชั้นได้ ทั้งนี้ให้คำนึงถึงวุฒิภาวะ และความรู้ความสามารถของผู้เรียนเป็นสำคัญ

การให้ระดับผลการเรียนในการตัดสินเพื่อให้ระดับผลการเรียนรายวิชาให้ใช้ตัวเลข แสดงระดับผลการเรียนเป็น 8 ระดับ (กองพุทธศาสนศึกษา, 2554, หน้า 52 - 56)

การตัดสินผลการเรียนในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานใช้ระบบผ่าน และไม่ผ่าน โดยกำหนดเกณฑ์การตัดสินผ่านแต่ละวิชาที่ร้อยละ 50 จากนั้นจึงให้ระดับผลการเรียนที่ผ่าน สำหรับมัธยมศึกษาตอนต้น และต้นปลาย ใช้ตัวเลขแสดงผลการเรียนเป็น 8 ระดับ แนวการให้ระดับผลการเรียน 8 ระดับ และความหมายของแต่ละระดับดังแสดงในตาราง ดังนี้

ตารางที่ 3 ระดับผลการเรียน

ระดับผลการเรียน	ความหมาย	ช่วงคะแนนเป็นร้อยละ
4	ดีเยี่ยม	88 - 100
3.5	ดีมาก	75 - 79
3	ดี	70 - 74
2.5	ค่อนข้างดี	65 - 69
2	ปานกลาง	60 - 64
1.5	พอใช้	55 - 59
1	ผ่านเกณฑ์ขั้นต่ำ	50 - 54
0	ต่ำกว่าเกณฑ์	0 - 49

ในกรณีที่ไม่สามารถให้ระดับผลการเรียนเป็น 8 ระดับ ได้ให้ใช้ตัวอักษรระบุเงื่อนไข ผลการเรียน ดังนี้

“มส” หมายถึง ผู้เรียนไม่มีสิทธิเข้ารับการวัดผลปลายภาคเรียน เนื่องจากผู้เรียนมีเวลาเรียนไม่ถึงร้อยละ 80 ของเวลาเรียนในแต่ละวิชา และไม่ได้รับการผ่อนผันให้เข้ารับการวัดผลปลายภาคเรียน

“ร” หมายถึง รอกการตัดสิน และยังตัดสินผลการเรียนไม่ได้ เนื่องจากผู้เรียนไม่มีข้อมูล ผลการเรียนรายวิชานั้นครบถ้วน ได้แก่ ไม่ได้วัดผลระหว่างภาคเรียน/ ปลายภาคเรียน ไม่ได้ส่งงาน ที่มอบหมายให้ทำ ซึ่งงานนั้นเป็นส่วนหนึ่งของการตัดสินผลการเรียน หรือมีเหตุสุดวิสัยที่ทำให้ ประเมินผลการเรียนไม่ได้

ในการสรุปผลการประเมินการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน เพื่อเลื่อนชั้น และจบการศึกษา กำหนดเกณฑ์การตัดสินเป็น 4 ระดับ และความหมายของแต่ละระดับ ดังนี้

ดีเยี่ยม หมายถึง มีผลงานที่แสดงถึงความสามารถในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน ที่มีคุณภาพดีเลิศเสมอ

ดี หมายถึง มีผลงานที่แสดงถึงความสามารถในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนที่มี คุณภาพเป็นที่ยอมรับ

ผ่าน หมายถึง มีผลงานที่แสดงถึงความสามารถในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนที่มี คุณภาพเป็นที่ยอมรับ มีข้อบกพร่องบางประการ

ไม่ผ่าน หมายถึง ไม่มีผลงานที่แสดงถึงความสามารถในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน หรือถ้ามีผลงาน ผลงานนั้นยังมีข้อบกพร่องที่ต้องการได้รับการปรับปรุงแก้ไขหลายประการ

เกณฑ์การจบระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (กองพุทธศาสนาศึกษา, 2554, หน้า 58 - 59)

1. ผู้เรียนเรียนรายวิชาพื้นฐาน และเพิ่มเติมไม่เกิน 81 หน่วยกิต โดยเป็นรายวิชาพื้นฐาน 63 หน่วยกิต และรายวิชาเพิ่มเติมตามที่สถานศึกษากำหนด

2. ผู้เรียนต้องได้หน่วยกิตตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 77 หน่วยกิต โดยเป็นรายวิชา พื้นฐาน 63 หน่วยกิต และรายวิชาเพิ่มเติมไม่น้อยกว่า 14 หน่วยกิต

3. ผู้เรียนมีผลการประเมิน การอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนในระดับผ่าน เกณฑ์ การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด

4. ผู้เรียนมีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมิน ตามที่สถานศึกษากำหนด

5. ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมิน ตามที่สถานศึกษากำหนด

เกณฑ์การจบระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย

1. ผู้เรียนเรียนรายวิชาพื้นฐาน และเพิ่มเติม ไม่น้อยกว่า 81 หน่วยกิต โดยเป็นรายวิชา พื้นฐาน 39 หน่วยกิต และรายวิชาเพิ่มเติมตามที่สถานศึกษากำหนด

2. ผู้เรียนต้องได้หน่วยกิตตลอดหลักสูตรไม่น้อยกว่า 77 หน่วยกิต โดยเป็นรายวิชา พื้นฐาน 39 หน่วยกิต และรายวิชาเพิ่มเติม ไม่น้อยกว่า 38 หน่วยกิต

3. ผู้เรียนมีผลการประเมิน การอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนในระดับผ่านเกณฑ์ การประเมินตามที่สถานศึกษากำหนด
4. ผู้เรียนมีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ในระดับผ่านเกณฑ์การประเมิน ตามที่สถานศึกษากำหนด
5. ผู้เรียนเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและมีผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมิน ตามที่สถานศึกษากำหนด

ด้านการพัฒนาระบบบริหารโรงเรียน

การบริหารงานวิชาการ

ความหมายของการบริหารงานวิชาการ

กมลภู่งประเสริฐ (2544, หน้า 6) กล่าวว่า การบริหารวิชาการ หมายถึง การบริหารงาน ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอันเป็นเป้าหมายสูงสุดของภารกิจของ โรงเรียน

กิติมาปรีดีดิลก (2532, หน้า 48) กล่าวว่า การบริหารวิชาการ หมายถึง การดำเนินงาน ที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา อัน ได้แก่ โรงเรียนหลักสูตรครูนักเรียนวัสดุอุปกรณ์ตำราเรียน และ อาคารสถานที่ให้เป็น ไปอย่างมีประสิทธิภาพแก่ผู้เรียน

ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์ (2545, หน้า 9) กล่าวว่า การบริหารงานวิชาการ หมายถึง กระบวนการ จัดกิจกรรมในงานวิชาการ ซึ่งเป็นภารกิจหลักให้เกิดการปรับปรุงพัฒนา และเป็นประโยชน์ สูงสุดแก่ผู้เรียน หรือผู้รับบริการ

สรุปการบริหารงานวิชาการ คือ กระบวนการวางแผนบริหารที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ผู้เรียนให้เป็นผู้มีความรู้ความสามารถ และสามารถพัฒนาตนเองได้มีกิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริม ให้เหมาะสมกับความสนใจความถนัดของผู้เรียนมุ่งเน้นประเมินพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ และพฤติกรรม การเรียนการเข้าร่วมกิจกรรมวัดผล และประเมินผลผู้เรียนด้วยวิธีการที่หลากหลาย เหมาะสม

ความสำคัญของการบริหารวิชาการ

กองพุทธศาสนศึกษา (2554, หน้า 5) กล่าวว่า งานวิชาการถือว่า เป็นงานมีความสำคัญ ที่สุด เป็นหัวใจของการจัดการศึกษา ซึ่งทั้งผู้บริหาร โรงเรียน คณะครู และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย ต้องมีความรู้ความเข้าใจ ให้มีความสำคัญ และมีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดแนวทางปฏิบัติ การประเมินผล และการปรับปรุงแก้ไขอย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง

ชเนศลิดรุ่งเรือง (2539, หน้า 56) กล่าวว่า การบริหารวิชาการเป็นกระบวนการดำเนินการดำเนินงานกิจกรรมต่าง ๆ ทางด้านวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน และการปรับปรุงพัฒนาการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพบรรลุวัตถุประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรการบริหารวิชาการ จึงเป็นหัวใจของการบริหาร โรงเรียน

ปรียาพรวงศ์ อนุตร โรจน์ (2543, หน้า 2) กล่าวว่า การบริหารวิชาการเป็นงานที่สำคัญสำหรับผู้บริหาร โรงเรียน เนื่องจากการบริหารวิชาการเกี่ยวข้องกับกิจกรรมทุกชนิดในโรงเรียน โดยเฉพาะเกี่ยวกับการปรับปรุงคุณภาพการเรียนการสอนซึ่งเป็นจุดมุ่งหมายหลักของโรงเรียน และเป็นเครื่องชี้วัดความสำเร็จ และความสามารถของผู้บริหาร

อ้อยทิพย์ สุทธิเทพ (2543, หน้า 27) กล่าวว่า การบริหารวิชาการมีความสำคัญ และเป็นหัวใจของการจัดการศึกษาในโรงเรียนเป็นงานหลักของผู้บริหารที่ต้องให้ความสนใจ และปรับปรุงการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

สรุปงานวิชาการ คือ ตัวแบบสำคัญในการจัดการศึกษาเปรียบเสมือนหัวใจของสถานศึกษาในการจัดการศึกษามีความสัมพันธ์กับงานแผนอย่างแยกกันไม่ได้ การจะบริหารงานวิชาการให้ประสบผลสัมฤทธิ์ต้องตระหนักว่าหัวใจของการจัดการศึกษาคือ ผู้เรียน

ขอบข่ายการบริหารวิชาการ

กองพุทธศาสนศึกษา (2554, หน้า 5 - 257) จำแนกขอบข่ายการบริหารวิชาการ และลักษณะของงานที่ต้องปฏิบัติในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา 18 ประการ คือ

1. การสร้าง และการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดทำสาระท้องถิ่น
2. การพัฒนากระบวนการเรียนรู้
3. การวัด ประเมินผล และงานทะเบียน เทียบ โอนผลการเรียน
4. การวิจัย
5. การพัฒนาสื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีทางการศึกษา
6. การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้
7. การพัฒนางานห้องสมุด
8. การนิเทศการศึกษา
9. งานแนะแนว
10. การพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา
11. - 17. งานพัฒนากลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 สาระ
18. งานกิจกรรมพัฒนานักเรียน

กมล ภูประเสริฐ (2544 หน้า, 9 - 14) กำหนดขอบข่ายงานวิชาการไว้ 9 ประการ ดังนี้

1. งานหลักสูตร ได้แก่ การวิเคราะห์หลักสูตรแกนกลางระดับประเทศ การกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ การจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การจัดทำหน่วยการเรียนรู้
2. งานการจัดการเรียนการสอน ได้แก่ การรวบรวม วิเคราะห์ และกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับหน่วยการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ โดยคำนึงถึงกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การกำหนด การเตรียมการ และการจัดหาสื่อการเรียนการสอน อุปกรณ์ เครื่องใช้ ที่สอดคล้องกับกิจกรรมการเรียนการสอน การกำหนดวิธีการประเมินผลการเรียนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ หรือรายวิชา การจัดทำแผนการสอน หรือแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนแต่ละคน การควบคุมดูแล และส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตามแผนการสอน หรือแผนการจัดการเรียนรู้ การร่วมกันแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นระหว่างการเรียนการสอน
3. งานการประเมินผลการเรียน ได้แก่ การวิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ของหน่วยการเรียนรู้รายวิชาและกิจกรรมการเรียนการสอน การกำหนดวิธีการและเครื่องมือที่จะต้องใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ การควบคุมดูแล และส่งเสริมให้มีการประเมินผลการเรียนตามวิธีการและเครื่องมือที่ได้กำหนดไว้ การจัดทำหลักฐานการศึกษาตามที่หน่วยงานต้นสังกัดกำหนดไว้ การนำผลการประเมินไปใช้ในการแก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียนแต่ละคนอย่างสม่ำเสมอ การกำหนดรูปแบบระยะเวลาการรายงานผลการเรียนรู้ การรายงานผู้ปกครองระหว่างปี และการรายงานผลของสถานศึกษาต่อสาธารณะและหน่วยงานต้นสังกัด
4. งานการบริหารการนิเทศภายในสถานศึกษา ได้แก่ การทำความเข้าใจเกี่ยวกับการนิเทศภายในที่มีหลักการให้บุคลากรทุกคนร่วมกันรับผิดชอบเพื่อการนำ สถานศึกษาไปสู่มาตรฐาน การศึกษาร่วมกัน การกำหนดวิธีการ และระยะเวลาการนิเทศภายใน การควบคุม และส่งเสริมให้มีการดำเนินการนิเทศภายในอย่างสม่ำเสมอ การร่วมกันแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น ฯลฯ
5. งานการพัฒนาบุคลากรทางวิชาการ ได้แก่ การวิเคราะห์ปัญหาาร่วมกันเกี่ยวกับความรู้ความสามารถของบุคลากรในสถานศึกษา การกำหนดช่วงเวลาของการพัฒนาบุคลากรเป็นระยะๆ การควบคุมดูแลให้การดำเนินงานพัฒนาบุคลากรเป็นไปตามที่กำหนดไว้
6. งานการวิจัย และพัฒนา ได้แก่ การทำความเข้าใจและส่งเสริมให้มีการวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียน การร่วมกันกำหนดประเด็นปัญหาที่เป็นข้อขัดข้อง หรือข้อควรพัฒนาร่วมกันในสถานศึกษา การควบคุมดูแล และส่งเสริมการดำเนินการวิจัยที่ได้กำหนดไว้

7. งานการบริหาร โครงการทางวิชาการอื่น ๆ ได้แก่ การกำหนดหัวข้อเรื่องทางวิชาการ ที่เป็นการสนับสนุนงานหลักทางวิชาการ การกำหนดวิธีดำเนินการ และระยะเวลาที่จะดำเนินการ การควบคุมดูแล และส่งเสริมให้มีการดำเนินงานตามที่กำหนดไว้

8. งานการบริหารระบบข้อมูลและสารสนเทศทางวิชาการ ได้แก่ การกำหนดข้อมูล และสารสนเทศทางวิชาการของงานบริหารทั้งหมด การกำหนดเวลาในการรวบรวมข้อมูล และสารสนเทศ การควบคุมดูแล และส่งเสริมการจัดเก็บข้อมูล และสารสนเทศ การนำข้อมูล และสารสนเทศไปใช้ประกอบการดำเนินงานอื่น ๆ

9. งานการบริหารการประเมินผลงานทางวิชาการของสถานศึกษา ได้แก่ การกำหนด หัวข้อประเมินผลงาน การกำหนดวิธีการ และเครื่องมือในการประเมิน การควบคุมดูแล และส่งเสริม ให้มีการดำเนินการประเมิน การสรุปผล และการเขียนรายงานประจำปี

สรุปได้ว่าขอบข่ายการบริหารงานวิชาการ หมายถึง การวางแผนการบริหารงานวิชาการ การสร้าง และการพัฒนาพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และการจัดทำสาระท้องถิ่นการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การวัดผลประเมินผล และงานทะเบียน เทียบ โอนผลการเรียน การวิจัยเพื่อพัฒนาการศึกษา การพัฒนาสื่อนวัตกรรมเทคโนโลยีทางการศึกษา การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ การพัฒนางานห้องสมุด การนิเทศการศึกษา งานแนะแนวทางการพัฒนาระบบประกันคุณภาพภายในสถานศึกษางานพัฒนา กลุ่มสาระการเรียนรู้ 8 สาระ งานกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

การบริหารงบประมาณ

ความหมายการบริหารงบประมาณ

กองทุนศาสนศึกษา (2554, หน้า 317) กล่าวว่า การบริหารงบประมาณของโรงเรียน มุ่งเน้นความเป็นอิสระ ในการบริหารจัดการ มีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลัก การบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ และการบริหารงานงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหา ผลประโยชน์จากรัฟต์สินของโรงเรียน รวมทั้งจัดหารายได้จากการบริการมาใช้บริหารจัดการ เพื่อประโยชน์ทางการศึกษา ส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน

พระมหามานิต สกลหัตถ์ (2549, หน้า 8) กล่าวว่า การบริหารงบประมาณ หมายถึง กิจกรรมที่เกี่ยวกับการได้มา การจัดทำ และเสนอของบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และผลการดำเนินงาน การระดมทุนเพื่อการศึกษา ในโรงเรียนพระปริยัติธรรม

หุมเพ็ง พันธะจันทร์สุข (2547, หน้า 6) กล่าวว่า การบริหารงบประมาณ หมายถึง การวางแผนบริหารงบประมาณ การจัดทำ และเสนอของบประมาณ การจัดสรรงบประมาณ การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา การทำหลักฐานเบิกจ่ายเงิน การบริหารพัสดุ

การติดตาม ตรวจสอบ การวัดผลประเมินผล การบริหารงบประมาณ การนำผลการประเมินมาพัฒนา และปรับปรุงในการดำเนินงานขององค์กรสถานศึกษาให้เกิดผลประโยชน์สูงสุดตามเป้าหมายที่วางไว้

สรุปได้ว่า การบริหารงบประมาณ หมายถึง กระบวนการ การวางแผน และดำเนินการ การรับ การเก็บรักษา และการจัดทำเอกสารหลักฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับการเงินของ โรงเรียนดำเนินไป ด้วยความถูกต้องเรียบร้อยตามระเบียบ และแนวปฏิบัติของทางราชการอย่างครบถ้วนตลอดจน ทรัพยากรที่จำเป็นในการสนับสนุนการดำเนินงานให้บรรลุตามแผนที่กำหนดไว้นำมาบริหารจัดการ เพื่อประโยชน์ทางการศึกษาส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีต่อผู้เรียน

ความสำคัญการบริหารงบประมาณ

กระทรวงศึกษาธิการ (2552, หน้า 62) การบริหารงบประมาณเป็นหน่วยสนับสนุน ที่สำคัญช่วยให้การบริหารจัดการ และการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ เป็นไปด้วยความราบรื่น มีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลถูกต้องตามระเบียบกฎแนวปฏิบัติ และมีหลักฐานครบถ้วน ถูกต้อง คุ่มค่า ประหยัด และเกิดประโยชน์โปร่งใสตรวจสอบได้ตามหลักธรรมาภิบาลภาระหน้าที่ งานของการบริหารงบประมาณประกอบด้วย การบริหารการเงินตามระเบียบ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง การจัดทำ และตรวจสอบเอกสารหลักฐานให้ถูกต้องเป็นปัจจุบัน และเป็นไปตามแผนการประเมิน ความคุ้มค่า การจัดทำทะเบียนควบคุมพัสดุเพื่อให้เป็นไปตามระเบียบ และง่ายต่อการตรวจสอบ

กลุ่มวิชาการด้านการคลังการบัญชี (2553, หน้า 2 - 3) การบริหารงบประมาณ เป็นกระบวนการสนับสนุนที่สำคัญในการปฏิบัติงานตามมาตรฐานกระบวนการบริหารงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานตามกระบวนการที่สร้างคุณค่าให้เกิดคุณค่าแก่ผู้รับบริการ และเกิดประสิทธิภาพการทำงานในการปฏิบัติงานให้เกิดความรวดเร็ว เพื่อให้สามารถใช้จ่ายงบประมาณตามกระบวนการงบประมาณ 4 ขั้นตอน คือ 1) การจัดทำงบประมาณ 2) การอนุมัติงบประมาณ 3) การบริหารงบประมาณ และ 4) การติดตาม และประเมินผลเพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหาร งบประมาณที่ได้รับจัดสรรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และคุ้มค่ามากขึ้น

พระมหามานิต สกลหล้า (2549, หน้า 68) กล่าวว่า การจัดทำงบประมาณของโรงเรียน เป็นเรื่องที่สำคัญอย่างหนึ่งของโรงเรียน ซึ่งอยู่ในความรับผิดชอบโดยตรงของครูใหญ่ หรือครูใหญ่ จะมอบให้ผู้มีความสามารถเข้าใจวิธีการทำแทนได้ งบประมาณจะมาก หรือน้อยขึ้นอยู่กับ การวางแผน ทำงบประมาณว่าจะใช้เงินทำอะไรได้บ้างในปี นี้ โดยขอความร่วมมือจากบรรดาครูหัวหน้าหมวดวิชา ประชุมปรึกษาหารือเพื่อเติม หรือตัดทอนในสิ่งที่ซ้ำซ้อนกัน

สรุปว่า ความสำคัญการบริหารงบประมาณในสถานศึกษามีความสัมพันธ์กัน และเกี่ยวข้องกับการบริหารทุก ๆ ด้าน เพราะการบริหารงบประมาณเป็นตัวช่วยในการปรับปรุง พัฒนาระบบการเรียนการสอนให้เกิดประสิทธิภาพ และประสิทธิผลสูงสุดแก่ผู้เรียน และทั้งเป็น ตัวชี้ให้เห็นถึงมาตรฐาน และคุณภาพของการจัดการศึกษาด้วยผู้บริหารต้องยึดหลักการบริหาร มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ และผลงานเป็นหลัก เพื่อผลประโยชน์ และคุณภาพต่อผู้เรียนกล่าวคือ การบริหาร งบประมาณของสถานศึกษามุ่งเน้นความเป็นอิสระ โดยการบริหารจัดการมีความคล่องตัว โปร่งใส ตรวจสอบได้ ยึดหลักการบริหารมุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ และการบริหารงบประมาณแบบมุ่งเน้นผลงาน ให้มีการจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา รวมทั้งจัดหารายได้จากบริการมาใช้ บริหารจัดการเพื่อประโยชน์ทางการศึกษาส่งผลให้เกิดคุณภาพที่ดีขึ้นต่อผู้เรียน

ขอบข่ายการบริหารงบประมาณ

กองทุนศาสนาศึกษา (2554, หน้า 317 - 390) จำแนกขอบข่ายการบริหารงบประมาณ ที่ต้องปฏิบัติใน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาไว้ 5 ประการ คือ

1. การบริหารงานงบประมาณ
2. บัญชีและประเภทของบัญชี
3. การจัดทำบัญชีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
4. การควบคุมทรัพย์สิน
5. กฎหมายและระเบียบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

การดี อนันต์นาวิ (2552, หน้า 286-287) จำแนกขอบข่ายการบริหารงบประมาณ ที่ต้องปฏิบัติในสถานศึกษาไว้ดังนี้ คือ

1. การจัดทำ และเสนอของบประมาณ
  - 1.1 การวิเคราะห์ และพัฒนานโยบายทางการศึกษา
  - 1.2 การจัดทำแผนกลยุทธ์ หรือแผนพัฒนาการศึกษา
  - 1.3 การวิเคราะห์ความเหมาะสมการเสนอของบประมาณ
2. การจัดสรรงบประมาณ
  - 2.1 การจัดสรรงบประมาณในสถานศึกษา
  - 2.2 การเบิกจ่าย และการอนุมัติงบประมาณ
  - 2.3 การโอนเงินงบประมาณ
3. การตรวจสอบ ติดตาม ประเมินผล และรายงานผลการใช้เงิน และผลการดำเนินงาน
  - 3.1 การตรวจสอบติดตามการใช้เงิน และผลการดำเนินงาน
  - 3.2 การประเมินผลการใช้เงิน และผลการดำเนินงาน

4. การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษา ได้แก่
  - 4.1 การจัดการทรัพยากร
  - 4.2 การระดมทรัพยากร
  - 4.3 การจัดหารายได้ และผลประโยชน์
  - 4.4 กองทุนกู้ยืมเพื่อการศึกษา
  - 4.5 กองสวัสดิการเพื่อการศึกษา
5. การบริหารการเงิน
  - 5.1 การเบิกเงินจากคลัง
  - 5.2 การรับเงิน
  - 5.3 การเก็บรักษาเงิน
  - 5.4 การจ่ายเงิน
  - 5.5 การนำส่งเงิน
  - 5.6 การกักเงินไว้เบิกเหลือมปี
6. การบริหารบัญชี
  - 6.1 การจัดทำบัญชีการเงิน
  - 6.2 การจัดทำรายงานทางการเงิน และงบการเงิน
  - 6.3 การจัดทำและจัดหาแบบพิมพ์บัญชี ทะเบียน และรายงาน
7. การบริหารพัสดุ และสินทรัพย์
  - 7.1 การจัดทำระบบฐานข้อมูลสินทรัพย์ของสถานศึกษา
  - 7.2 การจัดหาพัสดุ
  - 7.3 การกำหนดแบบรูปรายการ หรือคุณลักษณะเฉพาะ และจัดซื้อจัดจ้าง
  - 7.4 การควบคุมดูแล บำรุงรักษา และจำหน่ายพัสดุ

กรมสามัญศึกษา (2546, หน้า 32) จำแนกขอบข่ายการบริหารงบประมาณ

ที่ต้องปฏิบัติในโรงเรียนมัธยมศึกษาไว้ 10 ประการ คือ

1. การวางแผนบริหารงบประมาณ
2. การทำแผนเสนอของบประมาณ
3. ทำหลักฐานการเงิน และบัญชี
4. การรับเงิน
5. การเบิกจ่ายเงิน
6. การจัดซื้อจัดจ้าง

7. การทำบัญชี และทะเบียนพัสดุ
8. บำรุงรักษา และปรับปรุงพัสดุ
9. การระดมทรัพยากร
10. การวัดผลประเมินผล

สรุปได้ว่า ขอบข่ายการบริหารงบประมาณส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์ และเกี่ยวข้องกัน ซึ่งประกอบด้วย การวางแผนบริหารงบประมาณ งบประมาณที่สถานศึกษานำมาใช้ รายจ่ายตาม งบประมาณ เงินอุดหนุนฟรี 15 ปี อย่างมีคุณภาพ การจัดสรรงบประมาณเงินสวัสดิการ และ ค่าตอบแทน การระดมทรัพยากร และการลงทุนเพื่อการศึกษาการบริหารการเงินการเบิกจ่ายเงิน การจัดซื้อจัดจ้างการทำบัญชี และทะเบียนพัสดุการควบคุมงบประมาณการติดตามตรวจสอบวัดผล ประเมินผลการบริหารงบประมาณ การนำผลการประเมินมาพัฒนา และปรับปรุงการจัดหมวดหมู่ และการกำหนดเลขที่บัญชี การจัดทำบัญชีของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การควบคุมทรัพย์สิน กฎหมาย และระเบียบอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับงบประมาณ ขอบข่ายเหล่านี้ถือว่าเป็น งานหลักสำหรับผู้บริหารงบประมาณ

การบริหารงานบุคคล

การพัฒนาองค์กรจะประสบผลสัมฤทธิ์หรือไม่เพียงใดบุคคลซึ่งเป็นหนึ่งในสี่ประเด็นหลัก ของการบริหารจัดการมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการขับเคลื่อนองค์กร ไปข้างหน้าเพื่อตอบสนอง ต่อการเปลี่ยนแปลงของบริบทการพัฒนาในกระแสโลกาภิวัตน์ทั้งด้านเศรษฐกิจสังคม และ เทคโนโลยีสถานศึกษา จึงต้องมีหน่วยงานดังกล่าวอย่างเป็นทางการเพื่อขับเคลื่อนองค์กร สู่วิถีความเป็นเลิศ

ความหมายของการบริหารงานบุคคล

สฎายุ ชีระวนิชตระกูล (2553, หน้า 5 - 7) กล่าวว่า การบริหารงานบุคคลเป็นกระบวนการ ค้นหาค้นหา (Discovery) การพัฒนา (Development) และการใช้ให้เกิดประโยชน์ (Utilization) ทรัพยากรมนุษย์ให้เกิดประสิทธิภาพ และเป็นผลดีต่อการบริหาร หมายถึง การปฏิบัติในกิจกรรม ทั้งปวงที่เกี่ยวข้องกับบุคลากรในองค์กร

กิติมา ปรีดีดิกล (2532, หน้า 82) กล่าวว่า การบริหารบุคลากรเป็นการใช้ปัจจัยต่าง ๆ ในการบริหารไม่ว่าจะเป็นคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ เทคนิคการจัดการ หรือเครื่องจักรกลก็ตาม คนเป็น ปัจจัยสำคัญที่สุดเพราะปัจจัยอื่น ๆ จะดำเนินไปได้ด้วยดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับคนทั้งสิ้นถ้าจัดสรรหา บุคลากรที่ไม่มีความรู้ความสามารถปฏิบัติงานผลของงานก็ไม่สำเร็จเท่าที่ควร

การดี อนันต์นาวิ (2552, หน้า 297) กล่าวว่า การบริหารบุคคลในสถานศึกษาเป็นภารกิจที่สำคัญที่มุ่งส่งเสริมให้สถานศึกษาสามารถปฏิบัติงานเพื่อตอบสนองภารกิจของสถานศึกษา เพื่อดำเนินการด้านการบริหารงานบุคคลให้เกิดความคล่องตัว อีสระภายใต้กฎหมาย ระเบียบเป็นไปตามหลักธรรมาภิบาลข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาได้รับการพัฒนา มีความรู้ความสามารถ มีขวัญ และกำลังใจ ได้รับการยกย่องเชิดชูเกียรติ มีความมั่นคง และก้าวหน้าในวิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของผู้เรียนเป็นสำคัญ

สรุปได้ว่า การบริหารบุคคล คือ กระบวนการจัดการวางแผนเกี่ยวกับทรัพยากรบุคคล โดยเริ่มตั้งแต่การวางแผนการจัดสรรหาบุคคลเข้าสู่หน่วยงานการพัฒนาการบำรุงขวัญกำลังใจ ให้ปฏิบัติงานด้วยความพึงพอใจจนกระทั่งพ้นจากองค์กร หรือหน่วยงาน

ความสำคัญของการบริหารงานบุคคล

งานบุคคลเป็นหน่วยสนับสนุนบุคลากรที่สำคัญในสถานศึกษามีจุดประสงค์หลักของงานบุคคลเพื่อดูแลอำนวยความสะดวกให้กับบุคลากรในโรงเรียนสร้างขวัญกำลังใจดูแลการรักษาสิทธิประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของบุคลากรดำเนินการจัดกิจกรรมส่งเสริม และพัฒนาความรู้ความสามารถให้กับบุคลากร เช่น จัดการปฐมนิเทศให้บุคลากรเพื่อให้ทราบภาระงาน เมื่อเริ่มเข้าสู่องค์กร จัดทำเอกสารแนะนำแนวทางปฏิบัติงาน จัดการนิเทศภายในเพื่อทบทวนบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบ จัดการประชุมสัมมนาศึกษาดูงานเพื่อเพิ่มพูนทักษะ และศักยภาพในการปฏิบัติงานของบุคลากร จัดระบบประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อนำข้อมูลที่ได้ไปใช้ปรับปรุงการทำงานอย่างต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2552, หน้า 47)

กิติมาปริดีติลล (2532, หน้า 82) กล่าวว่า การบริหารงานบุคคลเป็นการใช้ปัจจัยต่าง ๆ ในการบริหารไม่ว่าจะเป็น คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ เทคนิคการจัดการ หรือเครื่องจักรกลก็ตาม คนเป็นปัจจัยสำคัญที่สุดเพราะปัจจัยอื่น ๆ จะดำเนินไปได้ด้วยดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับคนทั้งสิ้น ถ้าจัดสรรหาบุคลากรที่ไม่มีมีความรู้ความสามารถมาปฏิบัติงานผลของงานก็ไม่สำเร็จเท่าที่ควร มีประสิทธิภาพแล้วปัญหาอื่น ๆ แทบจะหมดไป สภาพ และปัญหาที่เกิดขึ้นในองค์กรการศึกษา หรือหน่วยงานอื่น ๆ ไม่ว่าปัญหาขาดคนทำงาน บุคลากรทำงานไม่มีประสิทธิภาพ มีการนัดหยุดงานต่าง ๆ ล้วนแต่มีสาเหตุมาจากคนทั้งนั้น ฉะนั้นผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความรู้ความสามารถ และเข้าใจหลักการบริหารงานบุคคลเป็นอย่างดีจึงจะช่วยพัฒนาองค์กรการศึกษาให้เจริญก้าวหน้า

พระมหามานิต สกลหล้า (2549, หน้า 81) กล่าวว่า การบริหารงานบุคคลเป็นกระบวนการที่สำคัญมากอย่างหนึ่งสำหรับผู้บริหาร ผู้บริหารที่หวังความสำเร็จในการบริหารงาน จะต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ใหม่ ๆ วิทยาการใหม่ ๆ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการบริหารงาน

อยู่เสมอ การที่ผู้บริหารใช้อำนาจหน้าที่ที่มีอยู่อย่างมีศิลปะ เพื่อให้บุคลากรทำงานด้วยความเต็มใจ มีความสุข ความเจริญก้าวหน้าในอาชีพนั้น ๆ บุคคลย่อมมีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะ และสถานะของแต่ละคนไม่สามารถกำหนดกฎเกณฑ์ได้ตายตัว เพราะฉะนั้นถ้าผู้บริหารไม่มีความรู้ ความเข้าใจในหลักการบริหารงานบุคคลที่ถูกต้องแล้วจะทำให้การใช้บุคลากรในองค์กรไม่มีประสิทธิภาพ และเกิดความขัดแย้งขึ้นได้

สรุปความสำคัญการบริหารบุคคลจะเจริญก้าวหน้า และมีประสิทธิภาพตามเป้าหมาย ที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับสมรรถภาพคุณภาพ และความรู้ความสามารถของผู้บริหาร ในสถานศึกษานั้น ในการที่จะเลือกใช้บุคคลให้ถูกต้อง หรือเหมาะสมกับงานหากผู้บริหารสามารถ เลือกบุคคล หรือผู้ปฏิบัติงานในสถานศึกษามีประสิทธิภาพแล้วปัญหาอื่น ๆ แทบจะหมดไป สภาพ และปัญหาที่เกิดขึ้นในสถานศึกษา หรือหน่วยงานอื่น ๆ ไม่ว่าปัญหาขาดคนทำงานบุคคล ที่ทำงานไม่มีประสิทธิภาพมีการนัดหยุดงานต่างๆล้วนแต่มีสาเหตุมาจากคนทั้งนั้นฉะนั้นผู้บริหาร สถานศึกษาต้องมีความรู้ความสามารถ และเข้าใจหลักการบริหารบุคคลเป็นอย่างดีจึงจะช่วยพัฒนา สถานศึกษาให้เจริญก้าวหน้า

ขอบข่ายการบริหารงานบุคคล

กองทุนศาสนาศึกษา (2546, หน้า 23 - 24) จำแนกขอบข่ายการบริหารงานบุคคลสำหรับ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาไว้ 7 ประการคือ

1. การวางแผนบริหารบุคคล
2. การวางแผนอัตรากำลัง และกำหนดตำแหน่ง
3. การสรรหา และการบรรจุแต่งตั้ง
4. การมีวินัย และการรักษาวินัย
5. การสร้างขวัญ และให้กำลังใจ
6. การประเมินผล และวัดผลการบริหารงานบุคคล
7. การนำผลการประเมินมาพัฒนา และปรับปรุงบุคลากร

กรมสามัญศึกษา (2546, หน้า 32) จำแนกขอบข่ายการบริหารงานบุคคลที่ต้องปฏิบัติ ในโรงเรียนมัธยมศึกษาไว้ 7 ประการคือ

1. การทำแผนบริหารงานบุคคล
2. การพัฒนาบุคลากร
3. การจัดสรรหาบุคลากร
4. การสร้างขวัญ และให้กำลังใจ
5. การมอบหมายงานตามความสามารถ

6. การถอดถอน และบรรจุแต่งตั้ง

7. ติดตามตรวจสอบ และประเมินผล

โรงเรียนบ้านสนาม (2555, ออนไลน์) ได้จำแนกขอบข่ายการบริหารงานบุคคลที่ต้องปฏิบัติในโรงเรียนมัธยมศึกษาไว้ ดังนี้คือ

1. การวางแผนอัตรากำลัง และกำหนดตำแหน่งมีหน้าที่

1.1 การวิเคราะห์ และวางแผนอัตรากำลังคน

1.2 การกำหนดตำแหน่ง

1.3 การขอลื่อนตำแหน่งบุคลากรทางการศึกษา และวิทยฐานะข้าราชการครู

2. การสรรหา และบรรจุแต่งตั้งมีหน้าที่

2.1 ดำเนินการสรรหาเพื่อบรรจุบุคคลเข้ารับราชการเป็นข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาในสถานศึกษากรณีได้รับมอบอำนาจจาก อ.ก.ค.ศ. เขตพื้นที่การศึกษา

2.2 การจ้างลูกจ้างประจำ และลูกจ้างชั่วคราว

2.3 การแต่งตั้งย้ายโอนข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา

2.4 การบรรจุกลับเข้ารับราชการ

2.5 การรักษาราชการแทน และรักษาการในตำแหน่ง

3. การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการมีหน้าที่

3.1 การพัฒนาข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา ได้แก่

3.1.1 การพัฒนาก่อนมอบหมายการปฏิบัติหน้าที่

3.1.2 การพัฒนาระหว่างปฏิบัติหน้าที่ราชการ

3.1.3 การพัฒนาก่อนเลื่อนตำแหน่ง

3.1.4 การพัฒนากรณีไม่ผ่านการประเมินวิทยฐานะ

3.2 การเลื่อนขั้นเงินเดือนที่ราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา ได้แก่

3.2.1 การเลื่อนขั้นเงินเดือนกรณีปกติ และกรณีพิเศษ

3.2.2 การเลื่อนขั้นเงินเดือนกรณีถึงแก่ความตายอันเนื่องมาจากปฏิบัติหน้าที่

ราชการ

3.2.3 การเลื่อนขั้นเงินเดือนกรณีไปศึกษาต่อฝึกอบรมดูงานปฏิบัติงานวิจัย

3.3 การเพิ่มค่าจ้างประจำ และลูกจ้างชั่วคราว

3.4 การดำเนินการเกี่ยวกับบัญชีถือจ่ายเงินเดือน

3.5 เงินวิทยฐานะ และค่าตอบแทนอื่น

3.6 งานทะเบียนประวัติ ได้แก่

3.6.1 การจัดทำ และเก็บรักษาทะเบียนประวัติข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา และลูกจ้าง

3.6.2 การแก้ไขวันเดือนปีเกิดของข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษา และลูกจ้าง

3.7 งานเครื่องราชอิสริยาภรณ์

3.8 การขอมีบัตรประจำตัวเจ้าหน้าที่ของรัฐ

3.9 งานขอหนังสือรับรอง งานขออนุญาตให้ข้าราชการไปต่างประเทศ งานขออนุญาตลาอุปสมบท งานขอพระราชทานเพลิงศพ การลาศึกษาต่อ ยกย่องเชิดชูเกียรติ และให้ได้รับเงินวิทยพันธ์ และการจัดสวัสดิการดำเนินการตามกฎหมายระเบียบหลักการ และวิธีการที่เกี่ยวข้อง

4. วินัย และการรักษาวินัยมีหน้าที่

4.1 กรณีความผิดวินัย ไม่ร้ายแรง

4.2 กรณีความผิดวินัยร้ายแรง

4.3 การอุทธรณ์ ได้แก่ การอุทธรณ์กรณีความผิดวินัยไม่ร้ายแรง และร้ายแรง

4.4 การร้องทุกข์

4.5 การเสริมสร้าง และการป้องกันการกระทำผิดวินัย

5. งานออกจากราชการมีหน้าที่

5.1 การลาออกจากราชการ

5.2 การให้ออกจากราชการกรณีไม่ผ่านการทดลองปฏิบัติหน้าที่ราชการ หรือไม่ผ่านการเตรียมความพร้อม และพัฒนาอย่างเข้มด้ากว่าเกณฑ์ที่ ก.ค.ศ. กำหนด

5.3 การออกจากราชการกรณีขาดคุณสมบัติทั่วไป

5.4 การให้ออกจากราชการไว้ก่อน

5.5 การให้ออกจากราชการเพราะเหตุรับราชการ หรือเหตุทดแทน ได้แก่

5.5.1 กรณีเจ็บป่วยโดยไม่สามารถปฏิบัติหน้าที่โดยสม่ำเสมอ

5.5.2 กรณีไม่ปฏิบัติงานตามความประสงค์ของทางราชการ

5.5.3 กรณีสั่งให้ออกจากราชการเพราะขาดคุณสมบัติทั่วไป

5.5.4 กรณีขาดคุณสมบัติทั่วไป

5.5.5 กรณีเหตุอันควรสงสัยว่าห่อนความสามารถปกครองในหน้าที่ราชการ หรือประพฤติตนไม่เหมาะสม

5.5.6 กรณีมีมลทินมัวหมอง

5.5.7 กรณีได้รับโทษจำคุกโดยคำสั่งของศาลหรือรับโทษจำคุกโดยคำพิพากษาถึงที่สุดให้จำคุกในความผิดที่ได้กระทำโดยประมาทหรือความผิดลหุโทษ

สรุป ขอบข่ายการบริหารบุคคลคือการวางแผนบริหารบุคคลการวางแผนอัตรากำลัง และกำหนดตำแหน่งการสรรหา และการบรรจุแต่งตั้งแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และอำนาจในการดำเนินงานให้แก่บุคลากรแต่ละคนกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติงานให้เป็นที่เข้าใจแก่บุคลากรทุกคน การทำงานให้บุคลากร รักอาชีพ และองค์กรของตนเองปกครองให้ทุกคนได้รับความสุขความเป็นธรรม ความเสมอภาค และภราดรภาพ การพัฒนาบุคลากรการตอบแทนบุคลากรในรูปของเงินเดือน ค่าจ้าง การสร้างสภาพความมั่นคงในการทำงาน การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการ วินัย และการรักษาวินัยการบำรุงขวัญกำลังใจการประเมินผล และวัดผลการบริหารบุคคล การนำผลการประเมินมาพัฒนา และปรับปรุง

การบริหารงานทั่วไป

ความหมายของการบริหารงานทั่วไป

กรมสามัญศึกษา (2539, หน้า 3) กล่าวว่า การบริหารงานทั่วไปเป็นการบริหารงานทุก ๆ ด้าน เช่น การวางแผน การติดต่อสื่อสาร การประสานงาน การจัดองค์กร การควบคุมบังคับบัญชา การสั่งการ การมอบหมายงาน การวัดและประเมินผลงาน

กรมสามัญศึกษา (2546, หน้า 32) กล่าวว่า การบริหารงานทั่วไปเป็นการวางแผนบริหารงานทั่วไป การดำเนินงานธุรการการเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน การพัฒนาระบบ และเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ การประสาน และพัฒนาเครือข่ายการศึกษา การจัดระบบการบริหาร และพัฒนาองค์กรงานเทคโนโลยีสารสนเทศการส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร การดูแลอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อม การจัดทำสำมะโนนักเรียน การรับนักเรียน การส่งเสริมและประสานงาน การจัดการศึกษาในระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัย การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา การส่งเสริมสนับสนุน และประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคลชุมชนองค์กรหน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา ประสานงานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานอื่น การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงานงานบริการสาธารณะ งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น ๆ การติดตามตรวจสอบวัดผลประเมินผลการบริหารงานทั่วไป การนำผลการประเมินมาพัฒนา และปรับปรุง

การตี อนันต์นาวิ (2552, หน้า 309) กล่าวว่า การบริหารทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กร ให้บริหารงานอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสานส่งเสริมสนับสนุน และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบส่งเสริมในการบริหาร และการจัดการการศึกษาของสถานศึกษาตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลักโดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การศึกษามีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

สรุปได้ว่า การบริหารงานทั่วไป หมายถึง กระบวนการทำงาน หรือบริหารกิจกรรมทุกอย่าง หรือทุก ๆ ด้าน อย่างเป็นระบบในสถานศึกษา หรือโรงเรียน และเกี่ยวข้องกับการปรับปรุงพัฒนา แก้ไข เปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนให้ได้ผลดี และมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพื่อให้ นักเรียนเข้าใจในวิชาการต่าง ๆ สามารถไปปฏิบัติเพื่อดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข เหมาะสมกับอัตรา และสถานะสภาพความเป็นอยู่ สามารถปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงในสังคมได้อย่างเหมาะสม และสามารถช่วยเหลือเพื่อนบ้านตลอดถึงสังคมได้

ความสำคัญการบริหารงานทั่วไป

กรมสามัญศึกษา (2546, หน้า 56) กล่าวว่า การบริหารงานทั่วไปเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบบริหารองค์กรให้บรรลุผลตามมาตรฐานคุณภาพ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาท และหลักการในการประสานงานส่งเสริมสนับสนุน และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการบริการการศึกษาทุกรูปแบบมุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรม และเทคโนโลยีที่เหมาะสม ส่งเสริมในการบริหาร และการจัดการศึกษาของสถานศึกษาที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลัก โดยเน้นความโปร่งใสความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคลชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2546, หน้า 64 - 65) ได้ระบุว่า การบริหารทั่วไปเป็นงานที่มีความสำคัญมากต่อหน่วยงานการศึกษาเป็นงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดระบบขององค์กร ให้บริการบริหารงานอื่น ๆ บรรลุผลตามมาตรฐาน คุณภาพ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีบทบาทหลักในการประสาน ส่งเสริม สนับสนุน และการอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ในการให้บริการการศึกษาทุกรูปแบบ มุ่งพัฒนาสถานศึกษาให้ใช้นวัตกรรม และเทคโนโลยีอย่างเหมาะสม ส่งเสริมในการบริหาร และการจัดการศึกษาของสถานศึกษา ตามหลักการบริหารงานที่มุ่งเน้นผลสัมฤทธิ์ของงานเป็นหลักโดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้องเพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

สรุปว่า ความสำคัญการบริหารงานทั่วไปมีความสัมพันธ์ และเกี่ยวข้องกับการบริหารงานทุก ๆ ด้านในการปรับปรุงพัฒนา แก้ไข เปลี่ยนแปลงการเรียนการสอนให้เกิดมีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากที่สุดแก่ผู้เรียนให้มีคุณภาพที่พึงประสงค์ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร และเป้าหมายของนโยบายหน่วยงานการศึกษาทั้งเป็นตัวชี้ให้เห็นถึงมาตรฐาน และคุณภาพของการจัดการศึกษา ดังนั้น ผู้บริหารควรตระหนักถึงหน้าที่ และความรับผิดชอบในการบริหารงานทั่วไป เพื่อประโยชน์ของนักเรียนให้มากที่สุด

ขอบข่ายการบริหารงานทั่วไป

กองพุทธศาสนศึกษา (2554, หน้า 516 - 685) จำแนกขอบข่ายการบริหารงานทั่วไปสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาไว้ 14 ประการ คือ

1. การจัดระบบบริหาร และองค์กร
2. การบริหารงานทั่วไป
3. การวางแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานในสถานศึกษา
4. การวิเคราะห์สถานการณ์ และสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

ขั้นพื้นฐานของสถานศึกษา

5. ความรู้ แนวคิด และหลักการพื้นฐานทั่วไปที่เกี่ยวกับการวางแผน
6. การวิเคราะห์นโยบาย และการจัดทำนโยบายการศึกษาขั้นพื้นฐาน
7. การประเมินผลการดำเนินงานตามแผนที่ชัดเจน
8. การบริหาร โครงการ โครงการ และการนำไปปฏิบัติ
9. โครงการ และการเขียนโครงการ
10. การวิเคราะห์ การประเมินโครงการ และทำการวิเคราะห์งบประมาณโครงการ
11. การติดตาม และประเมินแผนงาน และการประเมินผลโครงการทางการศึกษา
12. การวางแผน และการบริหารสถานศึกษา
13. การเงิน และงบประมาณเพื่อการวางแผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน
14. กฎหมาย และระเบียบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

กรมสามัญศึกษา (2546, หน้า 32) จำแนกขอบข่ายการบริหารทั่วไปที่ต้องปฏิบัติ

ในโรงเรียนมัธยมศึกษาไว้ 13 ประการ คือ

1. การกำหนดนโยบาย และเป้าหมายโรงเรียน
2. การจัดองค์กร
3. กำหนดหน้าที่รับผิดชอบ
4. การดำเนินธุรการ

5. การพัฒนาระบบสารสนเทศ
6. การดูแลอาคารสถานที่
7. การส่งเสริม และประสานงานการศึกษาในระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัย
8. การส่งเสริมกิจกรรมนักเรียน
9. การทำทะเบียนนักเรียน
10. การประชาสัมพันธ์
11. การมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน
12. การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาชุมชน
13. การประเมินผลงานการบริหารงานทั่วไป

การดี อนันต์นาวิ (2552, หน้า 309 - 310) จำแนกขอบข่ายการบริหารทั่วไปที่ผู้บริหารต้องนำปฏิบัติในโรงเรียนมัธยมศึกษา มี 19 ประการ คือ

1. การดำเนินงานธุรการ
2. งานเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษา
3. การพัฒนาระบบ และเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศ
4. การประสาน และพัฒนาเครือข่ายการศึกษา
5. การจัดระบบการบริหาร และพัฒนาองค์กร
6. งานเทคโนโลยีสารสนเทศ
7. การส่งเสริมสนับสนุนด้านวิชาการ งบประมาณ บุคลากร และบริหารทั่วไป
8. การดูแลอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อม
9. การจัดทำสำมะโนผู้เรียน
10. การรับนักเรียน
11. การส่งเสริม และประสานงานจัดการศึกษาในระบบ นอกระบบ และตามอัธยาศัย
12. การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา
13. การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน
14. การประชาสัมพันธ์งานการศึกษา
15. การส่งเสริมสนับสนุน และประสานงานการจัดการศึกษาของบุคคล ชุมชน องค์กร

หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา

16. งานประสานราชการกับเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานอื่น

17. การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน

18. การบริการสาธารณะ

19. งานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น

สรุปได้ว่า ขอบข่ายการบริหารงานทั่วไปในโรงเรียนตามที่นักการศึกษา และนักบริหาร การศึกษาจำแนกไว้นั้น คือ การวางแผนบริหารทั่วงานไป การจัดองค์กร การดำเนินธุรการการพัฒนา เทคโนโลยี การพัฒนาอาคารสถานที่ การประชาสัมพันธ์ การจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชน การจัดทำ สำมะโนนักเรียน การรับนักเรียน การส่งเสริมและประสานงาน การจัดการศึกษาในระบบนอก ระบบ และตามอัธยาศัย การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษา การส่งเสริมงานกิจการนักเรียน การประชาสัมพันธ์งานการศึกษาแก่ชุมชน การส่งเสริมสนับสนุนสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา การประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานอื่น การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงาน งานบริการสาธารณะงานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น ๆ การติดตามตรวจสอบวัดผลประเมินผลการบริหาร งานทั่วไป การนำผลการประเมินมาพัฒนา และปรับปรุง

ด้านการเผยแผ่และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นเป็นกระบวนการสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการขยายตัวของพระพุทธศาสนามาตั้งแต่พุทธกาลแล้ว ดังจะเห็นได้ว่า เมื่อพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงสั่งสอน อมฤตธรรมแก่พระสาวกแล้ว บรรดาพระสาวกที่บรรลุธรรมแล้วต่างก็ต้องมุ่งหน้าออกสู่การเผยแผ่ พระศาสนามาทั้งสิ้นแม้พระพุทธองค์เอง นับตั้งแต่ทรงตรัสรู้อนุตรสัมมาสัมโพธิญาณมานั้นพุทธกิจ ที่ทรงบำเพ็ญตลอดระยะเวลา 45 พรรษา แห่งพระชนม์ชีพนั้นก็มิใช่เป้าหมายเพื่อให้พุทธธรรมนั้น แผลงขยายออกไปสู่มหาชนโดยทั่วไปดุจเดียวกันดังพุทธโอวาทของพระองค์ที่ว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงจาริกไปเพื่อประโยชน์ และความสุขของชนเป็นอันมากเพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่ทวยเทพ และมนุษย์ทั้งหลาย” และเนื่องจากเป้าหมายของการเผยแผ่ พระพุทธศาสนานั้นอยู่ที่การทำให้พระพุทธศาสนาเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิตของผู้คน และสังคมที่มุ่ง เข้าไปให้มากที่สุด

ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

พระมหาวรณัฏฐ มุ่งแก้วกลาง (2550, หน้า 4) ให้ความหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ว่าหมายถึง การดำเนินงานเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาออกไปทุกสารทิศ จึงได้ มีผู้ศรัทธาเลื่อมใสเคารพในพระรัตนตรัยและน้อมนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติ ปฏิบัติ

พระมหาประสาธน์ ทรงศรี (2552, หน้า 8) กล่าวว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธี ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้ความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรม และน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ การดำเนินการเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป มีผู้เลื่อมใสในพระรัตนตรัย และน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์แก่การปฏิบัตินั้น

พระมหาพุทธพิชาญ โยธสาธโน (2554, หน้า 89 - 98) กล่าวว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การทำให้ขยายวงกว้างออกไป ให้แพร่หลายออกไป กล่าวคือ การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกชนเพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากขึ้นจนสามารถนำไปใช้ในการดำเนินชีวิต รักษาการปฏิบัติธรรม และตระหนักในคุณค่าของพระพุทธศาสนาจนกระทั่งช่วยกันเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไป หรือการนำหลักธรรมไปเผยแผ่แก่บุคคลทั่วไปที่ยังไม่ได้นับถือศาสนาพุทธนั้นก็เพื่อให้ความเข้าใจถึงแนวความคิดพื้นฐาน หรือหลักธรรมเบื้องต้นของพระพุทธศาสนาสร้างทัศนคติที่ดีต่อศาสนาพุทธจนเกิดความสนใจศึกษา และทดลองปฏิบัติธรรมตามคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา เช่น ลองฝึกสมาธิจนกระทั่งเห็นผล เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในที่สุดแล้วหันมานับถือศาสนาพุทธเป็นชาวพุทธโดยสมบูรณ์

พระมหาสุริยีน จันทะนาม (2549, หน้า 4) กล่าวว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การแสดงแจกแจงธรรมสนทนาธรรม ได้ตอบปัญหาธรรมแก่พุทธบริษัท และศิษยานุศิษย์ให้เข้าใจในศาสนธรรมของพระภิกษุสามเณรเพื่อทำให้พระพุทธศาสนาเจริญแพร่หลายไปทั่วสารทิศ และการรวบรวมรักษาพระสัทธรรมให้คงอยู่

อรทัย พนมราม (2545, หน้า 13) กล่าวถึงการเผยแผ่พระพุทธศาสนาไว้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้น หมายถึง การนำคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาไปปรากฏต่อการรับรู้ของบุคคล กลุ่มบุคคล และมวลชนผ่านสื่อต่าง ๆ ทั้งที่เป็นสื่อบุคคล และสื่อมวลชน โดยมุ่งหวังให้ผู้รับเข้าใจ และนำไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์คือ สามารถสงบระงับกิเลสในระดับต่าง ๆ จนถึงพระนิพพาน

สรุปได้ว่า การเผยแผ่พระพุทธศาสนา หมายถึง การนำหลักธรรม หรือคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปประกาศเพื่อให้ประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธี ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้ความรู้ ความเข้าใจ มีความเลื่อมใสในพระรัตนตรัย และน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ตนเอง และสังคม

จุดมุ่งหมายของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

จุดหมายในการสอนของพระพุทธเจ้าจึงมุ่งเน้นไปที่ประโยชน์ของมหาชนเป็นที่ตั้ง การประกาศพระพุทธศาสนาจึงยึดหลักประโยชน์ของมหาชนเป็นที่ตั้งซึ่งเป็นหลักการสำคัญของการสื่อสารธรรมในพระพุทธศาสนา โดยเป็นหลัก และนโยบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของเหล่าสาวกทั้งนี้ก็เพื่อประโยชน์สุขแก่มนุษย์โดยหลักการก็คือ ให้เกิดประโยชน์สุขตามพุทธประสงค์ 3 ประการ คือ

1. ทิฏฐธัมมิกัตถประโยชน์ประโยชน์ชาตินี้
2. สัมปรายิกัตถประโยชน์ประโยชน์ชาติหน้า
3. ปรมัตถประโยชน์ประโยชน์อย่างยิ่ง

ประโยชน์เหล่านี้เป็นเครื่องชี้ชัดถึงบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพราะพระพุทธองค์ประสงค์ให้เกิดเป็นประโยชน์แก่มหาชน เพราะฉะนั้นประโยชน์ เหล่านี้จึงเป็นความชัดเจนในคำสอนพุทธศาสนามุ่งหมายความสุขด้วยข้อปฏิบัติให้เกิดสุขมิใช่บรรลุด้วยความทุกข์หรือทุกคนเป็นอิสระสมบูรณ์จากกิเลสทั้งปวงจึงจะถือว่าเป็นความสุขที่เป็นจุดหมาย ปลายทางตามจุดมุ่งหมายในพระพุทธศาสนา ดังนั้น พระพุทธเจ้าจึงทรงมีพุทธประสงค์ในการสอนเพื่อให้มหาชนเกิดความรู้ความเห็น 3 ประการ คือ

1. เพื่อให้ผู้ฟังรู้จริงเห็นแจ้งในสิ่งที่ควรรู้ควรเห็น (อภิญญาธรรมเทศนา) หมายความว่า สิ่งใดที่พระองค์ทรงรู้แล้วทรงเห็นแล้วแต่เมื่อทรงพิจารณาว่าไม่เป็นประโยชน์สำหรับมหาชน พระพุทธองค์ก็จะไม่ทรงสอนในสิ่งนั้น ทรงสอนให้รู้จริงเห็นแจ้งเฉพาะเท่าที่จำเป็นสำหรับสาวกนั้น ๆ อุปมาเหมือนครูที่มีความรู้มากแต่ก็นำเอาเฉพาะความรู้เท่าที่จำเป็นแก่ศิษย์ในชั้นนั้น ๆ มาสอนเท่าที่จะพึงเป็นประโยชน์แก่ศิษย์ และเท่าที่วุฒิภาวะของศิษย์จะรับได้

2. เพื่อให้ผู้ฟังตรงตามแล้วเห็นจริงได้ทรงแสดงธรรมอย่างมีเหตุผลที่ผู้ฟังพอตรงตามให้เห็นด้วยตนเอง (สนิทานธรรมเทศนา) พระธรรมเทศนาของพระพุทธเจ้าไม่ยากเกินไปจนถึงกับตรงตามแล้วไม่เห็น และไม่ยากเกินไปจนไม่ต้องครีครองขบคิดก็เห็นได้พุทธวิธีในการสอนจึงอยู่ท่ามกลางระหว่างความยากเกินไปกับความง่ายเกินไปส่วนใหญ่ทรงสอนให้ใช้ปัญญาพิจารณาด้วยตนเอง

3. เพื่อให้ผู้ฟังได้รับผลแห่งการปฏิบัติตามสมควรทรงแสดงธรรมมีคุณเป็นอัสจรรยสามารถยังผู้ปฏิบัติตามได้รับผลตามสมควรแก่กำลังแห่งการปฏิบัติของตน (สัปปาฏิหาริยธรรมเทศนา)

หลักการเผยแพร่ของการพระพุทธศาสนา

พระพุทธเจ้าเมื่อจะทรงสอนใครแต่ละครั้งพระองค์ก็ทรงอาศัยองค์ประกอบหลาย ๆ อย่าง ในการสอนบุคคลระดับต่าง ๆ ที่มีพื้นฐานความรู้สติปัญญาที่แตกต่างกัน หัวข้อนี้จะเป็นการนำเสนอ ข้อมูลเกี่ยวกับการสอนที่อยู่ในแนวการตีความซึ่งเป็นวิธีที่พระองค์ได้ประยุกต์คำสอนแต่ละลักษณะ ให้มีความเหมาะสม เมื่อนำมาเปรียบเทียบแล้วเป็นการสอนที่แสดงถึงหลักการของพระองค์ที่สำคัญ การสอนในลักษณะนี้ของพระองค์เป็นการนำเนื้อหาที่มีอยู่มาทำการตีความโดยอาศัยข้อมูลที่มีอยู่ ตามสถานการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นแล้ว นำเข้าสู่หลักการที่ถูกต้องตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต, 2547, หน้า 18) ในการอบรมสั่งสอนย่อมเป็นส่วนประกอบ สำคัญให้เกิดคุณลักษณะของผู้เผยแผ่ที่เรียกว่าองค์คุณของกัลยาณมิตรมี 7 ประการ คือ

1. ปิโย น่ารัก (ในฐานะเป็นที่วางใจ และสนิทสนม)
2. ครุ นำเคารพ (ในฐานะให้เกิดความอบอุ่นใจเป็นที่พึ่งได้ และปลอดภัย)
3. ภาวนีโย นำยกย่อง (ในฐานะทรงคุณ คือ ความรู้ และภูมิปัญญาแท้จริง)
4. วตฺตา รู้จักพูด (คอยให้คำแนะนำว่ากล่าวตักเตือนเป็นที่ปรึกษาที่ดีได้)
5. วจนฺกุขโม อุดทนต่อถ้อยคำ (พร้อมที่จะรับฟังคำซักถามต่าง ๆ อยู่เสมอ และสามารถ รับฟังได้ด้วยความอดทนไม่เบื่อหน่าย)
6. คมฺภีรญฺจกถํกตฺตา กล่าวชี้แจงแถลงเรื่องต่าง ๆ ที่ลึกซึ้งได้
7. โนญฺฐานานิโยชเย ไม่ชักจูงไปในทางที่เสื่อมเสีย

หลักการเกี่ยวกับเนื้อหา หรือเรื่องที่บรรยายของผู้เผยแผ่

หลักการเกี่ยวกับเนื้อหาหรือเรื่องที่ผู้เผยแผ่เนื้อหาสาระที่นำไปเผยแผ่นั้นควรพิจารณาอยู่ 7 ประการ ดังต่อไปนี้

1. สอนจากรูปรธรรมไปหานามธรรมสอนจากสิ่งที่รู้เห็นได้ง่ายเข้าใจกันอยู่แล้วไปยังสิ่งที่ รู้เห็นได้ยาก หรือยังไม่เข้าใจ เช่น สอนหลักอริยสัจ 4 ทรงนำเอาทุกข์อันเป็นตัวปัญหาขึ้นแสดงก่อน เพราะเห็นได้ง่ายเข้าใจง่าย (ตัวอย่างเช่น เกิดเป็นทุกข์ แก่เป็นทุกข์ เป็นต้น) จากนั้นก็สืบสาวไปหา เหตุของทุกข์แล้วโยงให้เข้าถึงการดับทุกข์พร้อมบอกหนทางว่าจะดับทุกข์ที่เกิดขึ้นนั้นได้อย่างไร (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535, , หน้า 7)

2. สอนลุ่มลึกลงตามลำดับการสอนเรื่องจริงที่เคยรู้ไปสู่เรื่องจริงที่ผู้ฟังไม่เคยรู้มาก่อน ได้แก่ สอนแบบอนุพัทพิกถาไตรสิกขา 3 เป็นต้น โดยท่านเปรียบเทียบเหมือนการเดินทางสู่ทะเล

3. สอนด้วยอุปกรณเสริมยกเรื่องที่มาแสดงให้ดูเพื่อผู้ฟังเห็นด้วยตาฟังด้วยหูเลยทีเดียวย เช่น สอนพระนันทะ โดยการทรงพาไปชมนางฟ้าอัปสรที่สวยงามเนื่องจากท่านเป็นคนรักสวย รักงาม เป็นต้น

4. สอนตรงจุดตรงประเด็นไม่วกไปวนมา หรือสอนออกนอกเรื่อง
  5. สอนมีเหตุผลผู้ฟังตรงเห็นจริงตามได้
  6. สอนแต่พอดีเท่าที่จำเป็น สิ่งที่เขาอยากรู้ไม่ได้สอนทุกเรื่อง เช่น สอนใบไม้กำมือเดียว
  7. สอนสิ่งที่มีความหมายควรที่เขาจะเรียนรู้ และเข้าใจเป็นประโยชน์แก่ตัวเขาเอง
- อย่างพุทธพจน์ที่ว่า พระองค์ทรงมีเมตตาหวังประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลายจึงตรัสวาจาตามหลัก 6 ประการ คือ

- 7.1 คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น ไม่ตรัส
- 7.2 คำพูดที่จริงถูกต้องแต่ไม่เป็นประโยชน์ ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น ไม่ตรัส
- 7.3 คำพูดที่จริงถูกต้องเป็นประโยชน์ ไม่เป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่นเลือกการตรัส
- 7.4 คำพูดที่ไม่จริง ไม่ถูกต้อง ไม่เป็นประโยชน์ถึงเป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น ไม่ตรัส
- 7.5 คำพูดที่จริงที่ถูกต้องแต่ไม่เป็นประโยชน์ถึงเป็นที่รักที่ชอบใจของผู้อื่น ไม่ตรัส
- 7.6 คำพูดที่จริงถูกต้องเป็นประโยชน์เป็นที่รักที่ชอบใจของคนอื่นเลือกการตรัส

ลักษณะของพระพุทธรเจ้าในเรื่องนี้คือ ทรงเป็นกาลวาทีสังจวาทีภูตวาทีอัถวาทีธรรมวาทีวินยวาที (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), 2547, หน้า 41 - 43)

เกี่ยวกับตัวผู้ได้รับการเผยแผ่ (หรือผู้รับฟัง)

เมื่อจะแสดงธรรมแก่บุคคลนั้นนักเผยแผ่พึงคำนึงถึงตัวผู้ฟังเป็นหลัก โดยพิจารณาจากเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

1. ความแตกต่างระหว่างบุคคล โดยจิตนิสัยบุคคลย่อมมีพฤติกรรมที่แตกต่างกัน เนื่องจากสาเหตุภายในคือ จิตนิสัยมี 6 อย่าง ได้แก่ บางคนชอบสวยงาม (ราจจริต) บางคนก็ชอบใช้อารมณ์รุนแรงหนักแน่นหนักโกรธ (โทสจริต) บางคนก็มีปกติลุ่มหลงเร็ว (โมหจริต) บางคนก็มีความเชื่อศรัทธาโดยขาดปัญญา (ศรัทธาจริต) บางคนก็มีปกติใช้วิจารณ์ญาณก่อนรับฟัง (พุทธิจริต) บางคนก็จัดอยู่พวกคิดมากกังวลมากหาข้อยุติในจิตใจได้ยาก (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535, หน้า 435) อย่างไรก็ตามเหตุผลที่ผู้แสดงธรรมจะต้องพิจารณาจิตนิสัยประกอบการสอนนั้น เนื่องจากว่าเวไนยสัตว์บางคนก็พอมีอุปนิสัยอยู่บ้างเมื่อได้เหตุปัจจัยแรงกระตุ้นที่ดีย่อมสามารถจะบรรลุธรรมได้เลย ส่วนพวกที่สอนยากก็ต้องปล่อยไปตามกรรมเหมือนดอกบัวที่อยู่ใต้น้ำรอคอยแสงอาทิตย์ส่องไปถึงก็พร้อมจะบานในวันถัดไปได้เลยเช่นกัน (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่ม 4, หน้า 14- 15)

2. ความแตกต่างของบุคคล 4 ประเภท หมายถึง บุคคลที่จะฟังธรรม และได้รับผลดีจากการฟังนั้นพระองค์ทรงยกเอาบัว 3 ระดับขึ้นแสดง และนำมาเปรียบกับบุคคล 4 กลุ่ม ได้แก่

2.1 บุคคลผู้รู้เข้าใจ ได้รวดเร็วฉับพลัน เมื่อยกหัวข้อขึ้นแสดงเหมือนบัวพื้หน้า แต่พอรับสัมผัสศรีศมีตะวันในวันพรุ่งนี้ (อุมคตัตถุญ)

2.2 บุคคลผู้สามารถเข้าใจ เมื่อได้ฟังเหตุผลประกอบหัวข้อนั้นแล้ว (วิปจิตถุญ) เหมือนบัวปริ่มน้ำซึ่งจักบานในวันรุ่ง

2.3 บุคคลที่ต้องคอยให้ความช่วยเหลือทั้งการสอน และสาธิตให้ดูนาปฏิบัติด้วย (เนยยะ) เหมือนบัวใต้น้ำที่รอแสงตะวัน และจะบานในวันต่อไป

2.4 บุคคลผู้อับปัญญา หรือมีปัญหาแต่ไม่ศรัทธาหลักพุทธธรรม (ปทปรมะ) เช่น พวกสัตถุชยเสฏฐบุตรเจ้าลัทธิสมัยพุทธกาลก็ถือว่าเป็นบุคคลประเภทนี้ด้วย หรือแม้กระทั่งพระเทวทัตต์ก็สอนไม่ได้ก็อยู่ในกลุ่มนี้เช่นกัน ท่านเปรียบเหมือนบัวใต้น้ำคอยเป็นภักษาแต่ปลาเป็นคัน (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535, หน้า 183)

เกี่ยวกับตัวของผู้เผยแผ่

1. ในการสอนนั้นการเริ่มต้นเป็นจุดสำคัญมากอย่างหนึ่งการเริ่มต้นที่ดีมีส่วนในการช่วยให้การสอนสำเร็จผลดีเป็นอย่างมากอย่างน้อยก็เป็นเครื่องดึงความสนใจ และนำเข้าสู่เนื้อหาได้

2. สร้างบรรยากาศในการสอนให้ปลอดโปร่งพลัดพลิน ไม่ให้ตึงเครียดไม่ให้เกิดความอึดอัดใจ และให้เกียรติแก่ผู้เรียนให้เขามีความภูมิใจใจตัว

3. สอนมุ่งเนื้อหามุ่งให้เกิดความรู้ความเข้าใจในสิ่งที่สอนเป็นสำคัญไม่กระทบตน และผู้อื่นไม่มุ่งขกตนไม่มุ่งเสียดสีใคร ๆ

4. สอนโดยเคารพ คือ ตั้งใจสอนด้วยความรู้สึกว่าเป็นเรื่องจริงจึงมีคุณค่ามองเห็นความสำคัญของผู้เรียน และของงานสั่งสอนนั้น ไม่ใช่สักว่าทำ หรือเห็นผู้เรียน โง่เขลา หรือเห็นเป็นชั้นต่ำ ๆ

5. ใช้ภาษาสุภาพนุ่มนวลไม่หยาบคายชวนให้สบายใจสละสลวยเข้าใจง่ายอย่างที่ว่า “พระสมณโคดมมีพระดำรัส ไพเราะรู้จักตรัสถ้อยคำได้งดงามมีพระวาจาสุภาพสละสลวยไม่มีโทษยังผู้ฟังให้เข้าใจเนื้อความได้ชัดเจน” ครั้งหนึ่งพระพุทธเจ้าได้ตรัสองค์แห่งพระธรรมกถึกกับพระอนนทว่า “อนนทการแสดงธรรมให้คนอื่นฟังมิใช่สิ่งที่กระทำได้ง่ายผู้แสดงธรรมแก่คนอื่นฟังตั้งธรรม 5 อย่างไว้ในใจ คือ

1. เราจักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับ

2. เราจักกล่าวชี้แจงยกเหตุผลมาแสดงให้เข้าใจ

3. เราจักแสดงด้วยอาศัยเมตตา

4. เราจักไม่แสดงด้วยเห็นแก่อำมิส

5. เราจักแสดงไปโดยไม่กระทบตน และผู้อื่น

ผู้จะเผยแผ่พุทธธรรมพึงดำรงตนอยู่ในองค์คุณของนักเผยแผ่ที่ติดด้วยเช่นกันเพื่อยังศรัทธา ความเลื่อมใส และให้การเผยแผ่มีประสิทธิภาพสูงสุด ดังต่อไปนี้ (ธีรวัส บำเพ็ญบุญบารมี, 2550, หน้า 26 - 27)

1. ปณิธาน ในการแสดงธรรมต่อผู้ฟังนักเผยแผ่พึงตั้งจิตไว้ในใจของคนก่อนแสดงว่า จักกล่าวชี้แจงไปตามลำดับเหตุการณ์พร้อมยกเหตุผลให้สมจริงมาประกอบแสดงด้วยเมตตาจิต หวังอนุเคราะห์ไม่ชี้เพื่อหวังลาภสักการะ และไม่แสดงธรรมไปกระทบต่อใครให้เสียหาย หรือ ดำหนดตรง ๆ ทำให้ผู้ฟังคนนั้นเกิดความไม่พอใจ

2. ปฏิสัมภิตา ความเข้าใจปัญหาที่แตกฉานในอรรถ (เนื้อหาสาระ) เข้าใจในธรรม (อธิบายย่อ หรือพิสดารได้) เข้าใจในหลักนิรุกติ (การซ้ำของในภาษา) และเข้าใจในหลักปฏิภาณ คือ ไหวพริบในการแก้ปัญหาเฉพาะหน้า

3. พหูสูต การคงแก่เรียนการได้ฟังมากจาได้คล่องปากเพ่งพินิจให้ขึ้นในใจของตน และสามารถขบคิดได้ด้วยทฤษฎี คือ เห็นตามได้ด้วยเหตุผลที่เป็นจริง

4. การรู้จักแสดงธรรมไปตามขั้นตอนการแสดงธรรมไปโดยคำนึงถึงภาวะของผู้ฟัง เป็นหลักโดยเริ่มจากสิ่งทีมองเห็นด้วยตาไปจนถึงพิจารณาเห็นด้วยปัญญาภายในของตน ได้แก่ เล่าเรื่องงานกถาให้ฟังก่อน (การให้ทาน) ชี้แจงผลดีของการเป็นคนมีศีลมีจิตมีสติที่เรียบร้อย ดีงามจากนั้นก็เล่าเรื่องสวรรค์คือ ความสุขใจให้ฟังถัดมา และ โยง ไปเรื่องโทษของกามที่ทำให้มนุษย์ ต้องทุกข์กายทุกข์ใจอยู่ที่นี่ ข้อสุดท้ายก็ชี้แจงทางออกจากกาม หรือทำออกจากทุกขนั้น โดยวิธีการ สลัดทิ้งกาม

ลีลาการเผยแผ่

พระพุทธเจ้าเมื่อแสดงธรรมให้แก่ใครฟังแล้วบุคคลนั้นเป็นอันต้องสำเร็จคือ ได้บรรลุ มรรคผลขั้นต้นขึ้นไปจนถึงขั้นสูงสุดคือ พระนิพพานเพราะพระองค์สามารถกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ได้อุปมาเหมือนการตกเบ็ดที่จะได้ปลาเฉพาะที่ซึ่งต่างจากการหว่านแหที่หว่านลุ่มไปในน้ำบางครั้ง ก็ได้ทั้งตัวใหญ่ และตัวเล็กเหมือนการฟังธรรมที่มีสติปัญญาจับได้มากน้อยแตกต่างกัน

พระพุทธเจ้าทรงมีพุทธลีลาในการสอนในรูปแบบต่าง ๆ (Technics of information) ก็เพื่อทรงปลูกศรัทธาให้แก่บุคคลผู้ที่ฟังเกิดปสาทยากรู้ช้อยากเห็น และติดตาม เพราะเมื่อเรามอง กว้าง ๆ การสอนของพระพุทธเจ้าแต่ละครั้งจะดำเนินไปจนถึงผลสำเร็จคือ ดังที่พระธรรมปิฎก

ได้ผูกเป็นคำสั้น ๆ ว่า “แจ่มแจ้งจุงใจหาญกล้ารำเรงหรือชีชัคเขิญชวนคึกคักเบิกบาน (พระธรรมปิฎก(ป.อ.ปยุตฺโต), 2547, หน้า 53) โดยมีคุณลักษณะที่เรียกว่าลีลาการสอนของพระพุทธเจ้า 4 ประการ

1. สันทัสนา คือ การชี้แจงแสดงเรื่องราวให้ชัดเจนแจ่มแจ้งแยกแยะ และอธิบายและแสดงเหตุผลให้ชัดเจนจนผู้ฟังเข้าใจแจ่มแจ้งคั่งงมมือ ไปดูเหมือนหยางขันที่คว่ำฉนั้น มีคำลือที่ว่ามีพูดเข้าใจง่ายต่อการปฏิบัติวิคผลได้เป็นรูปธรรม
2. สมหาปนา คือ การปลุกใจให้ปฏิบัติด้วยการแนะนำให้ซาบซึ่งถึงคุณค่ามองเห็นความสำคัญที่จะต้องฝึกฝน และประโยชน์ที่จะได้รับเป็นผลทำให้ชีวิตเป็นสุข
3. สมุดเตชนา คือ การเฝ้าใจยกใจจุงใจให้อาจหาญกล้าด้วยการอธิบายให้กระตือรือร้นเกิดความอยากรู้ อยากมี อยากดี อยากเป็น อยากทำ ชวนให้มีมานะอดทนสู้งานหนักเอาเบาสู้งไม่กลัวเหนื่อย
4. สัมปหังสนา คือ การชโลมใจให้แจ่มชื่นรำเรงเบิกบานฟังไม่เบื่อ และเปี่ยมด้วยความหวังการปลอบใจให้สดชื่นเบิกบานเป็นธรรมบันเทิงบำรุงจิตใจให้แจ่มชื่นสร้าง ความหวังให้มีชีวิตที่ดี มีกินมีใช้อยู่สุขสบายไม่น้อยหน้า การดำรงชีพยกระดับจิตใจให้สูงให้จนเกิดความสบายเหมือนให้อาหารแก่คนที่หิว ให้น้ำดื่มแก่คนที่กระหาย ให้เงินแก่คนที่ต้องการเงิน

พุทธวิธีของพระพุทธองค์พุทธวิธีในการสอนซึ่งใช้รูปแบบที่ต่างกันเพื่อความสะดวกต่อการทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสอนพุทธธรรมของพระพุทธองค์เบื้องต้นได้ทรงกำหนดรู้จากตัวของบุคคลที่กำลังรับฟังการสอนถ้าหากว่าบุคคลมีระดับสติปัญญาน้อยพระองค์ก็จะใช้วิธีสอนธรรมอีกรูปแบบหนึ่งถ้าผู้มีสติปัญญาแก่กล้าแล้วก็จะปรับใช้วิธีการสอนของพระพุทธองค์โดยแบ่งออกเป็น 4 วิธี ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. แบบสาธกัจฉา การสอน โดยใช้วิธีการถามคู่สนทนาเพื่อนำให้เกิดความเข้าใจหลักธรรมอันจะนำไปให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาวิธีการสอนแบบนี้จะเห็นได้จากที่พระองค์ใช้โปรดบุคคลในกลุ่มที่มีจำนวนจำกัดที่สามารถพูดคุยกันได้กัน การสอนแบบนี้มีปรากฏในหนังสือพระไตรปิฎกหลายแห่งด้วยกัน ตัวอย่างเช่น กรณีของปริพาชกชื่อว่าวจณ โคตรที่เข้าไปทูลถามเรื่องความเห็นสุดโต่ง 10 อย่าง ต่อพระองค์ และก็ได้มีการสนทนาแบบถาม – ตอบในเรื่องดังกล่าวระหว่างปริพาชกกับพระพุทธองค์ เป็นต้น (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, หน้า 187 - 189) ในการสอนแบบสาธกัจฉามีการถามในรายละเอียดได้มากกว่าการสอนแบบทั่วไป และเป็น การให้ข้อมูลต่อกลุ่มชนที่มีจำนวนจำกัด โดยพระพุทธองค์แสดงธรรมจบผู้ฟังจะได้รับคุณวิเศษจากการฟังด้วยวิธีนี้อยู่เสมอ

2. แบบบรรยายการสอนที่พระพุทธเจ้าจะทรงใช้ในที่ประชุมใหญ่ในการแสดงธรรมประจำวันซึ่งมีประชาชน และพระสาวกเป็นจำนวนมากคอยรับฟังจัดเป็นวิธีสอนที่พระพุทธเจ้าใช้มากที่สุดในการแสดงธรรมเพราะมีทั้งการแสดงธรรมซึ่งมีใจความยาว และมีใจความแบบสั้น ๆ ทั้งนี้แล้วแต่สถานการณ์ที่เห็นว่าเหมาะสมเช่นในพรหมชาลสูตร (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535, หน้า 435) พระองค์ก็ทรงได้บรรยายเกี่ยวกับเนื้อหาของศีลซึ่งสามารถแบ่งออกเป็น 3 ระดับ คือ 1) ศีลระดับต้น ที่เรียกว่า จุลศีลศีล 2) ศีลระดับกลางที่เรียกว่า มัชฌิมศีล 3) ศีลระดับสูงที่เรียกว่า มหาศีล และในตอนท้ายก็ทรงแสดงเรื่องทฎฐิติทฎฐิติ หรือปรัชญาของลัทธิต่าง ๆ ที่ร่วมสมัยพุทธกาลมีทั้งหมด 62 ทฎฐิติ โดยพระพุทธเจ้าทรงนำมาแสดงด้วยวิธีการบรรยาย และชี้ให้เห็นว่าพระพุทธศาสนามีความเห็น หรือมีหลักคำสอนที่ต่างจากทฎฐิติทั้ง 62 นี้อย่างไร เป็นต้น

3. แบบตอบปัญหาจะทรงสอนให้พิจารณาตุลัญญะของปัญหา และใช้วิธีตอบให้เหมาะสมสำหรับในการตอบปัญหาของพระองค์นั้นจะทรงพิจารณาจากความเหมาะสมตามลำดับแห่งภูมิความรู้ของผู้ถามเป็นสำคัญ เช่น ในเทวดาสังยุตมีเทวดาไปกราบทูลถามพระพุทธองค์ว่า “บุคคลให้อะไรชื่อว่าให้กำลังชื่อว่าให้วรรณะชื่อว่าให้ความสุขชื่อว่าให้จักขุชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่าง” พระพุทธเจ้าก็ตรัสตอบว่า “บุคคลที่ให้ข้าวชื่อว่าให้กำลัง ให้ผ้าชื่อว่าให้วรรณะ ให้ยานพาหนะชื่อว่าให้ความสุข ให้ประทีปชื่อว่าให้จักขุ และผู้ให้ที่พักชื่อว่าให้ทุกสิ่งทุกอย่างส่วนผู้ปราศธรรมชื่อว่าให้อมตะ” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, หน้า 58)

4. แบบวางกฎข้อบังคับเป็นการกำหนดหลักเกณฑ์ข้อบังคับให้พระสาวก หรือสงฆ์ปฏิบัติด้วยความเห็นชอบพร้อมกันวิธีการนี้เป็นลักษณะของการออกคำสั่งให้ผู้ศึกษาปฏิบัติตามเป็นการสอนโดยการวางกฎระเบียบข้อบังคับให้ปฏิบัติร่วมกันเพื่อนำมาซึ่งความสงบสุขแก่หมู่คณะดังจะเห็นได้จากพระองค์ทรงบัญญัติพระวินัยโดยเป็นข้อบังคับให้พระสงฆ์ได้ปฏิบัติตาม และที่สำคัญกฎข้อบังคับที่พระองค์ทรงบัญญัติขึ้นเป็นตัวแทนของพระองค์ได้ด้วย และมีความเสมอภาคกันทั้งหมดไม่มีข้อยกเว้นให้แก่บุคคลใดเป็นกรณีพิเศษพระองค์ทรงตรัสก่อนที่จะปรินิพพานว่า “ธรรม และวินัยที่เราแสดงแล้วบัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลายหลังจากเราปรินิพพานไปแล้วก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, หน้า 164)

เทคนิควิธีในการถ่ายทอดความรู้การสอน หรือการถ่ายทอดความรู้ทุกเรื่องถึงแม้ผู้ถ่ายทอดจะมีความรู้ดีสักเพียงใดก็ตามหากขาดอุบายการสอนที่ดึงดูดให้ผู้เรียนมีความสนใจได้ การสอนนั้นก็จะไม่ประสบความสำเร็จ หรือภาษาปัจจุบันเรียกว่า ขาดเทคนิคในการสอน พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงความเป็นเลิศในการใช้กลวิธี หรือเทคนิคการสอนเป็นอย่างดี มี 10 วิธี ดังนี้

1. การยกเรื่องชาดก และนิทาน การยกเรื่องมาเป็นตัวอย่างนั้นช่วยให้เข้าใจเนื้อความได้ง่าย และชัดเจน ซึ่งการสอนแบบนี้จะเห็นได้ชัดเจนจากนิทานที่ปรากฏอยู่ทั่วไปเฉพาะนิทานชาดกอย่างเดียวที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาก็มีมากถึง 547 เรื่อง เช่น สอนเรื่องความเสียหายอันเกิดจากความไม่สามัคคีโดยยกตัวอย่างเรื่องภิกษุชาวเมือง โกสัมพี (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, หน้า 25) หรือสอนเรื่องการอยู่อย่างสงบต้องอาศัยการประกอบความเพียรอยู่เสมอโดยการยกเอาพระมหากัสสปะเป็นตัวอย่างโดยตรัสยกย่องว่า “เป็นผู้มีสติหมั่นประกอบความเพียรไม่ติดในที่อยู่ ละความห่วงอาลัยไปเหมือนหงส์ละกลีอกทมไปฉะนั้น” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, หน้า 57) ฉะนั้นการสอนแบบนี้จึงถือว่าเป็นเรื่องที่ทำให้มองเห็นภาพคำสอนให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยตัวละครอื่น ๆ จะมีบทบาทเข้ามาเกี่ยวข้องเป็นจำนวนมาก และการสอนแบบนี้เป็นการนำตัวละครมาให้ความรู้ความเข้าใจให้มีความหลากหลาย และเข้าใจง่ายมากยิ่งขึ้น

2. การเปรียบเทียบด้วยข้ออุปมา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535, หน้า 183) การยกอุปมาให้เห็นคือการอธิบายเพื่อทำให้เรื่องที่เข้าใจยากให้เข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะในเรื่องที่เป็นนามธรรม พระพุทธเจ้าก็ทรงเปรียบเทียบให้เห็นเป็นรูปธรรม โดยชัดเจนตัวอย่างเช่น มีอยู่ครั้งหนึ่งที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนแก่ เณรชกคะเศษฐีว่า “โทษของคนอื่นเห็นได้ง่ายส่วนโทษของตนเห็นได้ยาก เพราะคนนั้นชอบ โปรบ โทษของผู้อื่นเหมือนคน โปรบ แกลบแต่กลับปกปิดโทษของตนไว้เหมือนพรานนกปกปิดร่างพรางกายตนไว้” ตัวอย่างที่ 2 เช่น พระพุทธองค์เมื่อทรงประทับอยู่ในอารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐีเขตกรุงสาวัตถีได้ตรัสว่า “สมณพราหมณ์พวกหนึ่งเล่นเลยไปไม่บรรลุลหรรณที่เป็นสาระชื่อว่าพอกพูนเครื่องพันธนาการใหม่ ๆ ยิ่งขึ้นยึดมั่นในสิ่งที่ตนได้เห็นแล้ว และฟังอย่างนี้จึงตกสู่หลุมถ่วงเพลิงตลอดไปเหมือนแมลงตกสู่ประทีปน้ำมันฉะนั้น” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, หน้า 306) คำอุปมาช่วยให้เรื่องที่ลึกซึ้งซึ่งเข้าใจยากปรากฏความเด่นชัดออกมา และเข้าใจง่ายขึ้น โดยเฉพาะมักใช้ในการอธิบายสิ่งที่นามธรรมเปรียบเทียบให้เห็นชัดด้วยสิ่งที่เป็รูปธรรม หรือเปรียบเรื่องที่เป็นรูปธรรมด้วยข้ออุปมาแบบนามธรรมก็ช่วยให้ความหมายมีความหนักแน่นขึ้นการใช้อุปมานี้เป็นวิธีประกอบการสอนที่พระองค์ทรงใช้เป็นนิตยในการแสดงธรรมแต่ละครั้ง

3. การใช้อุปกรณ์เสริมในการสอนการใช้อุปกรณ์ในการสอนนั้นเป็นการใช้สิ่งต่าง ๆ ที่มีอยู่แวดล้อมตัวเราเพื่อเป็นสื่อในการสอนซึ่งก็จัดอยู่ในลักษณะที่คล้ายการใช้วิธีการอุปมาวิธีการสอนแบบนี้พระพุทธองค์จะทรงใช้อุปกรณ์รอบตัวเป็นสื่อในการแสดงธรรม ตัวอย่างเช่น ในครั้งที่ประทับอยู่ที่สิสปาวนใกล้เมือง โกสัมพีก็ได้สอนภิกษุทั้งหลายโดยใช้ใบประคู้เป็นอุปกรณ์ โดยพระองค์ได้ทรงหยิบใบประคู้ลายมาเส็กน้อยแล้วตรัสถามภิกษุทั้งหลายว่าใบไม้ในป่ากับ

ในพระหัตถ์ของพระองค์ที่โหนมากกว่ากันภิกษุทั้งหลายทูลว่าในป่ามากกว่ายั้งนักแล้วพระองค์ก็ตรัสแสดงการที่พระองค์ไม่ทรงสอนทั้งหมดเพราะคำสอนของพระองค์นั้นมีมากมายเหมือนไม้ประดู่ลายในป่าแต่ที่ตรัสเปรียบคำสอนที่จำเป็นว่าเหมือนใบไม้ในกำมือเพราะมีความจำเป็นต่อการทำที่สุดแห่งทุกข์ให้สิ้นไป (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, หน้า 613)

4. การทำตัวเป็นตัวอย่าง (สาธิตให้ดู) การสอนวิธีนี้เป็นวิธีการสอนที่ดีที่สุดอย่างหนึ่ง โดยเฉพาะในทางจริยธรรมคือ การทำเป็นตัวอย่างซึ่งเป็นการสอนแบบไม่ต้องกล่าวสอนเป็นทำนองการสาธิตให้ดูในวิธีการสอนนี้เป็นลักษณะของความเป็นผู้นำที่แท้จริง เพื่อให้ผู้ปฏิบัติตามเกิดความมั่นใจในผู้สอนวิธีการที่ดีที่สุดคือ การทำให้ดูพระพุทธเจ้าถือว่าเป็นแบบอย่างในเรื่องนี้ ตัวอย่างเช่น กรณีของภิกษุที่ป่วยจนต้องนอนจมกองมูลและอุจจาระของตนเองไม่มีภิกษุรูปใดปรารถนาที่จะเข้าไปดูแลพยาบาล พระพุทธเจ้าจึงสอนภิกษุทั้งหลายที่อยู่ในอาวาสนั้นด้วยการลงมือปฏิบัติดูแลพยาบาลภิกษุรูปนั้นด้วยพระองค์เองหลังจากที่ทรงดูแลภิกษุรูปที่อาพาธให้มีอาการดีขึ้นแล้วในตอนประชุมได้ตรัสไว้เพื่อเป็นข้อคิดแก่ภิกษุทั้งหลายว่า “ภิกษุทั้งหลายพวกเธอไม่มีมารดาไม่มีบิดาผู้ใดเล่าจะพยาบาลพวกเธอถ้าพวกเธอไม่พยาบาลกันเองใครเล่าจักพยาบาลผู้ใดจะพึงอุปัฏฐากราขอให้ผู้นั้นพยาบาลภิกษุอาพาธเถิด” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535, หน้า 239)

5. การเล่นภาษา (เล่นคำศัพท์) การเล่นภาษา หรือการเล่นคำศัพท์โดยการให้นิยามศัพท์ในความหมายใหม่หมายถึงเป็นเรื่องของการใช้ความสามารถในการใช้ภาษาผสมปฏิภาณการสอนแบบนี้แสดงให้เห็นถึงพระปรีชาสามารถของพระพุทธเจ้าที่ทรงรอบรู้ทุกด้านในการที่พระองค์ทรงใช้วิธีการสอนแบบเล่นภาษาเล่นคำ และใช้คำในความหมายใหม่นี้ ตัวอย่างเช่น กรณีของเวรัญชพรามณ์ที่มากล่าวต่อว่าพระองค์ต่าง ๆ นานาแทนที่พระองค์จะปฏิเสธคำกล่าวหาที่นำกลับมาถามอธิบายด้วยการใช้ภาษาการเล่นคำโดยการนำเข้าสู่หลักการที่ถูกต้องของพระองค์ เช่น ในข้อกล่าวหาที่พราหมณ์ต่อว่าพระพุทธองค์ว่า “ท่านพระโคตมเป็นคนไม่มีสมบัติ” และสมบัติในความหมายของพราหมณ์เป็นการกล่าวถึงสมบัติภายนอกอันเป็นเครื่องตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานแต่พระพุทธเจ้าได้ความหมายใหม่ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่ม 13, หน้า 533) ว่าการไม่มีสมบัติได้แก่ การละสิ่งที่ทำให้ชีวิตติดอยู่กับวัตถุนั้น ๆ เพราะการตัดรากเหง้าแห่งอกุศลทั้งหลายได้จึงชื่อว่าเป็นคนไร้สมบัติ เพราะการละอกุศลทั้งหลายได้อย่างสิ้นเชิง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่ม 1, หน้า 2 - 4)

6. การใช้อุบายเลือกคนให้เหมาะสม การเลือกคนเป็นอุบายสำคัญในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาที่จะทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองได้เร็วซึ่งวิธีนี้จะเห็นได้จากหลังการตรัสรู้ใหม่ ๆ ของพระพุทธองค์การสอนแต่ละครั้งในช่วงนั้นจะเน้นหนักไปในด้านผู้นำในชุมชน ตัวอย่างเช่น ภายหลังเมื่อครั้งตรัสรู้พระองค์ทรงเลือกไปโปรดปัญจวัคคีย์ก่อนเพราะทรงเห็นว่า

พวกเขามีพื้นฐานความศรัทธาเป็นทุนเดิมอยู่แล้วง่ายต่อการทำความเข้าใจคำสอนของพระองค์ข้อนี้ พิจารณาได้ทั้งในแง่ซึ่งปัญญาวัคคีย์เป็นผู้ไฝ่ธรรมมีอุปนิสัยก่อนแล้วทั้งในแง่ที่เป็นผู้เคยอุปการะกันมา หรือในแง่ที่เป็นการสร้างความมั่นใจทำให้ผู้เคยเกี่ยวข้องหมดความเคลือบแคลงใจตัดปัญหา ในการที่ท่านเหล่านี้อาจไปสร้างความเคลือบแคลงใจแก่ผู้อื่นต่อไปอีกด้วยครั้งเสร็จจากการสั่งสอน ปัญญาวัคคีย์แล้วก็ได้โปรดยสกลบุตรพร้อมทั้งเศรษฐีผู้เป็นบิดา และญาติมิตร และต่อมาก็ทรงสอน ชายหนุ่มที่มีชื่อว่า ยสกลบุตรซึ่งเป็นบุตรของเศรษฐี และผู้นำของชายหนุ่มในชุมชนนั้นเพราะพระองค์ ทรงเล็งเห็นว่าปัญญาวัคคีย์ และยสกลบุตรนี้จะเป็นสาวกที่จะช่วยในการเผยแผ่คำสอนได้มาก (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่ม 4, หน้า 12 - 18) แม้แต่ในการสอนผู้ปกครอง แผ่นดินของพระพุทธองค์ก็ทรงใช้วิธีการนี้เช่นเดียวกันเพราะเมื่อทำให้ผู้เขามีความเข้าใจ และศรัทธา ได้ถูกต้องแล้วบุคคลผู้ที่อยู่ได้บังคับบัญชายอมปฏิบัติตามผู้นำไปโดยปริยายคือ ไม่ได้บังคับขืนใจ ให้ทำทั้งนี้จึงเป็นการแสดงให้เห็นถึงหลักการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระองค์ด้วยพระปรีชา ญาณอย่างแท้จริง เพราะพระองค์ทรงรู้จักเลือกที่จะหาแก่นนำคนสำคัญสำหรับเป็นนักเผยแผ่ จากบุคคลระดับผู้นำประเทศก่อน

7. การรู้จักจังหวะ และ โอกาส (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่ม 13, หน้า 478 - 479) การสอนแบบนี้พระองค์จะทรงดำริถึงความเหมาะสมความพร้อมของผู้ที่จะรับฟัง ตลอดจนจนถึงเหตุการณ์ที่เห็นว่าเหมาะสมในการที่จะแสดงธรรมหรือบุญยุดิข้อปฏิบัติต่าง ๆ ดังจะเห็น ได้จากการบัญญัติพระวินัยในแต่ละสิกขาบทพระองค์ทรงปรารภถึงมูลเหตุของความผิดที่เกิดขึ้นก่อน แล้วจึงตรัสสอนโทษที่เกิดจากการล่วงละเมิดนั้น ในภายหลังต่อจากนั้นก็ทรงบัญญัติสิ่งที่ไม่ควร ปฏิบัติ หรือที่ควรปฏิบัติซึ่งต่อมาเรียกว่า พระวินัย ตัวอย่างเช่น กรณีเรื่องของการสังคายนาเมื่อครั้ง ยังพระชนม์มอยู่มีภิกษุหลายรูปเข้าไปทูลแสดงความประสงค์ให้พระองค์ทำสังคายนาแต่การเวลา ยังไม่สมควรจึงตรัสห้ามเสียแต่เมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นต่อลัทธิอื่น ๆ ที่มีการแตกแยกเพราะครูอาจารย์ ลึนไป และทรงเห็นว่าถึงเวลาแล้ว โดยการอ้างตัวอย่างจากลัทธิต่าง ๆ และเหตุปัจจัยที่เหมาะสม จึงทรงมีมติให้พระภิกษุได้ทำสังคายนาโดยทรงชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของพระธรรมวินัย และ ได้ทรงมอบหมายให้ภิกษุมิพระสารีบุตร เป็นต้น ได้ทำการสังคายนาในโอกาสที่เหมาะสม

8. ความยืดหยุ่นในการใช้วิชาการการแสดงถึงการรู้จักผ่อนหนักผ่อนเบาของพระพุทธองค์ ที่ใช้สอนบุคคลระดับต่าง ๆ ถ้าผู้สอนสอนอย่างไม่มีอึดตา ลดละคณหามานะทิฏฐิเสียให้น้อยที่สุด ก็จะทรงมุ่ง ไปยังผลสำเร็จในการเรียนรู้เป็นสำคัญ ตัวอย่างเช่น กรณีที่พระพุทธเจ้าตรัสกับคนฝึกม้า ที่มีวิธีการฝึกด้วยแบบวิเศษภาพ วิถีแบบรุนแรง ทั้งวิถีแบบสุภาพและรุนแรง จนกระทั่งสุดท้าย เมื่อฝึกไม่ได้ก็ฆ่าทิ้งเสียซึ่งพระองค์ก็ใช้วิธีการคนฝึกม้ากล่าวไว้นั้นมาเป็นอุปกรณการสอน ของพระองค์ด้วยพระดำรัสว่า “เราขอมฝึกคนด้วยวิธีละมุนละไมบ้างด้วยวิธีรุนแรงบ้างด้วยวิธีที่

ทั้งละมุนละไม และทั้งรุนแรงปนกันไปบ้าง และถ้าฝึกไม่ได้ก็ฆ่าเสีย” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่ม 21, หน้า 170) แต่ในกรณีในการฆ่าของพระองค์นั้น หมายถึง การไม่เอาใจใส่ต่อบุคคลที่ไม่มีความสนใจในธรรมจึงฆ่าเสียคือ ปล่อยให้หล่นไปสู่หนทางที่ไม่ดี เพราะสาเหตุจากการไม่สนใจของบุคคลนั้นการทำในลักษณะดังกล่าวถือว่าเป็นการฆ่าในอริยวินัย (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535, เล่ม 12, หน้า 67)

9. การดักเตือนลงโทษ และชมเชยการลงโทษในที่นี้ได้แก่การลงโทษซึ่งมีทั้งในทางธรรม และวินัยมีบทบัญญัติความประพฤติอยู่แล้วการให้รางวัลคือ การแสดงธรรมไม่กระทบกระทั่ง ไม่รุกรานใคร แต่เป็นการกล่าวสรรเสริญในการกระทำที่ถูกต้อง และถือว่าเป็นตัวอย่างแก่ผู้อื่นด้วย ตัวอย่างเช่น กรณีการลงพรหมทัณฑ์ต่อพระฉันทะซึ่งมีความเย่อหยิ่งว่าตนเองเป็นผู้อุปัฏฐาก พระพุทธเจ้าในสมัยที่ยังทรงพระเยาว์จนกระทั่งออกผนวชจึงเป็นเหตุให้พระฉันทะไม่ยอมปฏิบัติตามคำสั่งสอนของครูอาจารย์ด้วยเหตุนี้ เพื่อให้ท่านได้สำนึกในการกระทำของตนพระพุทธเจ้า จึงตรัสให้ลงพรหมทัณฑ์ด้วยการไม่ให้ผู้ใดพูดคุย หรือกล่าวดักเตือนอะไรเลยแก่ท่าน และได้ตรัสแก่พระอานนท์ก่อนที่จะเสด็จดับขันธปรินิพพานว่า “อานนท์เมื่อเราล่วงไปสงฆ์พึงลงพรหมทัณฑ์ แก่ภิกษุฉันทะด้วยการที่ว่าแม้ภิกษุฉันทะจะพึงพูดได้ตามต้องการแต่ภิกษุไม่พึงว่ากล่าวดักเตือน พรั้าสอนเธอ” (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่ม 10, หน้า 165)

ส่วนตัวอย่างการให้รางวัล เช่น การให้รางวัลของพระพุทธองค์นั้นที่ปรากฏเด่นชัดนั้นชกก็คือ การตรัสยกย่องในความเป็นเลิศในด้านต่าง ๆ ที่เรียกว่า“เอตทัคคะ”เฉพาะทาง (คือเป็นผู้เลิศ เฉพาะทาง) เช่น การยกย่องพระสารีบุตรว่ามีความเป็นเลิศในด้านผู้มีปัญญามากมีความเข้าใจอรรถ แห่งธรรมที่ละเอียดลึกซึ้งสูงมได้ดีเยี่ยมโดยเปรียบพระสารีบุตรว่าเหมือนเสนาบดีที่มีความรอบรู้ ได้อย่างสูงสุด (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่ม 29, หน้า 275)

10. การแก้ปัญหาที่เผชิญเฉพาะหน้า และการให้เผชิญปัญหา ปัญหาเฉพาะหน้าที่เกิดขึ้น ต่างครั้งต่างวาระกันมีลักษณะแตกต่างกันไปไม่มีที่สิ้นสุดการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าต้องอาศัยปฏิญาณ คือ ความสามารถในการประยุกต์หลักวิธีการ และเทคนิคต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ให้เหมาะสมเป็นเรื่อง เฉพาะคราวไปในการประกาศพระศาสนาของพระพุทธเจ้าต้องประสบกับปัญหาหลายรูปแบบ ซึ่งทรงอาศัยปฏิญาณในการแก้ไขอยู่ตลอดเวลา เช่นครั้งหนึ่งมีครอบครัวพราหมณ์ซึ่งอาศัยในเมือง ราชคฤห์ สามีนับถือศาสนาพราหมณ์ส่วนภรรยา นับถือพระพุทธศาสนา และเธอก็มักจะสรรเสริญ พระพุทธเจ้าอยู่เสมอ ๆ จนกระทั่งสามีไม่พอใจจึงคอยพูดว่าร้ายพระพุทธเจ้าต่าง ๆ นานายู่มา ในวันหนึ่งภรรยาทำอาหารหล่นแล้วปลั่งอุทานด้วยคำพูดที่แสดงออกถึงความเคารพต่อพระพุทธเจ้า สามีจึงเกิดความไม่พอใจเป็นอย่างยิ่งจึงไปวัดเชตวันเพื่อสอบถามหวังจะเอาชนะด้วยการถามให้ พระพุทธเจ้าจนปัญญาโดยถามปัญหาว่า “บุคคลก่าจัดอะไร ได้จึงมีความสุขก่าจัดอะไร ได้จึงไม่

เสวราโศกข้าแต่พระโคตมพระองค์ทรงพอพระทัยการกำจัดธรรมอย่างหนึ่งคืออะไร” พระพุทธเจ้าทรงใช้กลวิธีแก้ไขปัญหานั้นด้วยการตรัสว่า “บุคคลกำจัดความโกรธได้จึงอยู่เป็นสุขกำจัดความโกรธได้จึงไม่เสวราโศกพราหมณ์พระอรชยะทั้งหลายสรรเสริญการกำจัดความโกรธซึ่งมีรากเหง้าเป็นพิษมีขอดหวานเพราะบุคคลกำจัดความโกรธนั้นได้แล้วจึงไม่เสวราโศก” ภายหลังที่พระพุทธวิเศษนาจบลงเขาก็เกิดความเลื่อมใส และยอมนับถือเป็นอุบาสกถึงพระรัตนตรัยด้วยความเคารพศรัทธาด้วยความพอใจยิ่งนัก (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่ม 15, หน้า 264)

ส่วนการให้เผชิญหน้านั้นเป็นการสอนโดยให้ผู้ฟังได้เผชิญกับปัญหา และแก้ไขด้วยตนเอง ด้วยการทบทวนเหตุการณ์ต่าง ๆ ด้วยปัญญาเพราะบางปัญหาบุคคลอื่นก็ไม่สามารถช่วยได้ เช่น เรื่องของนางกิสสาโคตรมี เมื่อนางคลอดบุตรแล้วบุตรนางได้เสียชีวิตนางก็มีความเสวราโศกเป็นอันมาก ไม่ยอมทำการเผาศพบุตรนางได้อุ้มร่างอันไร้วิญญาณของบุตรไปเสาะแสวงหาหาเพื่อรักษา เพราะนางไม่เคยได้สัมผัสกับความตายจนวันหนึ่งมีบัณฑิตได้แนะนำนางให้ไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อทูลถามยารักษาบุตรนางก็ได้ไปเฝ้า และทูลถามยาพระพุทธองค์จึงตรัสให้นางไปหาเมล็ดพันธุ์ผักกาดมาแต่มีข้อแม้ว่าในเรื่องนั้นจะต้องไม่เคยมีบุคคลเสียชีวิตนางก็ได้เสาะแสวงหาแต่ก็ไม่มีเรือนใดที่ไม่เคยมีคนเสียชีวิต นางจึงได้สติจึงได้ทำการเผาบุตรเพราะนางได้รู้ถึงความจริงเองว่าความตาย หรือความพลัดพรากนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนจะต้องพบไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้เมื่อนางเข้าใจในข้อนี้เองแล้วจึงได้อุปสมบทเป็นภิกษุณี และในที่สุดได้บรรลุพระอรหัต (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2538, หน้า 143 - 147)

จะเห็นได้ว่าการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันนี้สอดคล้องกับเทคนิค และวิธีการสอนของพระพุทธเจ้ากล่าวคือ จะตั้งจุดมุ่งหมายในการสอนว่าจะกำหนดเป้าหมายเพื่ออะไรแล้วก็จะมีการเตรียมการเกี่ยวกับเนื้อหาเรื่องนั้น ๆ โดยเรียงลำดับเนื้อหาจากยากไปหาง่ายพร้อมกับคำนึงถึงวุฒิภาวะของผู้ฟังว่าเขาจะสามารถเข้าใจ และเอาใจใส่มากแค่ไหนเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามพุทธประสงค์ของพระพุทธเจ้าที่จะยังมหาชนให้พ้นจากความทุกข์โดยการน้อมนำเอาหลักพุทธธรรมในการดำเนินชีวิตที่สุขสงบทั้งในระดับบุคคลครอบครัวชุมชน และสังคม

เทคนิคการเผยแผ่โดยวิธีเทศนาในปัจจุบัน

ในปัจจุบันนับว่ามีความเจริญก้าวหน้ามากด้านเทคโนโลยีการสื่อสารมวลชนเพื่อให้เกิดการเผยแผ่หลักพุทธธรรมมีประสิทธิภาพสูงสุด หรือได้ผลอย่างน่าพอใจ ฉะนั้นแนวทางจึงมีหลากหลาย ดังต่อไปนี้

1. การเทศน์ และการเผยแผ่พระพุทธศาสนา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535, เล่ม 20, หน้า 205) การเทศน์ปัจจุบันนิยม 2 แนวทาง คือ

1. การอ่านคัมภีร์เพื่อปฏิบัติตามธรรมเนียมเดิม
2. การเทศน์ปฏิภาณคือ การแสดงธรรมโดยใช้โวหารความสามารถมีทั้งเทศน์เดี่ยวเทศน์คู่ เทศน์ปฐจา – วิไลขนา 2 หรือ 3 ธรรมาสน์ ก็มีโดยยึดหลักธรรมเนียมปฏิบัติในการสมมติเต็มรูปแบบ หรือตามความเหมาะสมแก่โอกาสสถานที่บุคคล
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น (2545, หน้า 24) รูปแบบที่ได้ปรับประยุกต์ตามกาลสมัย มีดังต่อไปนี้
  1. การปาฐกถา คือ การแสดงธรรมโดยการยืน หรือนั่งก็ได้แต่ไม่ได้อ่านคัมภีร์
  2. การอภิปราย คือ การจัดแสดงความคิดเห็นในเรื่องเดียวกันแต่ต่างทัศนะ โดยมีผู้ควบคุมการอภิปราย
  3. การสนทนา คือ รายการทางสื่อมวลชนที่จัดในรูปแบบให้พระภิกษุสามารถสนทนากับคฤหัสถ์เพื่อสอบถามประเด็นสำคัญต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคม
  4. พิธีกรรายการ คือ เป็นผู้รับดำเนินรายการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อเผยแผ่ธรรม และสามารถสอดแทรกหลักธรรมะได้ทุกชั้นตอน
  5. ผู้บรรยาย คือ เป็นผู้รับดำเนินรายการทางสื่อมวลชนเพื่อบรรยายในรายการทางวิทยุหรือโทรทัศน์
  6. การเขียนบทความทางวิทยุและโทรทัศน์ คือ การเผยแผ่แนวคิดข้อธรรมะผ่านบทความ โดยผู้ดำเนินรายการโทรทัศน์อาจนำบทนั้นไปสร้างเป็นภาพยนตร์ก็ได้ เช่น พุทธานุกาภาพหลวงตาหลวงพี่เท่ง เป็นต้น
  7. การเขียนบทความลงวารสาร หรือหนังสือพิมพ์ และสิ่งพิมพ์ทุกชนิด
  8. มัคคุเทศก์ คือ ผู้นำชมพุทธศาสนสถาน และปูชนียสถานทางประวัติศาสตร์
  9. ครูอาจารย์ หรือวิทยากร ได้แก่ บุคคลที่ได้รับนิมนต์ให้ไปสอนในสถานศึกษา เช่น โครงการครูพระสอนหนังสือในโรงเรียนของกระทรวงวัฒนธรรม เป็นต้น
  10. การจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ ได้แก่ การดำเนินรายการทางสื่อมวลชน โดยใช้หลายวิธี เช่น การเทศน์ปาฐกถา สนทนาธรรม บรรยายธรรม เป็นต้น การแสดงธรรมนั้นควรพิจารณาถึงระเบียบปฏิบัติที่ถูกต้องเป็นหลักก่อนเพื่อความเรียบร้อยดีงาม และความศรัทธาเลื่อมใสต่อผู้ฟัง เมื่อก้าวโดยหลักของ “ธัมมเทสนาปฏิสังขต” มีอยู่ 16 ประการ ซึ่งให้พระภิกษุพิจารณาลำเนียงอยู่สมควรว่า จักไม่แสดงธรรมต่อบุคคลที่ไม่เป็นคนไข้ ได้แก่ ผู้มีร่มในมือ มีไม้พลองในมือ มีศาสตราในมือ มีอาวุธในมือ อยู่บนที่นอน นั่งรัดเง้า พันศีรษะคลุมศีรษะ นั่งบนอาสนะ คนที่นั่งอาสนะ

สูงกว่าผู้แสดงธรรมคนที่ขึ้นแต่ผู้แสดงธรรมนั่งอยู่ คนที่เดินไปข้างหน้าแต่ผู้แสดงอยู่ข้างหลัง และไม่แสดงธรรมแก่คนที่ไม่เป็นไข้ซึ่งกำลังเดินทาง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่ม 2, หน้า 633)

หลักปฏิบัติก่อนขึ้นธรรมาสน์เพื่อแสดงธรรมเมื่อจะขึ้นสู่ธรรมาสน์ผู้แสดงธรรมพึงกราบพระพุทธรูป 3 ครั้ง ถ้าประดิษฐานในศาสนสถานแห่งนั้นเพราะถือว่าเป็นการให้ความเคารพต่อพระพุทธองค์ และเมื่อมีพระเถระผู้อาวุโสกว่าตัวเราผู้แสดงธรรมพึงกราบขอโอกาสแสดงธรรมก่อน จึงไม่ผิดมารยาท ขณะเดียวกันก็ควรสำเหนียกว่าเมื่อเราจะแสดงธรรมในภายในบ้านของคฤหัสถ์ ไม่นิยมกราบพระพุทธรูปแม้จะประดิษฐานอยู่ก็ตาม และถ้ามีพระเถระผู้อาวุโสอยู่ด้วยก็ไม่ต้องกราบขอโอกาสก็ได้ถือว่าไม่ผิดต่อพระวินัยแต่ประการใด (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น, 2545, หน้า 27 - 28)

เคล็ดลับ และศิลปะการเทศน์ในปัจจุบัน “เคล็ดลับ” หมายถึง กลเม็ด หรือวิธีการที่ชาญฉลาดที่คนส่วนใหญ่ยังไม่รู้จักใช้ส่วนคำว่า “ศิลปะ” หมายถึง ความมีฝีมือ หรือความชำนาญในการแสดงออกในที่นี้หมายถึง ศิลปะในการเทศน์ซึ่งในการแสดงธรรมนั้นพึงรู้เคล็ดลับ และศิลปะสำคัญ ได้แก่ ทวนของนักเทศน์ทางของนักเทศน์ และธรรมของนักเทศน์มีอธิบายโดยย่อ ดังนี้

1. ทวน หมายถึง พื้นความรู้ และความสามารถที่มีอยู่เดิมของผู้แสดงธรรม หมายถึง ถ้าจะเป็นนักเทศน์ที่ดีพึงมีคุณสมบัติ 6 อย่าง คือ รู้หลักธรรม จำหลักสูตร พุทธะฉาน ปฏิภาณไว น้ำใจงาม มีความรอบรู้

2. ทาง หมายถึง วิธีเข้าถึงความสำเร็จ โดยสามารถเทศน์ได้รวบไปถึงเทศน์เป็นฟังศึกษาถึงวิธีการ 9 อย่าง คือ มีครูแนะนำ ท่องจำเทศนา ฝึกกว่าปากเปล่า เข้าใจวางโครง ฟังเขียนเพียรอ่าน ปฏิภาณว่องไว จิตใจสงบ ชอบคบบัณฑิต เกาะติดสถานการณ์

3. ธรรม หมายถึง หลักการ และอุดมคติของนักเทศน์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น, 2545, หน้า 37 - 38)

ลักษณะโครงเทศน์ ประกอบด้วยส่วนสำคัญทั้งหมด 3 องค์ คือ

1. อุเทศ ได้แก่ หัวข้อเรื่องที่เรายกขึ้นอ้างอิง
2. นิเทศ ได้แก่ การอธิบายหัวข้อในเชิงปริยัติปฏิบัติ และปฏิเวธโดยใช้วิธีอธิบายแบบ 4 ส. คือ สันทัดสนาเทศน์ได้แจ่มแจ้ง สมาทปนาเกิดแรงจูงใจสมุคเดชนาชวนให้ทำตาม และสัมปหังสนาทำให้เกิดความบันเทิงใจต่อผู้ฟัง ดังคำประพันธ์ที่ว่า “ชี้แจงให้แจ่มชัดใฉนชักจูงให้พอใจ จัดเต้าปลุกใจให้เรึงการประกอบดีพอให้เพลินพรหมพจน์เร้าสี่นี้วิธีสอน” (ธวัช เพ็ญประภัสสร, ม.ป.ป., หน้า 2 - 3)

3. ปฏิเสธ ได้แก่ การสรุปใจความ หรือสรุปสาระทั้งหมดพอสมควรเป็นการฝากข้อคิด คติธรรมก่อนจบเทศนาในแต่ละครั้ง

การตีความหลักธรรมะ โดยแนวคิดคู่ขนาน หรือตรงกันข้ามการตีความหลักธรรมะ หรือ เรื่องที่นำมาอ้างอิงเมื่อกล่าวถึงเรื่องใดเรื่องหนึ่งพึงระลึกอยู่เสมอว่ามีนัยมากกว่า 2 ชั้นไป หรือไม่ และจะต้องอธิบายให้เข้าใจง่าย เช่นตัวอย่างที่ 1 เรื่องสรรพสิ่งเกิดแต่เหตุ และดับไปที่เหตุกรรม ที่เห็นได้ง่ายคือ การได้รับประทานผลไม้ย่อมมาจากหลายสาเหตุ ได้แก่

1. ได้มาเพราะเราปลูกได้ทานเอง หรือ
2. ได้มาเพราะมีคนนำมาเป็นของฝาก และ
3. ได้มาเพราะเราไปหาซื้อมาทานเอง

ดังนั้น คนจึงเป็นผู้ทำเหตุแล้วเหตุเป็นผู้ทำให้เกิดผลคือ ได้ผลไม้มารับประทานแต่ถ้าเรา ไม่ได้ (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2535, เล่ม 9, หน้า 189)

เรื่องปากมีลักษณะพิเศษ 2 อย่าง คือ ส่วนแรกใช้รับประทานอาหารคัมเครื่องคัมต่าง ๆ ได้ คัมน้ำได้ ส่วนที่สองใช้พูด (ยกเว้นคนใบ้ไม่สามารถพูดได้) เมื่อจะตีความหมายเกี่ยวกับ “ปาก” ก็มี 2 อย่างเช่นกัน คือ ปากที่พูดดีมีประโยชน์ และปากที่พูดออกมาให้โทษเป็นภัยต่อผู้พูดเอง (ธวัช เพ็ญประภัสสร, ม.ป.ป., หน้า 31 - 32) ดังคำสุภาษิตอีสาน หรือคำขวัญที่ผู้รู้เรียบเรียงไว้ว่า “นุ่งผ้า ลายหมาเห่าว่าความเก๋าคิดใจกัน” หมายถึง ถ้าคนเรานุ่งผ้าลายสีขาววาวสุนัข (หมา) ก็จะเห่า เนื่องจากเป็นของแปลก ขณะเดียวกันถ้าใครมักหรือพินเรื่องราวเก่า ๆ ก็อาจจะเกิดความไม่พอใจ ต่ออีกฝ่ายหนึ่ง เพราะเป็นเหมือนการสะกิดแผลเดิมให้กำเริบขึ้นจะนั่นยังไปกว่านั้นท่านยังได้ ประพันธ์เป็นคำกลอนต่อไปอีกว่า คิดอะไรทำอะไรที่ใหม่แปลกมันย่อมแตกต่างไปจากใจเขาอาจมีคนนิทานก่อนว่าเอาคุดหมาเห่าของแปลกเพื่อแค้นอนึ่งเรื่องเก่าเก่าเล่าค้างปีย่าร้อยพันขึ้นมาอีกที ใส่สีสัน เพราะอาจได้หวนคิดผิดใจกันไม่สร้างสรรค์เล่าเรื่องเก่าเลย (อุดม บัวศรี, 2540, หน้า 31) แม้กัประพันธ์หลายท่านก็ได้พยายามเตือนเรื่องปากให้ได้ข้อคิดกันเสมอว่ามีทั้งผลดี และผลร้าย ถ้าหากผู้พูดนั้นไม่ใส่ใจพิจารณาให้ดีก่อนพูดก็จะได้รับโทษภัยพิบัติตามมาแต่ถ้าพูดดีก็ทำให้ เจริญก้าวหน้าเช่นกัน เนื่องจากปากของเรานี้ท่านถือว่า “ปากเป็นเอกเลขเป็น โทหนึ่งสี่เป็นตรี ความรู้ดีเป็นจัตวา” ตัวอย่างคำประพันธ์ที่ผู้รู้รวบรวมจากกลอนกวีสุนทรภู่ต่อไปนี้ จะพูดจาปราศรัย กับใครนั้นอย่าตะคังตะคอกให้เคืองหู ไม่ควรพูดอ้ออิงขึ้นมึงกูคนจะหลู่ถนลามไม่ขามใจแม้จะ เรียนวิชาทางค้าขายอย่าปากร้ายพูดจาอหัมมาศัยจะชื้อง่ายขายดีมีกำไรด้วยเขาไม่เคืองจิตระอิระระอา (พระเทพวรคุณ, 2547, หน้า 34)

นิทานกับนักเทศน์

การเล่านิทานจัดว่าเป็นศิลปะอย่างหนึ่งของผู้เทศน์ที่สามารถใช้กลยุทธ์โดยอาศัยเครื่องมือคือ นิทาน หรือเรื่องที่น่ามาอ้างอิงเพื่อให้เกิดความเข้าใจยิ่งขึ้นแม้พระพุทธองค์เองก็ทรงนำอดีตนิทานมาเล่าเสริมความรู้แก่ผู้ฟังในหลายโอกาสเพราะเป็นการสื่อให้ผู้ฟังเข้าใจง่ายเนื่องจากในเนื้อหา นิทานจะประกอบด้วยชื่อตัวละครบทบาท และหน้าที่ของตัวละครว่าเขาได้ทำอะไรบ้าง และผลแห่งการกระทำนั้น ๆ ส่อไปในทางใดเป็นคุณ หรือเป็นโทษ ก็จะสรุปทิ้งท้ายไว้ให้เป็นข้อคิดแก่ผู้ฟังเพื่อนำไปปฏิบัติตามได้ เช่น นิทานชาดกที่กล่าวถึงในพระสูตรต่าง ๆ ในธรรมบทก็มีในชาดกก็มี จึงพอสรุปนิทานต่าง ๆ ที่นิยมนำมาเทศน์ ดังต่อไปนี้

1. นิทานตัวอย่าง คือ การยกเอาบุคคลขึ้นแสดงเป็นอุทาหรณ์ว่าทำอะไรอย่างไรให้ผลอย่างไร
2. นิทานเปรียบเทียบ เช่น ยกเรื่องกรรมดีมาเปรียบกรรมชั่วว่าให้ผลอย่างไร
3. นิทานกระทบกระเทียบ คือ ยกเรื่องเล่าที่เสียดสีเหน็บแนม หรือล้อเลียนฝ่ายตรงข้ามให้อาย (หรือเจ็บใจ) แต่ไม่มีเจตนาร้ายต่อผู้นั้น เช่น นิทานเกี่ยวกับคนสี่ระยะล้าน
4. นิทานชาดก คือ การเล่าเรื่องอดีตชาติของพระพุทธองค์เช่นพระสุวรรณสาม พระมหาชนก เป็นต้น
5. นิทานตลก เช่น เรื่องหลวงพ่อบักน้ำหลวงพ่อกับเณร
6. นิทานพื้นบ้าน คือ ยกเรื่องที่เกิดขึ้นในชุมชน หรือท้องถิ่นนั้นมาเล่า เช่น กล่องข้าวน้อยฆ่าแม่ นิทานประจำจังหวัดยโสธร เป็นต้น
7. นิทานปรัมปรา คือ เรื่องที่เล่าสืบ ๆ กันต่อมาหลายชั่วคน แต่หาหลักฐานแน่นอนไม่ได้ และมักจะมีอิทธิพลมาเกี่ยวข้อง (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539, เล่ม13, หน้า187 - 189)
8. นิทานประทีปปัญญา คือ เรื่องที่สอนให้คนรู้จักคิด และแก้ปัญหา เช่น นิทานอีสป นิทานศรีธนญชัย โสถบัณฑิต เป็นต้น
9. นิทานปริศนาปัญหาธรรม คือ เรื่องที่นำมาเป็นปริศนาธรรมในการเทศน์เช่น “ยามเช้าเข้ามาสี่ขาคลานไปมาร้องไห้เย้เที่ยงวันกลับผันแปรเห็นสองขาน่าแปลกใจครั้นถึงสายัณห์เย็นกลับแลเห็นสามเท้าได้นี่คืออะไรถ้าเห็นชอบตอบมาเถย” คำเฉลยก็คือ เด็กคลานถึงหนุ่มสาวก็เดินได้จนกระทั่งถือไม้เท้าเมื่อคราวแก่ เป็นต้น (ศรี วงษ์สอาด, ม.ป.ป., หน้า 20)
10. นิทานเทียบสุภาษิต คือ เรื่องที่นำสุภาษิตคำโคลงมาตั้งไว้ แล้วมีนิทานเล่าเทียบเสริมอีกครั้งหนึ่ง

11. นิทานวรรณคดี คือ เล่าถึงวรรณคดีท้องถิ่นที่นิยมกันมาหลายชั่วอายุคน เช่น นิทานเรื่องขุนช้างขุนแผน ไกรทอง สังข์ทอง เป็นต้น

12. นิทาน โบราณคดี คือ นำเรื่องจริงที่เกิดขึ้นมาแล้วแสดงต่อผู้ฟังแต่มิได้เป็นการจดบันทึกเป็นหลักฐานเพียงแต่มีการเล่าสืบ ๆ กันมาเท่านั้น (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2545, หน้า 43)

ความสรุปหลักการเผยแพร่พระพุทธศาสนาตั้งแต่ครั้งพุทธกาลมาจนถึงปัจจุบันได้ให้ความสำคัญต่อศาสนทายาท คือ พระภิกษุสงฆ์ผู้ออกเผยแผ่ธรรมเป็นอย่างยิ่ง และต้องพึงพาอาศัยบุคคลภายนอกที่เป็นคฤหัสถ์เข้ามามีบทบาทในการสนับสนุน หรือที่เรียกว่า อุบาสกอุบาสิกา คือ ผู้ถึงพระรัตนตรัยเป็นกลุ่มคนที่สำคัญต่อพระพุทธศาสนาสืบเรื่อยมา

หลักการในการเผยแผ่โดยทั่วไปนั้นมี 3 ส่วน ได้แก่

1. ส่วนที่เกี่ยวข้องกับเนื้อหาสาระที่เผยแผ่
2. ส่วนที่เกี่ยวข้องกับตัวผู้ฟังเทศนา หรือผู้เรียน และ
3. ส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณสมบัติของผู้แสดงธรรมโดยตรงทั้งด้านบุคลิกภาพภายนอก และคุณธรรมภายในก่อนที่จะไปสอน หรือเผยแผ่ธรรมต่อคนอื่นให้ได้ประสิทธิภาพตามวัตถุประสงค์ (พระธรรมปิฎก, 2544, หน้า 1 - 10) ถัดมาในการเผยแผ่ก็คงยึดเอาพุทธลีลาของพระพุทธองค์มาเป็นบรรทัดฐานในการเผยแผ่ธรรม คือ ชัดเจน ไร้ใจ กล้าหาญ ไร้เรงใจ ส่วนพุทธวิธีของพระพุทธองค์คือ เทคนิค หรือวิธีการในการสอนคน 4 อย่าง ได้แก่ การสอนแบบสากัจฉา คือ ถามคู่สนทนาการสอนแบบบรรยายให้ฟัง การตอบปัญหาข้อข้องใจต่าง ๆ และการวางกฎระเบียบมาบังคับเทคนิควิธีในการถ่ายทอดความรู้ ได้แก่ การนำหลักการ และวิธีการต่าง ๆ ที่เหมาะสมแก่บุคคล เหตุการณ์ กาลเทศมาประกอบการเผยแผ่ เช่น การยกขาคมาอ้างการยกข้ออุปมาเพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างการใช้อุปกรณ์เสริมในการสอน เป็นต้น

ส่วนเทคนิคการเผยแผ่โดยวิธีเทศนาในปัจจุบันมีหลากหลายวิธี เช่น การเทศน์ การปาฐกถา การสนทนา การจัดรายการวิทยุ และโทรทัศน์ การเป็นพิธีกร วิทยากร เป็นต้น ล้วนเป็นเหตุให้มีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างแพร่หลายโดยอาศัยสื่อมวลชนเป็นหลัก ซึ่งจะแตกต่างจากครั้งพุทธกาล หรืออาจจะได้เปรียบบ้างในเชิงปริมาณ แม้เชิงคุณภาพอาจจะวัดค่าได้ไม่มากนักก็ตาม แต่ก็ถือว่าการเผยแผ่ที่ได้ผลคือวิธีหนึ่ง ในปัจจุบันนี้นอกนั้นก็ยังมีวิธีปฏิบัติเล็ก ๆ น้อย ๆ เกียรติความรู้ต่าง ๆ สำหรับผู้ออกเผยแผ่ธรรม หรือนักเทศน์เพื่อความพร้อมในการแสดงธรรมต่อบุคคลในสถานการณ์ต่าง ๆ และพร้อมทั้งเครื่องมือแก้ปัญหาให้ทันท่วงทีต่อยุคสมัยที่เจริญด้วยเครื่องมือสื่อสารอันทันสมัย หรือเทคโนโลยีที่ก้าวหน้าเรียกว่า เป็นยุคไอ.ที. (ธีรวัสส์ บำเพ็ญบุญยารมย์, 2550, หน้า 55)

กระบวนการวิจัยด้วยโดยใช้เทคนิคเดลฟาย

ความเป็นมา และความหมายของเทคนิคเดลฟาย

เทคนิคเดลฟาย เป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์เพื่อรวบรวมข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญหลาย ๆ คน เพื่อมุ่งศึกษา และวิเคราะห์เกี่ยวกับองค์ความรู้ในอนาคตของศาสตร์ด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ซึ่งเป็นศาสตร์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา การวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายจึงจัดว่าเป็นการวิจัยในอนาคต หรืออนาคตศาสตร์ โดยมุ่งเน้นการศึกษาวิจัยในเชิงลึกเพื่อให้มีความรู้ และความเข้าใจเกี่ยวกับอนาคต ได้ดียิ่งขึ้น ปัจจุบันจึงมีการใช้เทคนิคเดลฟายกันอย่างแพร่หลาย ไม่เฉพาะการวิจัยทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยีเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงด้านธุรกิจ สังคม การเมือง เศรษฐกิจ และการศึกษา เนื่องจากทำให้ได้ข้อมูลของภาพในอนาคตที่น่าเชื่อถือสามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจได้ดี

เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟายพัฒนาขึ้นเป็นครั้งแรกเมื่อปี ค.ศ. 1960 โดยโอลาฟ เฮลเมอร์ (Olaf Helmer) และนอร์แมนดาลกี (Norman Dalkey) นักวิจัยของบริษัทแรนด์ (Rand Cooperation) เพื่อระดมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการพยากรณ์ทางด้านวิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี ในอนาคต หลังจากนั้นจึงได้มีการใช้เทคนิคเดลฟายอย่างแพร่หลายทางด้านต่าง ๆ โดยเฉพาะการวิจัยในสถานศึกษามีการใช้เทคนิคเดลฟายกันอย่างแพร่หลายเพื่อหาข้อสรุปในอนาคตเกี่ยวกับประเด็นต่าง ๆ ที่ต้องการศึกษาเนื่องจากยอมรับกัน โดยทั่วไปถึงประโยชน์ที่ได้รับจากเทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย ซึ่งได้ข้อสรุปเกี่ยวกับอนาคตที่น่าเชื่อถือ และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้

มนต์ชัย เทียนทอง (2548, หน้า 165 - 166) กล่าวว่า เทคนิคเดลฟาย วิธีการ หรือกระบวนการที่รวบรวมความคิดเห็น หรือการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ในอนาคตจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ทรงคุณวุฒิที่เกี่ยวข้องเพื่อสรุปมติจากข้อค้นพบที่ได้ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และมีความถูกต้อง โดยที่ผู้วิจัยไม่ต้องนัดหมายกลุ่มผู้เชี่ยวชาญให้มาประชุมกันเหมือนกับการระดมสมอง (Brain storming) แต่ให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนแสดงความคิดเห็นจากการตอบแบบสอบถามแต่ละรอบ ซึ่งวิธีการนี้จะทำให้สามารถระดมความคิดเห็นจากผู้เชี่ยวชาญที่อยู่ในสถานที่ และเวลาแตกต่างกันได้ โดยไม่มีข้อจำกัดผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนสามารถแสดงความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ และอิสระสามารถถกแถลงความคิดเห็นของตนเองได้อย่างรอบคอบปราศจากการชี้นำจากกลุ่ม และไม่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทางความคิดของผู้อื่นทำให้ได้ข้อมูลน่าเชื่อถือรวมทั้งประหยัดเวลา และค่าใช้จ่ายในการวิจัย

ชนิดา รักษ์พลเมือง (2535, หน้า 59) ได้กล่าวถึงความหมายของเทคนิคเดลฟายว่าเป็นเทคนิคในการทำนายเหตุการณ์ หรือความเป็นไปได้ในอนาคตโดยอาศัยฉันทามติ (Consensus) ของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อสรุปที่เป็นแนวคิด หรือเป็นการทำนายเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น หรือ

ความเป็นไปในอนาคต ข้อสรุปจากฉันทามติของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญจะสามารถนำไปใช้ประกอบการตัดสินใจด้านต่าง ๆ ได้ทั้งในเชิงวิชาการ และการบริการ

อเล็กซ์ เจ. ดูแคนิส (Alex J. Decanis, 1970 อ้างถึงใน นัยนา นุรารักษ์, 2539, หน้า 42) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เทคนิคเดลฟายเป็นการทำนายเกี่ยวกับเรื่องราวต่าง ๆ ที่จะเป็นไปได้ในอนาคตวิธีการดังกล่าวนี้มุ่งลดผลกระทบ หรืออิทธิพลของบุคคลในกรณีที่ต้องมีการเผชิญหน้ากันในขณะที่เดียวกันก็เป็นการลดผลกระทบทางด้านความคิดระหว่างผู้เชี่ยวชาญด้วยกันซึ่งอาจกล่าวได้อีกอย่างหนึ่งว่า เทคนิคเดลฟายเป็นวิธีการรวบรวมคำตอบที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเกี่ยวกับเรื่องที่ต้องการจะศึกษาในขณะที่ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่ไม่ได้เกี่ยวข้องจะถูกจำกัดลงด้วย

ประยูร ศรีประสาธน์ (2523, หน้า 51) กล่าวถึงความหมายของเทคนิคเดลฟายไว้ว่าเป็นขบวนการที่จะเสาะหาความคิดเห็นที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของกลุ่มคนเกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคตในเรื่องที่เกี่ยวกับเวลาปริมาณ และ/ หรือสภาพการณ์ที่ต้องการจะให้เป็นที่นี้ โดยใช้วิธีการเสาะหาความคิดเห็นโดยการใช้แบบสอบถามแทนการเรียกประชุม

จากความหมายที่กล่าวมาสรุปได้ว่า เทคนิคเดลฟายเป็นวิธีการหรือกระบวนการรวบรวมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ หรือผู้ทรงคุณวุฒิจำนวนหลาย ๆ คน เกี่ยวกับความเป็นไปได้ในอนาคตในประเด็นต่าง ๆ ที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา หรือต้องการพยากรณ์อนาคตเพื่อระดมความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญดังกล่าวที่มีอยู่อย่างกระจัดกระจายให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันโดยใช้แบบสอบถามและสรุปผลเพื่อนำมาพิจารณาจากข้อค้นพบไปใช้ประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง

ลักษณะทั่วไปของเทคนิคเดลฟาย

ลักษณะทั่วไปของเทคนิคเดลฟายผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนที่ร่วมการวิจัยจะไม่ทราบว่าใครบ้างจะมีส่วนออกความเห็นนับเป็นการจำกัดอิทธิพลของแต่ละคนที่จะส่งผลต่อความคิดเห็นของคนอื่น สื่อของการแสดงความคิดเห็นจึงมักจะอยู่ในรูปแบบสอบถาม หรือสิ่งอื่นที่ไม่ต้องให้ผู้เชี่ยวชาญมาพบกันแต่จะต้องสอบถามหลายรอบแต่ละรอบที่ถามไปจะต้องมีการสรุปความคิดเห็นของกลุ่มในรอบที่ผ่านมาให้ทราบด้วยนับเป็นการระดมความคิดเห็นด้วยข้อมูลทางสถิติของกลุ่มที่ดี (ดิถก บุญเรืองรอด, 2530, หน้า 23) และประยูร ศรีประสาธน์ (2523, หน้า 51) ได้แสดงคุณลักษณะของเทคนิคเดลฟายไว้ ดังนี้

1. เนื่องจากเทคนิคนี้ มุ่งเสาะแสวงหาความคิดเห็นของกลุ่มคนด้วยการตอบแบบสอบถาม ดังนั้น ผู้เข้าร่วม โครงการจึงจำเป็นต้องตอบคำถามตามที่ผู้วิจัยได้กำหนดขึ้นในแต่ละรอบ

2. เทคนิคนี้ไม่ต้องการให้ความคิดเห็นของผู้อื่นแต่ละคนมีผลกระทบ หรือมีอิทธิพลต่อการพิจารณาตัดสินใจของผู้ตอบแบบสอบถาม ดังนั้น ผู้ตอบแบบสอบถามแต่ละคนจะไม่ทราบว่า มีผู้ใดบ้างที่ได้รับการคัดเลือกเข้าอยู่ในโครงการ และจะไม่ทราบว่า ผู้เข้าร่วมโครงการแต่ละคน มีความคิดเห็นในแต่ละข้ออย่างไรจะรู้เฉพาะคำตอบของตนเองเท่านั้น

3. เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการแต่ละคนตอบแบบสอบถามด้วยการถกเถียงอย่างละเอียดรอบคอบ และเพื่อให้คำตอบที่ได้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันมากขึ้นผู้ทำการวิจัยจะแสดงความคิดเห็นของผู้ที่เข้าร่วมโครงการเห็นสอดคล้องต้องกันในคำตอบแต่ละข้อของแบบสอบถามที่ตอบไปในครั้งก่อน และความคิดเห็นที่สอดคล้องกันนี้จะแสดงในรูปสถิติโดยผู้ทำการวิจัยจะจัดส่งไปให้ผู้เข้าร่วมโครงการแต่ละคนได้ทราบเพื่อพิจารณาว่าจะคงคำตอบเดิม หรือจะเปลี่ยนแปลงคำตอบเดิมประการใดบ้างซึ่งจะต้องบอกเหตุผลให้ทราบด้วยกระบวนการวิจัยด้วยเทคนิคเคลฟาย กระบวนการวิจัยด้วยเทคนิคเคลฟาย มีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดประเด็นปัญหาของการวิจัย

ประเด็นปัญหาของการวิจัยด้วยเทคนิคเคลฟาย ควรเป็นปัญหาที่ไม่มีคำตอบถูกต้อง และสามารถทำวิจัยได้โดยอาศัยมติจากผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับอนาคต เพื่อนำผลจากการวิจัยไปใช้ในการวางแผนการตัดสินใจหรือวางแผนการดำเนินการ โดยเฉพาะทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

2. คัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ

ผู้เชี่ยวชาญที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยด้วยเทคนิคเคลฟาย จะต้องเป็นผู้ที่รู้จริง และมีความเชี่ยวชาญในสาขาที่ผู้วิจัยสนใจศึกษา นอกจากนี้ยังจะต้องคัดเลือกเฉพาะผู้เชี่ยวชาญที่ยินดีเสียสละเวลาให้ สามารถตอบแบบสอบถามได้จนเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัย และสามารถติดต่อได้สะดวก

สำหรับจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ตอบแบบสอบถาม จะไม่มีข้อกำหนดตายตัวว่ามีจำนวนเท่าใด แต่จากผลการประชุมประจำปีของ California junior colleges association เมื่อปี พ.ศ. 2514 ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการวิจัยด้วยเทคนิคเคลฟายว่า ถ้าใช้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 คน ขึ้นไป อัตราการลดลงของความคลาดเคลื่อนจะน้อยมาก การวิจัยด้วยเทคนิคเคลฟาย จึงใช้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 17 คน เป็นส่วนใหญ่ อย่างไรก็ตามสามารถใช้ผู้เชี่ยวชาญน้อยกว่านี้ได้ แต่อัตราการลดลงของความคลาดเคลื่อนจะสูงขึ้นตามตารางที่ปรากฏ (Macmillan, 1971, p. 52 อ้างถึงใน มนต์ชัย เทียนทอง, 2548 หน้า 170)

ตารางที่ 4 จำนวนผู้เชี่ยวชาญที่ใช้ในการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟาย

จำนวนผู้เชี่ยวชาญ	ช่วงของความคลาดเคลื่อน	ความคลาดเคลื่อนลดลง
1 - 5	1.02 - 0.70	0.50
5 - 9	0.70 - 0.58	0.12
9 - 13	0.58 - 0.54	0.04
13 - 17	0.54 - 0.50	0.04
17 - 21	0.50 - 0.48	0.02
21 - 25	0.48 - 0.46	0.02
25 - 28	0.46 - 0.44	0.02

3. สร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย และเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายก็คือ แบบสอบถาม โดยแบ่งการเก็บข้อมูลออกเป็น 3 - 4 รอบ ขึ้นอยู่กับผลการวิจัยในแต่ละรอบที่ได้รับ โดยทั่วไปจะใช้เวลาในการส่ง และตอบกลับแบบสอบถามแต่ละรอบไม่เกิน 2 สัปดาห์ ดังนั้น การวิจัยด้วยเทคนิคเดลฟายนั้นกระบวนการจะใช้เวลาประมาณ 2 - 3 เดือน ในแต่ละรอบประกอบด้วยแบบสอบถามแบบต่าง ๆ ดังนี้

รอบที่ 1: แบบสอบถามแบบปลายเปิด

แบบสอบถามรอบที่ 1 จะเป็นแบบสอบถามแบบปลายเปิด (Opened end) ซึ่งเป็นการถามอย่างกว้าง ๆ ให้ครอบคลุมประเด็นปัญหาของการวิจัย เพื่อต้องการเก็บรวบรวมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญแต่ละคน กำหนดเวลาในการส่งแบบสอบถามกลับคืนภายในเวลา 2 สัปดาห์ สำหรับการวิเคราะห์คำตอบแบบสอบถามรอบนี้ ผู้วิจัยจะต้องรวบรวมความคิดเห็น และวิเคราะห์คำตอบ โดยละเอียดแล้วนำมาสังเคราะห์เป็นประเด็นต่าง ๆ เพื่อกำหนดกรอบของปัญหาในรอบต่อไป

รอบที่ 2: แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า

แบบสอบถามรอบที่ 2 พัฒนาจากคำตอบของแบบสอบถามในรอบที่ 1 โดยการรวบรวมความคิดเห็นที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดเข้าด้วยกัน รวมทั้งตัดข้อมูลที่ซ้ำซ้อนกันออก หลังจากนั้นจึงสร้างแบบสอบถามรอบที่ 2 ส่งกลับไปยังผู้เชี่ยวชาญกลุ่มเดิมอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งรอบที่ 2 นี้จะเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating scale) เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญออกความคิดเห็นในลักษณะของการจัดระดับความสำคัญในคำถามแต่ละข้อ รวมทั้งระบุเหตุผลที่เห็นด้วย หรือ

ไม่เห็นด้วยลงในช่องว่างท้ายข้อคำถาม นอกจากนี้ยังสามารถเขียนคำแนะนำเพิ่มเติมได้อีกด้วย สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลของแบบสอบถามรอบนี้ ส่วนใหญ่จะหาค่ามัธยฐาน ฐานนิยม หรือพิสัยระหว่างควอไทล์ หรือค่า IR (Interquartile range)

รอบที่ 3: แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า

แบบสอบถามรอบที่ 3 เป็นการพัฒนาคำตอบจากแบบสอบถามรอบที่ 2 โดยพิจารณาจากค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ ถ้าพบว่าค่า IR มีค่าน้อย แสดงว่าความคิดเห็นที่ได้จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญค่อนข้างสอดคล้องกัน สามารถสรุปความได้ แต่ถ้าค่า IR มีค่ามาก แสดงว่าความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดค่อนข้างกระจัดกระจาย ยังไม่สามารถสรุปความใด ๆ ได้ จะต้องสร้างแบบสอบถามฉบับใหม่เป็นรอบที่ 3 โดยมีข้อคำถามเดียวกันกับแบบสอบถามรอบที่ 2 แต่เพิ่มตำแหน่งของค่ามัธยฐาน ค่า IR และเขียนเครื่องหมายแสดงตำแหน่งที่ผู้เชี่ยวชาญผู้นั้นได้ตอบในแบบสอบถามรอบที่ 2 ลงไป แล้วส่งกลับไปให้ผู้เชี่ยวชาญคนเดิมอีกครั้งหนึ่ง เพื่อให้ยืนยันคำตอบเดิม หรือเปลี่ยนแปลงคำตอบใหม่

การเก็บข้อมูลรอบที่ 3 นี้ จึงมีความสำคัญมาก เนื่องจากการยืนยันคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในประเด็นคำถามเดิม ผู้วิจัยจะต้องมีความรอบคอบและไม่มีอคติใด ๆ ในการวิเคราะห์ข้อมูล และการระบุเครื่องหมายแสดงตำแหน่งที่ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 17 คน ได้ตอบแบบสอบถามในรอบที่ 2 ที่ผ่านมาแล้ว

รอบที่ 4: แบบสอบถามแบบมาตราส่วนประเมินค่า

แบบสอบถามรอบที่ 4 กระทำตามขั้นตอนเดียวกันกับรอบที่ 3 ซึ่งถ้าผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้ในรอบนี้ได้คำตอบที่สอดคล้องกัน กล่าวคือ ถ้าได้ค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ หรือค่า IR น้อย แสดงว่าความคิดเห็นที่ได้จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก็สามารถยุติกระบวนการวิจัยและสรุปผลการวิจัยได้ โดยทั่วไปการวิจัยด้วยเทคนิคเคลฟาย ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญในรอบที่ 3 และรอบที่ 4 จะมีความแตกต่างกันน้อยมาก ดังนั้น จึงอาจจะสรุปผลการวิจัยได้ตั้งแต่แบบสอบถามรอบที่ 3 ถ้าพบว่าค่า IR ที่ได้ในแต่ละข้อคำถามมีค่าน้อย ๆ แสดงว่าความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญอยู่ในวงแคบ ๆ ก็ไม่จำเป็นต้องเก็บข้อมูลในรอบที่ 4

4. สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากได้คำตอบจากผู้เชี่ยวชาญที่สอดคล้องเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันจากแบบสอบถามรอบที่ 3 หรือรอบที่ 4 โดยพิจารณาจากค่าพิสัยระหว่างควอไทล์เป็นหลักแล้ว ผู้วิจัยก็จะสามารถสรุปคำตอบที่ได้ทีละประเด็น ๆ จากแบบสอบถาม เพื่อสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล และรายงานข้อค้นพบภาพในอนาคตของปัญหาการวิจัยเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระมหากษัตริย์จักรแก้ว (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกลุ่ม 1 พบว่า

1. การบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกลุ่ม 1 โดยรวมอยู่ในระดับมากเมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า อยู่ในระดับมาก 4 ด้าน คือ ด้านการวางแผนงานวิชาการ ด้านการบริหารหลักสูตร ด้านการพัฒนาและส่งเสริมทางด้านวิชาการ ด้านการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้ และพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ ด้านการจัดการเรียนรู้ และด้านการจัดสื่อการเรียนรู้

1.1 การบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกลุ่ม 1 ด้านการวางแผนงานวิชาการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรก ดังนี้ ด้านมีการกำหนดนโยบายการบริหารวิชาการ ด้านมีการกำหนดทิศทางการบริหารวิชาการ ไว้ล่วงหน้า และด้านบุคลากรทุกฝ่ายสนับสนุนให้ความร่วมมือ

1.2 การบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกลุ่ม 1 ด้านการบริหารหลักสูตร โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยเรียงจากลำดับมากไปหาน้อย 3 ลำดับแรก คือ ทำการประชุมและวางแผนเกี่ยวกับหลักสูตรมีการจัดเตรียมความพร้อมเกี่ยวกับหลักสูตรทุกครั้ง และจัดหาวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนไว้ล่วงหน้า

1.3 การบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกลุ่ม 1 ด้านการจัดการเรียนรู้ โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก 4 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดลำดับแรก คือ มีการจัดทำแผนการสอนในโรงเรียนทุกครั้ง รองลงมาคือ ให้นักเรียนฝึกทักษะการเขียนอ่านพูด และลำดับที่ 3 คือ ฝึกให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นในชั้นเรียน ส่วนลำดับสุดท้ายคือ จัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง คือ มีการบันทึกการเรียนรู้ทุกวิชา ทำการปรับปรุงการเรียนการสอนทุกวิชา มีการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ และจัดทำสื่อการเรียนรู้ฝึกให้นักเรียนรู้จักสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อเทคโนโลยีส่งเสริมการเรียนรู้แก่นักเรียน เช่น พาไปทัศนศึกษา และฝึกให้นักเรียนเรียนรู้จากประสบการณ์จริง

1.4 การบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกลุ่ม 1 ด้านการพัฒนาและส่งเสริมงานด้านวิชาการ โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก 8 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย

ลำดับแรกคือ มีการจัดทำตารางการเรียนการสอนทุกครั้ง รองลงมาคือ ทำการส่งเสริมด้านการจัดการเรียนการสอน จัดตารางการเรียนการสอน และตารางสอบทุกครั้งให้ครูจัดทำตารางซ่อมเสริมให้นักเรียนได้ทำการสอนเผยแพร่ประชาสัมพันธ์งานวิชาการ โรงเรียนจัดกิจกรรมด้านการเรียนการสอนของครู และนักเรียนมีการสอบถามปัญหาของนักเรียนแต่ละคนในการเรียน และดำเนินการเปิดการสอบซ่อมเสริมในรายวิชา และพบว่ารายข้อที่มีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง 2 ด้าน คือ มีการวางแผนส่งเสริม และพัฒนาวางแผนการเรียน และมีการเชิญอาจารย์พิเศษมาบรรยายให้นักเรียน

1.5 การบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกลุ่ม 1 การจัดสื่อการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่าอยู่ในระดับมาก 3 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยเรียงลำดับจากมากไปหาน้อย คือ กระทำการจัดบอร์ดกระดานดำ สื่อสิ่งพิมพ์ มีการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ในโรงเรียน ทำเป็นสื่อ และจัดหาสื่อเทคโนโลยี คอมพิวเตอร์ ทีวี ดีวีดี เป็นต้น และค่าเฉลี่ยที่อยู่ในระดับปานกลาง 7 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยคือ ให้นักเรียนเรียนจากสื่อธรรมชาติ เช่น สภาพแวดล้อม ส่งเสริม และพัฒนาการทำสื่อการเรียนการสอนฝึกให้นักเรียนหาวัสดุเหลือใช้มาจัดทำเป็นสื่อจัดการอบรมการจัดทำสื่อให้ครู และนักเรียนให้นักเรียนรู้จักคุณค่า และประโยชน์ในการใช้สื่อ มีการสอนการบำรุงรักษาสื่อการเรียนการสอน และมีการจัดทำสื่อ และทดสอบการใช้สื่อทุกครั้ง

1.6 การบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกลุ่ม 1 ด้านการวัดผล และประเมินผลการเรียนรู้โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก 6 ด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากเรียงลำดับจากมากไปหาน้อยคือ ทำการวัดผลโดยการสอบกลางภาค และปลายภาคทำการทดสอบผลการเรียนรู้ในห้องเรียนมีการจัดทำแผนงานแบบทดสอบการเรียนรู้มีการทดสอบทุกรายวิชา เช่น ฝึกทำแบบฝึกหัด มีการทดสอบทักษะการเรียนรู้ของนักเรียนด้านต่าง ๆ และฝึกให้นักเรียนเขียนรายงานการเรียนรู้ และพบว่ามีความเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง 4 ด้าน โดยลำดับค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยคือ ฝึกให้นักเรียนอภิปรายหน้าชั้นเรื่องการเรียนรู้ฝึกทดสอบในการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงทดสอบด้านการเรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อเทคโนโลยีฝึกให้นักเรียนรู้จักการบันทึกการเรียนลงในสมุดโน้ต

2. เปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกลุ่ม 1

2.1 เมื่อเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา สังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกลุ่ม 1 จำแนกตาม ขนาดของ โรงเรียนพบว่า ไม่แตกต่างกัน

2.2 เมื่อเปรียบเทียบการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกลุ่ม 1 โดยการจำแนกตาม อายุการก่อตั้งของโรงเรียน โดยรวม และรายด้าน 4 ด้าน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 โดยโรงเรียนที่มีอายุการก่อตั้งตั้งแต่ 21 ปีขึ้นไปมีการบริหารงานวิชาการด้านการบริหารหลักสูตรด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านพัฒนา และส่งเสริมงานด้านวิชาการการจัดสื่อการเรียนรู้มากกว่าโรงเรียนที่มีอายุการก่อตั้งตั้งแต่ 5 - 10 ปี อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

หุมเพ็ง พันธะจันทร์สุข (2547) ได้ทำการวิจัยเรื่องสภาพ และปัญหาการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น พบว่า

1. สภาพการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น

1.1 สภาพการบริหารวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นในภาพรวมมีสภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทุกข้อมีสภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน โดยในข้อที่มีสภาพการปฏิบัติงานสูงสุด ได้แก่ โรงเรียนมีการวัดผลประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียนรองลงมา 2 อันดับ ได้แก่ โรงเรียนจัดทำแผนการบริหารวิชาการไว้อย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง และโรงเรียนจัดหาสื่อเอกสาร และสิ่งพิมพ์สำหรับใช้ค้นคว้าเพื่อจัดการเรียนการสอนส่วนในข้อที่มีสภาพการปฏิบัติงานอันดับสุดท้าย ได้แก่ โรงเรียนทำการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพของนักเรียน

1.2 สภาพการบริหารงบประมาณของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นในภาพรวมมีสภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทุกข้อมีสภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน โดยในข้อที่มีสภาพการปฏิบัติงานสูงสุด ได้แก่ โรงเรียนจัดทำหลักฐานการเบิกจ่ายเงินเพื่อใช้จ่ายในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นปัจจุบัน และตรวจสอบได้ รองลงมา 2 อันดับ ได้แก่ โรงเรียนจัดทำแผน และเสนอขอของบประมาณถูกต้องตามขั้นตอน และโรงเรียนกำกับติดตามตรวจสอบการใช้งบประมาณอย่างรอบคอบ และรัดกุม ส่วนในข้อที่มีสภาพการปฏิบัติงานอันดับสุดท้าย ได้แก่ โรงเรียนจัดสรรงบประมาณให้แก่ฝ่ายต่าง ๆ ไว้อย่างเหมาะสม

1.3 สภาพการบริหารบุคลากรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่นในภาพรวมมีสภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทุกข้อมีสภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน โดยในข้อที่มีสภาพการปฏิบัติงานสูงสุด ได้แก่ โรงเรียนจัดทำแผนการบริหารบุคลากรไว้อย่างเป็นระบบ และต่อเนื่องรองลงมา 2 อันดับ ได้แก่ โรงเรียนส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบวินัย และโรงเรียนสรรหาบุคลากร

และกำหนดให้บุคลากรได้ปฏิบัติงานตรงตามความรู้และความสามารถส่วนในข้อที่มีสภาพการปฏิบัติงาน อันดับสุดท้ายได้แก่โรงเรียนมีการประเมินผลการปฏิบัติงานด้านการบริหารบุคลากร

1.4 สภาพการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นในภาพรวมมีสภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทุกข้อมีสภาพการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน โดยในข้อที่มีสภาพการปฏิบัติงานสูงสุดมี 3 ข้อ ได้แก่ โรงเรียนวางแผนดำเนินงานธุรการไว้อย่างเป็นระบบโรงเรียนจัดทำสำมะโนนักเรียนที่เข้ามาเรียนไว้ถูกต้อง และโรงเรียนบริการ และอำนวยความสะดวกแก่ผู้ที่เข้ามาติดต่อประสานงานรองลงมา 2 อันดับ ได้แก่ โรงเรียนส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอน และโรงเรียนพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา และมีข้อมูลเป็นปัจจุบันส่วนในข้อที่มีสภาพการปฏิบัติงานอันดับสุดท้ายได้แก่โรงเรียนเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองนักเรียนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

2. ปัญหาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น

2.1 ปัญหาการบริหารวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นในภาพรวมมีปัญหาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางและเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทุกข้อมีปัญหาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน โดยในข้อที่มีปัญหาการปฏิบัติงานสูงสุด ได้แก่ โรงเรียนพัฒนาการใช้หลักสูตรได้สอดคล้องกับแผนการศึกษาแห่งชาติ และเหมาะสมกับสภาพท้องถิ่นรองลงมา 2 อันดับ ได้แก่ โรงเรียนจัดหาสื่อเอกสาร และสิ่งพิมพ์สำหรับใช้ค้นคว้าเพื่อจัดการเรียนการสอน และโรงเรียนจัดทำแผนการบริหารวิชาการไว้อย่างเป็นระบบ และต่อเนื่องส่วนในข้อที่มีปัญหาการปฏิบัติงานอันดับสุดท้ายได้แก่โรงเรียนบริการแนวการศึกษาแก่นักเรียน

2.2 ปัญหาการบริหารงบประมาณของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นในภาพรวมมีปัญหาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าทุกข้อมีปัญหาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน โดยในข้อที่มีปัญหาการปฏิบัติงานสูงสุด ได้แก่ โรงเรียนจัดทำแผน และเสนอขอของบประมาณถูกต้องตามขั้นตอนรองลงมา 2 อันดับ ได้แก่ โรงเรียนจัดวัสดุครุภัณฑ์บริการแก่ครู และนักเรียนได้เพียงพอต่อความต้องการอย่างสะดวก รวดเร็ว และโรงเรียนจัดสรรงบประมาณให้แก่ฝ่ายต่าง ๆ ไว้อย่างเหมาะสมส่วนในข้อที่มีปัญหาการปฏิบัติงานอันดับสุดท้าย ได้แก่ โรงเรียนจัดทำหลักฐานการเบิกจ่ายเงินเพื่อใช้จ่ายในกิจกรรมต่าง ๆ อย่างเป็นปัจจุบัน และตรวจสอบได้

2.3 ปัญหาการบริหารบุคลากรของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นในภาพรวมมีปัญหาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าทุกข้อมีปัญหาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน โดยในข้อที่มีปัญหาการปฏิบัติงานสูงสุด ได้แก่ โรงเรียนส่งเสริมให้บุคลากรในโรงเรียนปฏิบัติตามกฎระเบียบวินัย รongลงมา 2 อันดับ ได้แก่ โรงเรียนจัดทำแผนการบริหารบุคลากรไว้อย่างเป็นระบบ และต่อเนื่อง และโรงเรียนสรรหาบุคลากร และกำหนดให้บุคลากรได้ปฏิบัติงานตรงตามความรู้ และความสามารถ ส่วนในข้อที่มีปัญหาการปฏิบัติงานอันดับสุดท้าย ได้แก่ โรงเรียนวางแผนอัตรากำลัง และกำหนดตำแหน่งไว้ล่วงหน้า

2.4 ปัญหาการบริหารงานทั่วไปของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นในภาพรวมมีปัญหาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าทุกข้อมีปัญหาการปฏิบัติงานอยู่ในระดับปานกลางเช่นกัน โดยในข้อที่มีปัญหาการปฏิบัติงานสูงสุดมี 2 ข้อ ได้แก่ โรงเรียนประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียน และเชิญชวนให้ประชาชนในท้องถิ่น เข้ามามีส่วนร่วม ในการดำเนินงานการศึกษา และโรงเรียนกำกับติดตามวัดผลประเมินผล การบริหารงานทั่วไป รongลงมา 2 อันดับ ได้แก่ โรงเรียนส่งเสริม และประสานงานการจัดการศึกษา ในระบบนอกระบบ และตามอัชฌาศัย และโรงเรียนพัฒนาระบบเครือข่ายข้อมูลสารสนเทศทางการศึกษา และมีข้อมูลเป็นปัจจุบัน ส่วนในข้อที่มีปัญหาการปฏิบัติงานอันดับสุดท้าย ได้แก่ โรงเรียนส่งเสริมสนับสนุนกิจกรรมการเรียนการสอน

การเปรียบเทียบสภาพ และปัญหาการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นของผู้บริหาร และครูอาจารย์จำแนกตามตำแหน่งวุฒิการศึกษา และประสบการณ์ ซึ่งแบ่งการนำเสนอเป็น 2 ส่วน คือสภาพการบริหาร โรงเรียนฯ และปัญหาการบริหาร โรงเรียนฯ พบว่า

1. การเปรียบเทียบสภาพการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น

1.1 การเปรียบเทียบสภาพการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่มีตำแหน่งต่างกันคือ กลุ่มผู้บริหาร โรงเรียนกับ กลุ่มครูอาจารย์ที่ปฏิบัติการสอนรับรู้สภาพการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาการบริหารงานของ โรงเรียนทั้ง 4 ด้าน พบว่าไม่แตกต่างกัน

1.2 การเปรียบเทียบสภาพการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพด้านวุฒิการศึกษาต่างกันคือ กลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีกับกลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรีรับรู้สภาพการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่นในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาการบริหารงานของโรงเรียนทั้ง 4 ด้านพบว่าไม่แตกต่างกัน

1.3 การเปรียบเทียบสภาพการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพด้านประสบการณ์ในการทำงานต่างกันคือ กลุ่มที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า 5 ปี กับกลุ่มมีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 5 - 10 ปี และกลุ่มที่มีประสบการณ์ในการทำงานสูงกว่า 10 ปี ขึ้นไป รับรู้สภาพการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่นในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาการบริหารงานของโรงเรียนทั้ง 4 ด้าน พบว่าไม่แตกต่างกัน

2. การเปรียบเทียบปัญหาการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่น

2.1 การเปรียบเทียบปัญหาการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพด้านตำแหน่งต่างกันคือ กลุ่มผู้บริหารโรงเรียนกับกลุ่มครูอาจารย์ที่ปฏิบัติการสอนรับรู้ปัญหาการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่นในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาการบริหารงานของโรงเรียนทั้ง 4 ด้าน พบว่าไม่แตกต่างกัน

2.2 การเปรียบเทียบปัญหาการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่มีสถานภาพด้านวุฒิการศึกษาต่างกันคือ กลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาตรีกับกลุ่มที่มีวุฒิการศึกษาสูงกว่าระดับปริญญาตรีรับรู้สภาพการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่นในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 และเมื่อพิจารณาการบริหารงานของโรงเรียนทั้ง 4 ด้าน พบว่าในด้านการบริหารวิชาการ และด้านการบริหารบุคลากรกลุ่มตัวอย่างรับรู้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ส่วนในด้านการบริหารงบประมาณ และการบริหารงานทั่วไปกลุ่มตัวอย่างรับรู้ปัญหาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

2.3 การเปรียบเทียบปัญหาการบริหาร โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา จังหวัดขอนแก่นตามการรับรู้ของกลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกันคือ กลุ่มที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่ำกว่า 5 ปี กลุ่มมีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 5 - 10 ปี และ

กลุ่มที่มีประสบการณ์ในการทำงานสูงกว่า 10 ปี ขึ้นไป รับรู้ปัญหาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจังหวัดขอนแก่นในภาพรวมไม่แตกต่างกัน และเมื่อพิจารณาการบริหารงานของโรงเรียนทั้ง 4 ด้าน พบว่าในด้านการบริหารงบประมาณการบริหารบุคลากร และการบริหารงานทั่วไป กลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกันรับรู้ปัญหาในการบริหารไม่แตกต่างกัน ส่วนในด้านการบริหารวิชาการกลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ในการทำงานต่างกันรับรู้ปัญหาในการบริหารแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 เมื่อพบความแตกต่างจึงใช้การทดสอบเป็นรายคู่ด้วยวิธีการของ เซฟเฟ่ ได้ผลสรุปคือ กลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ในการทำงานระหว่าง 5 -10 ปี กับกลุ่มตัวอย่างที่มีประสบการณ์ในการทำงานสูงกว่า 10 ปี ขึ้นไป รับรู้ปัญหาการบริหารของโรงเรียนพระปริยัติธรรมในด้านวิชาการแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้าโดยใช้เทคนิคเดลฟาย (Delphi technique) เพื่อรวบรวมประมวลความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีบทบาทเกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ โดยให้ผู้เชี่ยวชาญแสดงความคิดเห็น 3 รอบ และนำความคิดเห็นในรอบที่ 3 มาเป็นข้อสรุปของการวิจัย ซึ่งถือว่าเป็นมติของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในครั้งนี้ โดยมีขั้นตอน และรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. การคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
2. รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการวิจัย
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การสร้างมือที่ใช้ในการวิจัย
5. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
6. วิธีวิเคราะห์ข้อมูล
7. สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

การคัดเลือกกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

การดำเนินการในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดเกณฑ์ในการเลือกผู้เชี่ยวชาญที่จะให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า ดังนี้

ขั้นที่ 1 การดำเนินการในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่านที่จะให้ความคิดเห็นในการคัดเลือกผู้เชี่ยวชาญ โดยผู้ทรงคุณวุฒิต้องมีคุณสมบัติ ดังต่อไปนี้

1. พระภิกษุ
  - 1.1 การศึกษาทางธรรมเป็นเปรียญธรรม 4 ประโยค ขึ้นไป
  - 1.2 การศึกษาทางโลกสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ขึ้นไป
  - 1.3 มีผลงานทางด้านวิจัย หรือตำราวิชาการ
  - 1.4 มีประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา

2. ฌราวาส

- 2.1. การศึกษาทางโลกสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท ขึ้นไป
- 2.2. มีผลงานทางด้านวิจัย หรือตำราวิชาการ
- 2.3. มีประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
- 2.4. มีประสบการณ์การทำงาน 10 ปี ขึ้นไป

จากคุณสมบัติของผู้ทรงคุณวุฒิผู้วิจัยเลือกได้ผู้ทรงคุณวุฒิทั้ง 5 ท่าน เป็นพระภิกษุ 2 รูป และฌราวาส 3 ท่าน มีรายชื่อดังนี้

1. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เจริญวิเศษ สมพงษ์ธรรม ผู้อำนวยการศูนย์นวัตกรรม การบริหารและผู้นำทางการศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา
2. ดร.สมุท ชำนาญ อาจารย์ประจำศูนย์นวัตกรรมการบริหาร และผู้นำทางการศึกษามหาวิทยาลัยบูรพา
3. นายสุพร แผ่แสงจันทร์ ผู้อำนวยการสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดสุรินทร์
4. พระครูปริยัติกิจธำรง ประธาน โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษากลุ่ม 11
5. พระมหาพุทธพิชาญ โขธาสโน อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัยมหจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตสุรินทร์

โดยผู้วิจัยขอความคิดเห็นจาก 5 ท่าน เพื่อเสนอรายชื่อผู้เชี่ยวชาญในด้านการจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาจำนวน 20 ท่าน

ขั้นที่ 2 การเลือกผู้เชี่ยวชาญ 20 ท่าน โดยกำหนดคุณสมบัติของผู้เชี่ยวชาญ ดังต่อไปนี้

1. พระภิกษุต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้
  - 1.1 การศึกษาทางธรรมเป็นเปรียญธรรม 4 ประโยค ขึ้นไป
  - 1.2 การศึกษาทางโลกสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ขึ้นไป
  - 1.3 เป็นผู้อำนวยการ หรือผู้บริหาร
  - 1.4 มีประสบการณ์ทำงานที่เกี่ยวข้องกับ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
2. ฌราวาสต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้
  - 2.1 การศึกษาทางโลกสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรี ขึ้นไป
  - 2.2 มีผลงานด้าน หรือตำราวิชาการ
  - 2.3 มีประสบการณ์การทำงานที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา
  - 2.4 มีประสบการณ์การทำงาน 10 ปี ขึ้นไป

จากการที่ผู้วิจัยได้สอบถามผู้ทรงคุณวุฒิ จึงได้ผู้เชี่ยวชาญ 20 ท่าน โดยแบ่งเป็นพระภิกษุ 10 รูป และฆราวาส 10 ท่าน

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญในการวิจัย

พระภิกษุ 10 รูป

1. พระมหาพุทธพิชาญ โยธาสโน	อาจารย์ประจำมหาวิทยาลัย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขต สุรินทร์
2. พระปลัดชาญณรงค์ จิรมณี	ผู้อำนวยการ โรงเรียนปริยัติโกศลวิทยา จังหวัดสุรินทร์
3. พระมหาบุญทอง ปญฺชิตเมธี	ผู้อำนวยการ โรงเรียนปริยัติคุณรสวิทยา จังหวัดสุรินทร์
4. พระมหาเจริญสุข คุณวีโร	ผู้อำนวยการ โรงเรียนพระปริยัติธรรม พนมปีวิทยา จังหวัดสุรินทร์
5. พระมหาบุญถิ่น ปุณฺณศิริ	ผู้อำนวยการ โรงเรียนปริยัติธีรวิทยา จังหวัดบุรีรัมย์
6. พระมหาสุภ โชติ กนฺตวีโร	ผู้อำนวยการ โรงเรียนวัดท่าสว่างวิทยา จังหวัดบุรีรัมย์
7. พระมหาบุญเลี้ยง ญาณวฑฺฒ โฒ	ผู้อำนวยการ โรงเรียนสระมะคำวิทยา จังหวัดบุรีรัมย์
8. พระมหาพิชพันธ์์สีตถน โท	ผู้อำนวยการ โรงเรียนโพธิ์ศรีวิทยา จังหวัดศรีสะเกษ
9. พระมหามนุญจิตุนาย โโก	ผู้อำนวยการ โรงเรียนกัณฑ์กัณฑ์ธรรมวิทย์ จังหวัดศรีสะเกษ
10. พระมหาพิเชษฐถาวรธม โม	โรงเรียนพระปริยัติธรรมเกียรติแก้ววิทยา จังหวัดศรีสะเกษ

ฆราวาส 10 ท่าน

1. ดร.ผดุงชาติ ยงค์ดี	คณบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประดิษฐ์ ศิลานบุตร	รองอธิการบดี มหาวิทยาลัย ราชภัฏศรีสะเกษ
3. นายประดิษฐ์ ชื่นบาน	อาจารย์คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏ สุรินทร์
4. นายเพทาย สดทรงศิลป์	นักวิชาการศาสนาชำนาญการสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดสุรินทร์
5. นางนารีรัตน์ มีขันทอง	นักวิชาการศาสนาชำนาญการสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดสุรินทร์
6. นายชฎานนท์ ประเสริฐยิ่ง	นักวิชาการศาสนาชำนาญการสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดบุรีรัมย์
7. นางสาวดิรัตน์ นามือง	นักวิชาการศาสนาชำนาญการสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดบุรีรัมย์
8. นายสุริยันต์ สาระบุตร	นักวิชาการศาสนาชำนาญการสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดศรีสะเกษ
9. นางวิมลพรรณ พงษ์ภา	นักวิชาการศาสนาชำนาญการสำนักงาน พระพุทธศาสนาแห่งชาติ จังหวัดศรีสะเกษ
10. นายมงคล นิยมเหมาะ	เลขานุการกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 11

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นชุดของแบบสอบถาม (Series of questionnaires) แบบสอบถามฉบับแรกจะกำหนดให้กลุ่มผู้เชี่ยวชาญตอบคำถามกว้างๆ เกี่ยวกับประเด็นปัญหาที่ผู้วิจัยต้องการทราบ และแบบสอบถามฉบับต่อๆ มา (ฉบับที่ 2 และฉบับที่ 3) จะสร้างโดยการปรับปรุงจากแบบสอบถามฉบับที่ 1 เมื่อคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญไม่มีการเปลี่ยนแปลง หรือมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ผู้วิจัยก็สามารถสรุปความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญได้

การสร้างเครื่องมือวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามที่ใช้ในการวิจัย โดยมีขั้นตอนดำเนินการ ดังนี้

1. ศึกษา แนวคิด ทฤษฎี หลักการ เอกสาร และงานวิจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง
2. กำหนดขอบเขตของเนื้อหาเกี่ยวกับการจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ที่จะกำหนดเป็นรูปแบบการจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้าที่จะทำการวิจัยในครั้งนี้

3. ลักษณะแบบสอบถามทั้ง 3 ฉบับ แบ่งได้ ดังนี้

แบบสอบถามฉบับที่ 1 จะเป็นคำถามแบบปลายเปิด (Open - ended question) เกี่ยวกับ

1. พันธกิจการจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ 3 ด้าน คือ ด้านการจัดการศึกษา ด้านการพัฒนาระบบบริหารโรงเรียน ด้านการเผยแผ่ และทำนุบำรุงพุทธศาสนา

แบบสอบถามฉบับที่ 1 มีจุดมุ่งหมายเพื่อเก็บรวบรวมความคิดเห็นจากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งหมด ตัวอย่างแนวทางในการสัมภาษณ์ในรอบที่หนึ่ง

ข้อที่ 1 ท่านคิดว่ารูปแบบการจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า ควรมีลักษณะอย่างไร

- 1.1.....
- 1.2.....
- 1.3.....
- 1.4.....
- 1.5.....

แล้วนำคำตอบที่ได้ไปวิเคราะห์ เนื้อหาเพื่อเก็บข้อมูลในการสร้างแบบสอบถามในรอบต่อ ๆ ไป

แบบสอบถามฉบับที่ 2 จากความคิดเห็นทั้งหมดที่ได้รับจากผู้เชี่ยวชาญในแบบสอบถามฉบับที่ 1 นำมาสร้างในรูปแบบประโยค หรือข้อความในหัวข้อกระตงที่ตองการศีกษา และในการตอบครั้งที่ 2 ผู้เชี่ยวชาญจะต้องลงมติจัดอันดับของความสำคัญของข้อคำถามในรูปแบบของมาตราส่วนประมาณค่า (Rating scale) โดยให้น้ำหนักการประมาณค่า (บุญธรรม กิจปริดาภิสุทธิ์, 2534, หน้า 61) ดังนี้

4 หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด
3 หมายถึง	เห็นด้วยมาก
2 หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
1 หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด

จากนั้นนำแบบสอบถามในรอบที่ 2 นี้ให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 20 คน ตอบแบบสอบถามมาตรา
 ประมาณค่า 4 ระดับ ที่ได้สร้างขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาโรงเรียน
 พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้าของผู้เชี่ยวชาญในแต่ละท่านว่ามี
 ความสอดคล้องกันมากน้อยเพียงใด ซึ่งแนวทางแบบสอบถามในรอบที่ 2 มีลักษณะดังนี้ คือ
 กรุณาให้อันดับคะแนนตามความคิดเห็นของท่านผู้เชี่ยวชาญโดยเขียนเครื่องหมาย ✓
 ในช่องระดับคะแนนที่เลือก

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความเห็น			
	4	3	2	1
1. จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของพระภิกษุ สามเณร โดยไม่ขัดหลักพระธรรมวินัย				

แบบสอบถามฉบับที่ 3 จากการวิเคราะห์คำตอบในการตอบคำถามของผู้เชี่ยวชาญ
 ฉบับที่ 2 จะได้แสดงค่ามัธยฐาน (Median) และค่าพิสัยควอร์ไทล์ (Quartile range) ของแต่ละ
 ข้อคำถามรวมทั้งตำแหน่งของค่าที่ผู้เชี่ยวชาญนั้น ๆ ตอบในแบบสอบถามฉบับที่ 2 ในการตอบ
 แบบสอบถามในรอบนี้ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนจะได้ทราบความคิดเห็นของกลุ่มแต่ละข้อความ
 คำถามด้วย ผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนต้องพิจารณา และทบทวนคำตอบอีกครั้ง ซึ่งคำตอบอาจเปลี่ยนใหม่
 หรือยังคงยืนยันเหมือนเดิมพร้อมทั้งแสดงเหตุผลประกอบ สำหรับคำตอบที่มีอยู่ในขอบเขตพิสัย
 ควอร์ไทล์ คำตอบของผู้เชี่ยวชาญไม่มีการเปลี่ยนแปลง หรือมีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก กระบวนการ
 การวิจัยก็สามารถยุติลงโดยนำแบบสอบถามฉบับที่ 3 มาวิเคราะห์เพื่อแปล และสรุปผล เพื่อสร้าง
 รูปแบบการจัดการศึกษา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า

4. ร่างแบบสอบถามตามขอบเขตของเนื้อหาเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
 เพื่อพิจารณาแก้ไข และขอคำแนะนำ

5. ปรับปรุงแบบสอบถามตามข้อเสนอแนะของคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์
 เพื่อที่จะนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลต่อไป ดังตัวอย่างแบบสอบถามในรอบที่ 3
 ดังนี้คือ กรุณาทบทวนคำตอบของท่านอีกครั้ง โดย

5.1 ในกรณีที่ท่านต้องการเปลี่ยนแปลงคำตอบ กรุณาเขียนเครื่องหมาย ✓ ในช่อง
 ระดับคะแนนที่เลือกใหม่

5.2 กรุณาเขียนเหตุผลประกอบ หากท่านต้องการยืนยันคำตอบเดิม ในกรณีที่คำตอบ
 ของท่านอยู่นอกข่ายพิสัยระหว่างควอร์ไทล์เครื่องหมายที่ใช้มีความหมาย ดังนี้

- * หมายถึง น้ำหนักคะแนนหรือคำตอบที่ท่านให้ไว้ในรอบที่2
- M หมายถึง ค่ามัธยฐานหรือค่ากลางของคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทั้งกลุ่ม
- ↔ หมายถึง พิสัยระหว่างควอร์ไทล์ของคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

ประเด็นความคิดเห็น	ระดับความเห็น				เหตุผล
	4	3	2	1	
1. จัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของพระภิกษุสามเณร โดยไม่ขัดหลักพระธรรมวินัย	M ↔	*			

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวิธีการ และมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1. ขอนหนังสือรับรองจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา และขอนหนังสือเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ
2. นำจดหมายแนะนำตัวผู้วิจัย และหนังสือเชิญเป็นผู้เชี่ยวชาญ เพื่อแจ้งวัตถุประสงค์ของการวิจัยพร้อมทั้งขอความสมัครใจในการร่วมมือเป็นผู้เชี่ยวชาญ
3. ส่งแบบสอบถามฉบับที่ 1 จำนวน 20 ฉบับ ไปให้ยังผู้เชี่ยวชาญที่สมัครใจตอบแบบสอบถาม พร้อมทั้งสอดซองติดดวงตราไปรษณียากรจำหน่ายซองถึงผู้วิจัย โดยขอความร่วมมือให้ส่งกลับคืนภายในระยะเวลาที่กำหนด
4. นำคำตอบที่ได้จากการรวบรวมฉบับที่ 1 มาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เพื่อสร้างแบบสอบถามฉบับที่ 2 ไปให้ยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และขอความร่วมมือให้ส่งกลับคืนภายในระยะเวลาที่กำหนด
5. จากแบบสอบถามรอบที่ 2 ที่ได้รับตอบ ผู้วิจัยจะนำมาวิเคราะห์หาค่าสถิติเกี่ยวกับมัธยฐาน และค่าพิสัยควอร์ไทล์ตามแต่ละข้อคำถามแล้วนำมาสร้างแบบสอบถามฉบับที่ 3 ไปให้ยังกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งสอดซองติดดวงตราไปรษณียากรจำหน่ายซองถึงผู้วิจัย โดยขอความร่วมมือให้ส่งกลับคืนภายในระยะเวลาที่กำหนด
6. ในการส่งแบบสอบถามแต่ละครั้ง ถ้าไม่ได้แบบสอบถามในระยะเวลาที่กำหนดจะส่งแบบสอบถามไปอีกครั้ง และหากยังไม่ได้รับแบบสอบถาม ผู้วิจัยจะติดตามขอรับแบบสอบถามด้วยตนเอง

7. เมื่อผู้วิจัยเก็บรวบรวมแบบสอบถามคืนมา ผู้วิจัยตรวจสอบ และคัดเลือกแบบสอบถามฉบับที่สมบูรณ์ทุกฉบับ

8. นำแบบสอบถามที่สมบูรณ์มาลงรหัสให้คะแนนตามน้ำหนักคะแนนแต่ละข้อ และบันทึกข้อมูลลงในคอมพิวเตอร์ โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป

9. นำผลคำนวณมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยต่อไป

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามมาแยกวิเคราะห์ ดังนี้

1. จากแบบสอบถามฉบับที่ 1 ที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 20 ท่าน ผู้วิจัยได้นำข้อความที่เป็นคำตอบจากแบบสอบถามปลายเปิดมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) เป็นรูปแบบการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ นำมาสร้างแบบสอบถามรอบที่ 2

2. จากคำตอบแบบสอบถามรอบที่ 2 นำมาคำนวณหาค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยควอร์ไทล์ของข้อคำถามแต่ละรายข้อ

3. จากคำตอบแบบสอบถามรอบที่ 3 นำมาคำนวณหาค่ามัธยฐาน และค่าพิสัยควอร์ไทล์วิเคราะห์ผลคำตอบในรอบสุดท้าย สรุปความวิเคราะห์เป็นความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ และนำมาสร้างรูปแบบการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า ซึ่งเป็นผลการวิจัยในครั้งนี้ โดยพิจารณาค่ามัธยฐานและพิสัยควอร์ไทล์ ดังนี้

3.1 ค่ามัธยฐาน (Median)

การแปลความหมายของค่ามัธยฐานกำหนดดังนี้ คือ (บุญชม ศรีสะอาด และบุญส่ง นิลแก้ว, 2535, หน้า 22 - 25)

3.51-4.00	หมายถึง	ข้อความนั้นผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยมากที่สุด
2.51-3.50	หมายถึง	ข้อความนั้นผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยมาก
1.51-2.50	หมายถึง	ข้อความนั้นผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยน้อย
1.00-1.50	หมายถึง	ข้อความนั้นผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยน้อยที่สุด

3.2 ค่าพิสัยควอร์ไทล์ (Quartile range)

การแปลความหมายถ้าค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ที่คำนวณได้ข้อความใดที่มีค่าตั้งแต่ 1.50 ลงมา แสดงว่าความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่มีต่อข้อความนั้นสอดคล้องกัน (Consensus) แต่ถ้าค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ของข้อความใดมีค่ามากกว่า 1.50 แสดงว่าความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ

ที่มีต่อข้อความนั้นไม่สอดคล้องกัน และการคัดเลือกข้อความที่จะมาเป็นกรอบความคิด ในการอภิปรายผลได้นั้นจะต้องเป็นข้อความที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นสอดคล้องกัน ส่วนข้อความที่กลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความคิดเห็นที่ไม่สอดคล้องกันจะถูกตัดทิ้งไป (จุมพล พูลภัทรชีวิน, 2530, หน้า 23 - 24)

เกณฑ์การตัดสินใจรับข้อความที่เหมาะสมของรูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า จะต้องมีค่ามัธยฐาน ไม่ต่ำกว่า 3.50 และมีค่าพิสัยควอร์ไทล์ไม่เกิน 1.50

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปโดยเลือกวิเคราะห์ข้อมูลที่ สอดคล้องกับความมุ่งหมายของการวิจัยโดยใช้ค่ามัธยฐานและควอร์ไทล์ที่ 3 และควอร์ไทล์ที่ 1 และคำนวณพิสัยควอร์ไทล์โดยคำนวณจากผลต่างระหว่างควอร์ไทล์ที่ 3 กับควอร์ไทล์ที่ 1 ในการหา คำตอบจากแบบสอบถามรอบที่ 2 และรอบที่ 3 ภายใต้กรอบ ดังนี้

1. การจัดการศึกษา
2. การพัฒนาระบบบริหาร โรงเรียน
3. การเผยแผ่และทำนุบำรุงพุทธศาสนา

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหวังเพื่อวิเคราะห์ความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ ในทศวรรษหน้าตามเทคนิคเดลฟาย โดยผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามขึ้นมาโดยใช้หลักทางวิชาการของเทคนิคเดลฟายในขณะเดียวกันผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นที่สอดคล้องกันของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ ที่ได้พิจารณาจากค่ามัธยฐานหรือค่ากลางของคำตอบ และค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ ในแต่ละประเด็นความคิดเห็นที่ได้ทำการศึกษา โดยนำเสนอในรูปแบบของตารางซึ่งเรียงอันดับตามค่ามัธยฐานจากมากไปหาน้อยใน 3 ด้าน ดังต่อไปนี้ คือ

1. การจัดการศึกษา
2. การพัฒนาระบบบริหารโรงเรียน
3. การเผยแผ่ และทำนุบำรุงพุทธศาสนา

ตารางที่ 5 ค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ ด้านการจัดการศึกษา

ข้อ	ข้อความ	มัธยฐาน	พิสัยระหว่างควอร์ไทล์
องค์ประกอบของหลักสูตร			
1	ควรเป็นหลักสูตรที่มีวิชาสามัญเป็นไปตามมาตรฐานแห่งชาติ ควรมีวิชาธรรม - บาลีเพิ่มเติมอย่างเหมาะสม	4.00	0.00
2	ความรู้ทางโลก และความรู้ทางธรรมที่สอดคล้องเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงจัดให้มีการบูรณาการความรู้ทางธรรมเพิ่มในทุกกลุ่มสาระ	4.00	0.00
3	เน้นเพิ่มความรู้ทางธรรม-บาลีเป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน	4.00	0.00
4	การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น	4.00	0.00

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ข้อ	ข้อความ	มัธยมศึกษา	พิสัยระหว่าง ควอร์ไทล์
5	นักเรียนได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญาและมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้	4.00	0.00
6	การส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาการจัดกระบวนการ การเรียนรู้	4.00	0.00
7	การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ	4.00	0.00
8	การส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาการจัดกระบวนการ การเรียนรู้	4.00	0.00
9	การจัดกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดี	4.00	0.00
10	การจัดแหล่งเรียนรู้ทั้งภายใน และนอกโรงเรียน	4.00	0.00
11	การวางแผนพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษา อย่างเป็นระบบและสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา	4.00	0.00
12	การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่นตามความเหมาะสม ทั้งด้านเวลา ภาระการเรียนรู้ และผู้เรียน	4.00	0.00
13	การจัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ให้เอื้อ ต่อการเรียนรู้ การใช้สื่อเทคโนโลยี	4.00	0.00
14	การใช้สื่อเทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ตามหลักสูตรการนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาช่วยในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้	3.50	1.25
15	การผลิต พัฒนา จัดหา การใช้สื่อ และเทคโนโลยี ที่เหมาะสมเพื่อการศึกษา	4.00	1.00
16	การจัดให้มีหนังสือ สิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีและอื่น ๆ ที่หลากหลาย	4.00	0.00
17	การประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างต่อเนื่อง	4.00	0.00

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ข้อ	ข้อความ	มัธยมศึกษา	พิสัยระหว่าง ควอร์ไทล์
การวัดผลประเมินผลหลักสูตร			
18	การประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง	4.00	0.00
19	การติดตาม ประเมินผล และการปรับปรุงหลักสูตร สถานศึกษา	4.00	0.00
20	การวัดผล และประเมินผลตรงตามวัตถุประสงค์ และเนื้อหาของหลักสูตร	4.00	0.00
21	การประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง	4.00	0.00

จากตารางที่ 5 พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า ด้านการจัดการศึกษา ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีความเห็น เรียงตามลำดับ

ด้านองค์ประกอบของหลักสูตร คือ ความรู้ทางโลก และความรู้ทางธรรมที่สอดคล้อง เหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงจัดให้มีการบูรณาการความรู้ทางธรรมเพิ่มในทุกกลุ่มสาระ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น ควรเป็นหลักสูตรที่มีวิชาสามัญเป็นไปตามมาตรฐานการแห่งชาติ ควรมีวิชาธรรมบาลี เพิ่มเติมอย่างเหมาะสม เน้นเพิ่มความรู้ทางธรรมบาลีเป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน นักเรียนได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร

ด้านการนำหลักสูตรไปใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้ คือ การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้น ผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดแหล่งเรียนรู้ทั้งภายในและนอกโรงเรียน การวางแผนพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ และสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา การจัดกิจกรรม สร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดี การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่นตามความเหมาะสม ทั้งด้านเวลา สาระการเรียนรู้และผู้เรียน การส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ การส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้

ด้านการใช้สื่อเทคโนโลยี ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ คือ การนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาช่วยในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ การจัดให้มีหนังสือ สิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และอื่น ๆ ที่หลากหลาย การผลิต พัฒนา จัดหา การใช้สื่อ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการศึกษา การประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

ด้านการวัดผลประเมินผลหลักสูตร คือ การประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การวัดผล และประเมินผลตรงตามวัตถุประสงค์ และเนื้อหาของหลักสูตร การติดตาม ประเมินผล และการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา

ตารางที่ 6 ค่ามัชฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ ด้านการพัฒนาระบบบริหาร โรงเรียน

ข้อ	ข้อความ	มัชฐาน	พิสัยระหว่างควอร์ไทล์
การบริหารงานวิชาการ			
1	การจัดทำแผนปฏิบัติงาน และปฏิทินปฏิบัติงานตามแผนงาน และโครงการที่วางไว้	4.00	1.00
2	การรวบรวมสารสนเทศด้านวิชาการเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา	4.00	0.00
3	การจัดโครงสร้างการบริหารงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และมาตรฐานการศึกษา	4.00	1.00
การบริหารงบประมาณ			
4	การจัดระบบข้อมูลสารสนเทศและดัชนีชี้วัดผลผลิตและผลลัพธ์ด้านงบประมาณของสถานศึกษา	4.00	1.00
5	การจัด และเสนอของบประมาณ	4.00	0.00
6	การระดมทุนเพื่อการศึกษา และการพัฒนาโรงเรียน	4.00	0.00
7	การวิเคราะห์ และจัดลำดับความสำคัญของแผนงาน/โครงการ	4.00	0.00
8	กฎ ระเบียบ วิธีการในการจัดสรรงบประมาณ มีความคล่องตัว	4.00	0.00

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ข้อ	ข้อความ	มาตรฐาน	พิสัยระหว่าง ควอร์ไทล์
9	ระบบการบริหารจัดการ การเงิน การบัญชีที่ได้มาตรฐาน	4.00	0.00
10	การระดมทุนเพื่อการศึกษา และการพัฒนาโรงเรียน	4.00	0.00
11	การจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้อง เหมาะสมกับ ภาระงาน และรูปแบบการจัดการเรียนการสอน	4.00	0.00
12	การจัดสรรเงินในการพัฒนาบุคลากรด้านการสอน	4.00	0.00
การบริหารงานบุคคล			
13	ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ แบบแผน หลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติทางราชการ	3.50	0.00
14	การจัดเงินเดือน และค่าตอบแทนของบุคลากร	4.00	0.00
15	การจัดบริการด้านเอกสาร และคู่มือเกี่ยวกับ การปฏิบัติงานแก่บุคลากร	4.00	0.00
16	การดำเนินการพัฒนาบุคลากรให้ได้มาตรฐาน และจรรยาบรรณวิชาชีพ	4.00	0.00
17	การนิเทศการปฏิบัติงานของบุคลากร	4.00	0.00
18	การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากร อย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง	4.00	0.00
19	การจัดทำทะเบียนประวัติบุคลากร และลูกจ้าง	4.00	1.25
20	การวางแผนอัตรากำลังและกำหนดตำแหน่งของบุคลากร	4.00	0.00
21	การดำเนินการพัฒนาบุคลากรให้ได้มาตรฐาน และจรรยาบรรณวิชาชีพ	4.00	0.00
22	การประกาศยกย่องสรรเสริญบุคลากรที่มีความสามารถ พิเศษต่อสาธารณชน	4.00	0.00
การบริหารงานทั่วไป			
23	การพัฒนาระบบบริหารจัดการภายในให้เป็นองค์กร ที่ทันสมัย มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ	4.00	1.00

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ข้อ	ข้อความ	มัธยมศึกษา	พิสัยระหว่าง ควอร์ไทล์
24	การบำรุง ดูแล รักษา และพัฒนาอาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อมของ โรงเรียน	4.00	0.00
25	การดำเนินการวางแผนด้านธุรการของ โรงเรียน	4.00	0.00
26	การประสานงานกับ โรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสวงหาความร่วมมือ ช่วยเหลือสนับสนุนด้านต่าง ๆ	4.00	0.00
27	การวางแผน และดำเนินการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยี เพื่อการศึกษามาใช้ใน โรงเรียน	4.00	0.00
28	การจัดกิจกรรมนักเรียนให้มีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย ตามความสนใจ และความถนัด	4.00	1.00
29	การบำรุง ดูแล รักษา และพัฒนาอาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อมของ โรงเรียน	4.00	1.00
30	การจัดและให้บริการการศึกษาแก่นักเรียน ชุมชน หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่น	4.00	0.00
31	การจัดระบบการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และรายงานผลการพัฒนาโรงเรียน	4.00	0.00
32	การส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชน	4.00	0.00
33	การดำเนินการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงาน ของโรงเรียน	4.00	0.00

จากตารางที่ 6 พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า ด้านการพัฒนาระบบบริหาร โรงเรียน
ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นเรื่องตามลำดับ

ด้านการบริหารงานวิชาการ คือ การรวบรวมสารสนเทศด้านวิชาการเพื่อเป็นแนวทาง
ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การจัดทำแผนปฏิบัติงานและปฏิทินปฏิบัติงานตามแผนงาน
และโครงการที่วางไว้ การจัดโครงสร้างการบริหารงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และ
มาตรฐานการศึกษา

ด้านการบริหารงบประมาณ คือ การวิเคราะห์และจัดลำดับความสำคัญของแผนงาน/โครงการ กฎ ระเบียบ วิธีการในการจัดสรรงบประมาณมีความคล่องตัว ระบบการบริหารจัดการการเงิน การบัญชีที่ได้มาตรฐาน การระดมทุนเพื่อการศึกษาและการพัฒนาโรงเรียน การจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องเหมาะสมกับภาระงานและรูปแบบการจัดการเรียนการสอน การจัดสรรเงินในการพัฒนาบุคลากรด้านการสอน การจัดระบบข้อมูลสารสนเทศและดัชนีชี้วัดผลผลิต และผลลัพธ์ด้านงบประมาณของสถานศึกษา การจัดและเสนอของบประมาณ

ด้านการบริหารงานบุคคล คือ ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ แบบแผน หลักเกณฑ์ และวิธีปฏิบัติทางราชการ การจัดบริการด้านเอกสาร และคู่มือเกี่ยวกับการปฏิบัติงานแก่บุคลากร การดำเนินการพัฒนาบุคลากรให้ได้มาตรฐาน และจรรยาบรรณวิชาชีพ การนิเทศการปฏิบัติงานของบุคลากร การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง การวางแผน อัตรากำลัง และกำหนดตำแหน่งของบุคลากร การดำเนินการพัฒนาบุคลากรให้ได้มาตรฐาน และจรรยาบรรณวิชาชีพ การประกาศยกย่องสรรเสริญบุคลากรที่มีความสามารถพิเศษต่อสาธารณชน การจัดเงินเดือนและค่าตอบแทนของบุคลากร การจัดทำทะเบียนประวัติบุคลากร และลูกจ้าง

ด้านการบริหารงานทั่วไป คือ การพัฒนาระบบบริหารจัดการภายในให้เป็นองค์กรที่ทันสมัย มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ การบำรุง ดูแล รักษา และพัฒนาอาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน การดำเนินการวางแผนด้านธุรการของโรงเรียน การประสานงานกับโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสวงหาความร่วมมือ ช่วยเหลือสนับสนุนด้านต่าง ๆ การวางแผน และดำเนินการนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษามาใช้ในโรงเรียน การจัดกิจกรรมนักเรียนให้มีส่วนร่วมอย่างหลากหลายตามความสนใจ และความถนัด การบำรุง ดูแล รักษา และพัฒนาอาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน การจัด และให้บริการการศึกษาแก่บุคคล ชุมชน หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่น การจัดระบบการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และรายงานผลการพัฒนาโรงเรียน การส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชน การดำเนินการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของโรงเรียน

ตารางที่ 7 ค่ามัธยฐาน ค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ ด้านการเผยแพร่ และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา

ข้อ	ข้อความ	มัธยฐาน	พิสัยระหว่าง ควอร์ไทล์
วิธีการ			
1	พัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของชุมชน	4.00	1.00
2	การจัดงานแข่งขันทักษะทางวิชาการ	4.00	0.00
3	จัดโครงการ “1 โรงเรียนพระปริยัติ 1 ธรรมะสู่ชุมชน”	4.00	0.00
4	จัดงานวันโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	4.00	0.00
5	ส่งเสริมสนับสนุนเข้าร่วมกิจกรรมการเผยแพร่ พระพุทธศาสนา	4.00	0.00
6	จัดตั้งสถานีวิทยุเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา	4.00	0.00
7	การสร้างสื่อพระพุทธศาสนาทางอินเทอร์เน็ต	4.00	0.00
8	สร้างเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม ทางสังคม ออนไลน์	4.00	0.00
9	สร้างเว็บไซต์ ธรรมออนไลน์	4.00	1.00
การสร้างความภูมิใจ			
10	การพิมพ์ชีวประวัติของบุคคลผู้มีผลงานการเผยแพร่ พระพุทธศาสนา	4.00	0.00
11	การประกวดผลงานการเผยแพร่ของโรงเรียนพระปริยัติ ธรรม แผนกสามัญศึกษา	4.00	0.00
12	การประกาศเกียรติคุณโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่มีผลงานการเผยแพร่พระพุทธศาสนา ดีเด่น	4.00	0.00
13	สร้างระบบสวัสดิการและสนับสนุนการเผยแพร่ พระพุทธศาสนา	4.00	0.00
14	ให้งบประมาณสนับสนุนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่สร้างสื่อพระพุทธศาสนา ทางอินเทอร์เน็ต	4.00	0.00

ตารางที่ 7 (ต่อ)

ข้อ	ข้อความ	มัธยมศึกษา	พิสัยระหว่าง ควอร์ไทล์
เทคนิคที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ			
15	การเทศนา การบรรยายธรรม	4.00	0.00
16	การปาฐกถา การอภิปราย	4.00	1.00
17	มัลติมีเดีย นำชมพุทธสถาน และปูชนียสถาน ทางประวัติศาสตร์	4.00	1.00
18	การสาธิต การสนทนาธรรม	3.50	1.25
19	การเขียนบทความลงวารสาร หรือหนังสือพิมพ์	4.00	0.00
20	การเขียนบทความทางวิทยุ และโทรทัศน์	4.00	0.00
21	การจัดรายการวิทยุ และโทรทัศน์ออนไลน์	4.00	0.00
การรับรู้ของประชาชน			
22	ประชาชนรู้และเข้าใจความสำคัญของโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	4.00	0.00
23	เข้าใจหลักการเผยแพร่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	4.00	0.00
24	ประชาชนปฏิบัติตามศีลธรรม และวัฒนธรรมของชุมชน	4.00	0.00
25	ประชาชนเข้าใจหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา อย่างถูกต้อง	4.00	0.00
26	ประชาชนรู้จักพระพุทธศาสนาตามวัยของตน	4.00	0.00
27	ประชาชนรู้และเข้าใจคำสั่งสอนอันเป็นหัวใจ ของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง	4.00	0.00

จากตารางที่ 7 พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า ด้านการเผยแผ่ และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นเรื่องตามลำดับ

ด้านวิธีการ คือ พัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้พระพุทธศาสนาของชุมชน การจัดงานแข่งขันทักษะทางวิชาการ จัดโครงการ “1 โรงเรียน พระปริยัติ 1 ธรรมะสู่ชุมชน” จัดงานวันโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ส่งเสริม สนับสนุนเข้าร่วมกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา จัดตั้งสถานีวิทยุเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสร้างสื่อพระพุทธศาสนาทางอินเทอร์เน็ต สร้างเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม ทางสังคมออนไลน์ สร้างเว็บไซต์ธรรมออนไลน์

ด้านการสร้างความภูมิใจ คือ การพิมพ์ชีวประวัติของบุคคลผู้มีผลงานการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา การประกวดผลงานการเผยแผ่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา การประกาศเกียรติคุณ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่มีผลงานการเผยแผ่ พระพุทธศาสนาดีเด่น สร้างระบบสวัสดิการและสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้งบประมาณ สนับสนุนสำหรับ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่สร้างสื่อพระพุทธศาสนา ทางอินเทอร์เน็ต

ด้านเทคนิคที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ คือ การเทศนา การบรรยายธรรม การปาฐกถา การอภิปราย การเขียนบทความลงวารสาร หรือหนังสือพิมพ์ การเขียนบทความทางวิทยุ และ โทรทัศน์ การจัดรายการวิทยุ และโทรทัศน์ออนไลน์ การสาธิต การสนทนาธรรม มัคคุเทศก์นำชม พุทธสถาน และปุชชะนียะสถานทางประวัติศาสตร์

ด้านการรับรู้ของประชาชน คือ ประชาชนปฏิบัติตามศีลธรรม และวัฒนธรรมของชุมชน ประชาชนเข้าใจหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ศึกษาอย่างถูกต้อง ประชาชนรู้จักพระพุทธศาสนาตามวัยของตน ประชาชนรู้ และเข้าใจคำสั่งสอน อันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง ประชาชนรู้ และเข้าใจความสำคัญของโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เข้าใจหลักการเผยแผ่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญ ศึกษา ประชาชนปฏิบัติตามศีลธรรม และวัฒนธรรมของชุมชน

บทที่ 5

สรุป อภิปราย และข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า ผู้วิจัยได้นำแนวทางที่ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนะ หรือให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยได้ศึกษาตามพันธกิจ 3 ด้าน คือ ด้านการจัดการศึกษา ด้านการพัฒนาระบบบริหาร โรงเรียน ด้านการเผยแพร่ และทำนุบำรุงพุทธศาสนา

กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ถือว่าเป็นประชากรที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้คัดเลือกตามลำดับขั้น คือ กำหนดผู้ทรงคุณวุฒิ 5 ท่าน ซึ่งได้รับการพิจารณาจากประธานที่ปรึกษา เพื่อให้ความคิดเห็นในการเลือกผู้เชี่ยวชาญ 20 ท่าน โดยผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดเป็นผู้มีบทบาทในการจัดการศึกษา และมีความรู้เกี่ยวกับโรงเรียนพระปริยัติธรรมสามัญศึกษา เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้าประกอบด้วยแบบสอบถาม 3 ฉบับ ดังนี้ ฉบับแรกเป็นแบบสอบถามปลายเปิดที่เป็นประเด็นข้อคำถามเกี่ยวกับรูปแบบการบริหารมหาวิทยาลัยสงฆ์ในทศวรรษหน้า จำนวน 35 ข้อ ซึ่งแบบสอบถามในรอบนี้ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญในลักษณะแบบกึ่งโครงสร้างจำนวน 6 ท่าน และอีก 14 ท่าน ได้เขียนตอบลงในแบบสอบถามที่ส่งไปให้ ฉบับที่สองเป็นแบบสอบถามความคิดเห็นชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ โดยมีเนื้อหาสาระครอบคลุมเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า ซึ่งแบบสอบถามในรอบที่ 2 นี้มีข้อคำถามทั้งสิ้น 91 ข้อ ฉบับที่สามเป็นแบบสอบถามในรอบที่ 3 เป็นแบบสอบถามความคิดเห็นมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ เช่นเดียวกัน แต่ได้เพิ่มการแสดงตำแหน่งข้อมูลมัชฌิยาน และค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ของแต่ละข้อจากคำถามที่ได้จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามในรอบที่ 2 การแสดงตำแหน่งค่ามัชฌิยานที่มีค่าตั้งแต่ 3.50 ขึ้น ไปนั้น เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้รับทราบความคิดเห็นของกลุ่ม และการแสดงค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์นั้น เพื่อให้ผู้เชี่ยวชาญได้รับทราบความสอดคล้องกันของคำตอบของกลุ่ม อีกทั้งในแบบสอบถามรอบที่ 3 นี้ได้แสดงให้เห็นคำตอบของผู้เชี่ยวชาญแต่ละคนในกำกับไว้ด้วย เพื่อเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้เชี่ยวชาญได้คิดพิจารณาทบทวนคำตอบของตนเองอีกครั้งหนึ่ง โดยการเปรียบเทียบจากคำตอบของกลุ่ม และคำตอบของตนเอง ซึ่งผู้เชี่ยวชาญอาจจะเปลี่ยนแปลง

คำตอบ หรือยืนยันคำตอบเดิมก็ได้ แต่ถ้าคำตอบเดิมของผู้เชี่ยวชาญอยู่นอกพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ของกลุ่ม ผู้วิจัย ได้ขอความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญให้ช่วยแสดงเหตุผลประกอบในข้อนั้น ๆ ไว้ด้วย การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการ โดยคำนวณหาค่ามัธยฐาน และคำนวณหาค่าพิสัยระหว่างควอร์ไทล์ของแต่ละข้อความเพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญที่สอดคล้องกัน มาสรุปเป็นความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ ในทศวรรษหน้า ตามกรอบแนวความคิดที่ได้กำหนดไว้ จากนั้นนำเสนอเป็นผลการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลตามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า พบว่า

1. การจัดการศึกษา พระภิกษุสามเณรควรมี ความรู้ทางโลกและความรู้ทางธรรมที่สอดคล้องเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงจัดให้มีการบูรณาการความรู้ทางธรรมเพิ่มในทุกกลุ่มสาระการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น มีการจัดกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดี การจัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ มีหนังสือ สิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และอื่น ๆ ที่หลากหลาย การผลิต พัฒนา จัดหา การใช้สื่อ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการศึกษา ตามหลักสูตรการนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาช่วยในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ การประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และมีการวัดผล และประเมินผลตรงตามวัตถุประสงค์ และเนื้อหาของหลักสูตร มีการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การติดตาม ประเมินผล และการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา และการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

2. การพัฒนาระบบบริหาร โรงเรียน มีการรวบรวมสารสนเทศด้านวิชาการเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การจัดทำแผนปฏิบัติงาน และปฏิทินปฏิบัติงานตามแผนงาน และโครงการที่วางไว้ การจัดโครงสร้างการบริหารงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และมาตรฐานการศึกษา ออกกฎ ระเบียบ วิธีการในการจัดสรรงบประมาณมีความคล่องตัวการจัด และเสนอของบประมาณ การระดมทุนเพื่อการศึกษา และการพัฒนาโรงเรียน มีการนิเทศการปฏิบัติงานของบุคลากร การนิเทศการปฏิบัติงานของบุคลากร การจัดทำทะเบียนประวัติบุคลากร และลูกจ้าง การจัดบริการด้านเอกสาร และคู่มือเกี่ยวกับการปฏิบัติงานแก่บุคลากร และการพัฒนาระบบบริหารจัดการภายในให้เป็นองค์กรที่ทันสมัย มีคุณภาพและประสิทธิภาพ การจัดระบบการติดตาม ตรวจสอบ

ประเมินผล และรายงานผลการพัฒนาโรงเรียน การดำเนินการวางแผนด้านธุรการของโรงเรียน การบำรุง ดูแล รักษา และพัฒนาอาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน การประสานงานกับโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสวงหาความร่วมมือ ช่วยเหลือสนับสนุนด้านต่าง ๆ การวางแผน และดำเนินการนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษามาใช้ในโรงเรียน การจัดกิจกรรมนักเรียนให้มีส่วนร่วมอย่างหลากหลายตามความสนใจ และความถนัด การบำรุง ดูแล รักษา และพัฒนาอาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน การจัด และให้บริการการศึกษา แก่บุคคล ชุมชน หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่น การส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชน และการดำเนินการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของโรงเรียน

3. การเผยแพร่ และทำนุบำรุงพุทธศาสนา ควรพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของชุมชน การจัดงานแข่งขันทักษะทางวิชาการ ควรมีโครงการ “1 โรงเรียนพระปริยัติ 1 ธรรมะสู่ชุมชน” จัดตั้งสถานีวิทยุเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา สร้างเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม นำพา ประชาชนปฏิบัติตามศีลธรรม และวัฒนธรรมของชุมชน ประชาชนเข้าใจหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาอย่างถูกต้อง การปาฐกถา การอภิปราย การเทศนา การบรรยายธรรม การเขียนบทความลงวารสาร หรือหนังสือพิมพ์ การนำเสนอหรือพิมพ์ชีวประวัติของบุคคลผู้มีผลงานการเผยแพร่พระพุทธศาสนา การประกวดผลงานการเผยแพร่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การประกาศเกียรติคุณโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่มีผลงานการเผยแพร่พระพุทธศาสนาดีเด่น

อภิปรายผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า ผู้วิจัยได้นำความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญ ในรอบสุดท้ายของการวิจัยเป็นหลักในการอภิปรายผล และได้อ้างอิงข้อมูลประกอบเพื่อยืนยันผล ที่ได้รับจากการวิจัยให้มีความน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น ผลการวิจัยพบว่าผู้เชี่ยวชาญ ได้เสนอรูปแบบ การจัดการศึกษาตามพันธกิจของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ 3 ด้าน คือ การจัดการศึกษา การพัฒนาระบบบริหาร โรงเรียน การเผยแพร่ และทำนุบำรุงพุทธศาสนา สามารถอภิปรายข้อค้นพบได้ ดังนี้

1. ด้านการจัดการศึกษา จากผลการวิจัยพบว่า ผู้เชี่ยวชาญเสนอแนวคิดหลักสูตรควรเป็น หลักสูตรที่มีความรู้ทางโลก และความรู้ทางธรรมที่สอดคล้องเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงจัดให้มีการบูรณาการความรู้ทางธรรมเพิ่มในทุกกลุ่มสาระ มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหา และ

ความต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น เน้นเพิ่มความรู้ทางธรรมบาติเป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน เป็นไปตามมาตรฐานการแห่งชาติ ทำให้ผู้เรียนที่เป็นพระภิกษุ สามเณรได้รับความรู้และได้รับการพัฒนา ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมสติปัญญา อาจจะกล่าวได้ว่าพระภิกษุสามเณรได้รับความรู้เป็นส่วนของธรรม และความรู้อันเป็นส่วนของโลกที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัยคือ ตามหลัก ไตรสิกขา ซึ่งเป็นหัวใจของการปฏิบัติเพื่อเป็นการพัฒนาตนเอง และเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมือง ทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ได้รับการศึกษา และเมื่อสามารถประพฤติปฏิบัติได้เช่นนี้ถือได้ว่าการจัดการศึกษาประสบความสำเร็จซึ่งสอดคล้องกับเอกสารวิชาการหลักการบริหาร และการจัดการวัด ในยุคโลกาภิวัตน์โดยรวมมีระหว่างกรมการศาสนา สำนักงานสภาพัฒนาการศรัทธา และมูลนิธิ ซีเมนต์ไทย (2539, หน้า 2) ระบุว่า หัวใจของการปฏิบัติตนตามศาสนาพุทธคือ “การศึกษา” ที่เรียกว่าศึกษานั้นเอง แต่การศึกษานี้จะต้องมีลักษณะเป็น “ไตรสิกขา” คือ มีการศึกษาอย่างถูกต้อง ต้องมีประโยชน์ต่อตนเอง และสังคมที่เรียกว่า “ศีล” ต้องมีสมาธิ หรือความตั้งใจในการศึกษา ปฏิบัติตนพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง และต้องใช้ปัญญาไตร่ตรองหาเหตุผลในเรื่องนั้น ๆ การศึกษา ก็จะประสบผลสำเร็จเกิดความรู้เกิดการเรียนรู้ที่ถูกต้องมีประโยชน์ต่อบ้านเมือง

จากผลการวิจัยยังพบว่า ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดี ให้มีบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเรียนรู้ มีการส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้ มีความยืดหยุ่นตามความเหมาะสมทั้งด้านเวลา สาระการเรียนรู้ และผู้เรียน เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ จัดแหล่งเรียนรู้ทั้งภายใน และนอกโรงเรียน มีการวางแผนพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ และสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา สิ่งที่สำคัญควรเน้นในด้านการนำหลักสูตรไปใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ได้จริง ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่จะได้ประโยชน์อย่างแท้จริงผู้เรียนจะต้องสามารถนำไปปฏิบัติได้ และเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของตนเอง สอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ประยุทธ์ ปยุตโต) (2537, หน้า 15) กล่าวว่า การจัดการศึกษาจะเป็นประโยชน์อย่างแท้จริง และยั่งยืนไม่ใช่ว่าจบภายในห้องเรียน หรือตามหลักสูตรเท่านั้นแต่จะต้องสามารถนำไปประกอบการดำเนินชีวิตได้อย่างดีงาม และประโยชน์ และสอดคล้องกับ พระธรรมโมลี (สมศักดิ์ อุปลโม) (2547) ที่กล่าวว่า การนำความรู้ไปใช้ให้เกิดผลได้ดีกับชีวิตจึงควรจัดว่าเป็นการศึกษา หรือการเรียน การสอนที่สมบูรณ์

ในการใช้สื่อ เทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความสำคัญ ตามความคิดเห็นของกลุ่มดังนี้ การจัดให้มีหนังสือ สิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และอื่น ๆ ที่หลากหลาย การผลิต พัฒนา จัดหา การใช้สื่อ และเทคโนโลยีที่เหมาะสมเพื่อการศึกษา ตามหลักสูตรการนำนวัตกรรม

และเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาช่วยในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้ การประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอให้มีการพัฒนา ความสามารถในการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การผลิตสื่อการเรียนการสอน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เชี่ยวชาญเห็นว่ากิจกรรมต่าง ๆ ถ้ามีการนำเทคโนโลยีเข้ามาช่วยก็จะเกิด ความสะดวก และรวดเร็ว และสามารถเชื่อมโยงข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ได้เป็นอย่างดี และเป็นไป ในลักษณะเทคโนโลยีเพื่อการศึกษาข้อนี้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 9 ว่าด้วยเรื่องเทคโนโลยีเพื่อศึกษามาตรา 65 ที่ให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้งผู้ด้านผู้ผลิต และผู้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้มีความรู้ความสามารถและทักษะในการผลิตรวมทั้งการใช้ เทคโนโลยีที่เหมาะสมมีคุณภาพ และประสิทธิภาพรวมทั้งสามารถอภิปรายได้อีกว่าผู้เชี่ยวชาญ ได้เสนอการพัฒนาบุคลากรในด้านการใช้เทคโนโลยีเพื่อที่จะได้ทันเวลา และใช้เวลาที่เหลื่อ ไปสร้างสรรค์งานอย่างอื่นได้ซึ่งสอดคล้องกับ พระธรรมปิฎก (ประยุต ปยุตโต) (2537, หน้า46) กล่าวว่า เทคโนโลยีนี้เป็นสิ่งที่เราผลิตขึ้นมาเพื่อช่วยการดำเนินชีวิต งานบางอย่างเราทำได้ยาก หรือไม่สำเร็จ แต่เมื่อเราอาศัยเทคโนโลยีก็ทำได้สำเร็จหรือทำได้ง่ายขึ้น อย่างน้อยก็ทันเวลาของเรา ใจก็มองไปถึงสิ่งที่จะต้องทำต่อไปว่าเทคโนโลยีมาช่วยให้เราทันเวลา เพื่อจะได้เอาเวลาไปใช้ทำ หรือสร้างสรรค์สิ่งอื่นที่ดียิ่งขึ้นไปไม่ใช่หยุดแค่นี้

ในการวัดผลประเมินผลหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญจัดลำดับความคิดเห็นดังนี้ การวัดผล และประเมินผลตรงตามวัตถุประสงค์และเนื้อหาของหลักสูตร มีการประเมินผลการใช้หลักสูตร สถานศึกษาโดยการมีส่วนร่วมของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การติดตาม ประเมินผล และการปรับปรุง หลักสูตรสถานศึกษา และการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ดังนั้น การวัดผล และ ประเมินผลจึงเป็นสิ่งที่สำคัญจำเป็นต่อการพัฒนาการจัดการศึกษา และเป็นการพัฒนาตัวผู้เรียน ซึ่งสอดคล้องกับ สำนักวิชาการ และมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา ขั้นพื้นฐาน (2552, หน้า 2) การวัด และประเมินเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ ผลการเรียนรู้ และการเรียนรู้ของผู้เรียนในระหว่างการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง บันทึก วิเคราะห์ แปลความหมายข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ในการส่งเสริม หรือปรับปรุงแก้ไขการเรียนรู้ของผู้เรียน และ การสอนของครู การวัด และประเมินผลกับการสอนจึงเป็นเรื่องที่สัมพันธ์กัน หากขาดสิ่งหนึ่งสิ่งใด การเรียนการสอนก็ขาดประสิทธิภาพ การประเมินระหว่างการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ เช่นนี้เป็น การวัด และประเมินผลย่อยที่เกิดขึ้นในห้องเรียนทุกวันเป็นการประเมินเพื่อให้รู้จุดเด่น จุดที่ต้องปรับปรุง จึงเป็นข้อมูลเพื่อใช้ในการพัฒนาในการเก็บข้อมูล ผู้สอนต้องใช้วิธีการ และ เครื่องมือการประเมินที่หลากหลาย เช่น การสังเกต การซักถาม การระดมความคิดเห็นเพื่อให้ได้มติ ข้อสรุปของประเด็นที่กำหนด การใช้แฟ้มสะสมงาน การใช้ภาระงานที่เน้นการปฏิบัติ การประเมิน

ความรู้เดิม การให้ผู้เรียนประเมินตนเอง การให้เพื่อนประเมินเพื่อน และการใช้เกณฑ์การให้คะแนน สิ่งสำคัญที่สุดในการประเมินเพื่อพัฒนา คือ การให้ข้อมูลย้อนกลับแก่ผู้เรียนในลักษณะคำแนะนำที่เชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ทำให้การเรียนรู้พอกพูน แก่ไขความคิด ความเข้าใจเดิมที่ไม่ถูกต้อง ตลอดจนการให้ผู้เรียนสามารถตั้งเป้าหมาย และพัฒนาตนได้ การวัด และประเมินผล เพื่อตัดสินผลการเรียนและสรุปผลการเรียนรู้

2. ด้านการพัฒนากระบวนการบริหาร โรงเรียนผู้เชี่ยวชาญเสนอความคิดเห็นด้านการบริหารงานวิชาการ ควรเป็นแนวทางงาน โครงการต้องเหมาะสมสอดคล้องกับความต้องการของพระภิกษุสามเณรมีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้หลากหลาย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ควรรวบรวมสารสนเทศด้านวิชาการเพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา การจัดทำแผนปฏิบัติงาน และปฏิทินปฏิบัติงานตามแผนงาน และ โครงการที่วางไว้ การจัด โครงสร้างการบริหารงานประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และมาตรฐานการศึกษา มีหลักสูตร และการวัดผลประเมินผลที่เป็นมาตรฐานการศึกษา ควรปฏิบัติตามแผนอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ และบุคลากรควรร่วมมือกันปฏิบัติ ควรมีการตรวจสอบตามแผน จัดทำปฏิทินการตรวจสอบ ผู้เชี่ยวชาญว่าควรตั้งคณะกรรมการตรวจสอบ และตรวจสอบผลการปฏิบัติงานของบุคลากรควรสรุปผลการปฏิบัติงาน และนำปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นมาเป็นข้อมูลพื้นฐาน ในการปฏิบัติต่อไป ซึ่งการปฏิบัติงานการบริหารในโรงเรียน มีการตรวจสอบผลการ วัดผล และประเมินผลการเรียนตามปฏิทินการปฏิบัติงานที่กำหนดไว้ คือ ควรเน้นให้มีการวางแผนวิชาการให้สอดคล้องกับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน 12 ปี และความเหมาะสมกับผู้เรียนซึ่งอยู่ในสมณเพศ ควรสร้างความเข้าใจในหลักสูตรของการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีการพัฒนาการเรียนการสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ อิศริยา พุทธจรรยา (2556, บทคัดย่อ) ควรมีการจัดอบรมให้ความรู้แก่ครูผู้สอนเกี่ยวกับหลักสูตรสถานศึกษา มีการส่งเสริมให้ครูจัดทำแผนการเรียนรู้ตามกลุ่มสาระ และหน่วยการเรียนรู้ กำหนดระเบียบแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการวัดผล และการประเมินผลให้มีความชัดเจน ส่งเสริมให้ครูทำวิจัย เพื่อพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ จัดหาสื่อเทคโนโลยีเพื่อใช้ในการเรียนการสอนให้การส่งเสริมสนับสนุนให้ครูใช้แหล่งการเรียนรู้ทั้งใน และนอกโรงเรียนในการจัดกระบวนการเรียนรู้ มีการจัดระบบการนิเทศงานวิชาการ และการเรียนการสอนภายในสถานศึกษา จัดการแนะแนวทางวิชาการ และวิชาชีพภายในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ กำหนดเป้าหมายของสถานศึกษาตามมาตรฐาน และประเมินคุณภาพการศึกษา และควรเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับการอบรมทางวิชาการอย่างต่อเนื่อง อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการพัฒนา โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาให้ได้มาตรฐานและประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

งานบริหารงบประมาณผู้เชี่ยวชาญเห็นว่า ควรจัดระบบงานให้ทันสมัย รวดเร็ว เป็นระบบ ควรดำเนินการ โดยผู้เกี่ยวข้อง และชุมชนมีส่วนร่วมด้วย กฎ ระเบียบ วิธีการในการจัดสรรงบประมาณ มีความคล่องตัวการจัด และเสนอของบประมาณ มีการการระดมทุนเพื่อการศึกษา และการพัฒนา โรงเรียน การวิเคราะห์ และจัดลำดับความสำคัญของแผนงาน/ โครงการ การจัดสรรงบประมาณ ให้สอดคล้องเหมาะสมกับภาระงาน และรูปแบบการจัดการเรียนการสอน การจัดสรรเงินในการพัฒนา บุคลากรด้านการสอน การจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ และดัชนีชี้วัดผลผลิต และผลลัพธ์ด้านงบประมาณ ของสถานศึกษา ระบบการบริหารจัดการ การเงิน การบัญชีที่ได้มาตรฐาน ผู้เชี่ยวชาญเสนอว่า ควรดำเนินการอย่างเป็นระบบ และมีขั้นตอนการปฏิบัติงานซึ่งสอดคล้องกับกลุ่มกลุ่มวิชาการ ด้านการคลังการบัญชี (2553, หน้า 2 - 3) เป็นกระบวนการสนับสนุนที่สำคัญในการปฏิบัติงาน ตามมาตรฐานกระบวนการบริหารงบประมาณ เพื่อสนับสนุนการปฏิบัติงานตามกระบวนการ ที่สร้างคุณค่าให้ เกิดคุณค่าแก่ผู้รับบริการ และเกิดประสิทธิภาพการทำงานในการปฏิบัติงาน ให้เกิดความรวดเร็ว เพื่อให้สามารถใช้จ่ายงบประมาณตามกระบวนการงบประมาณ 4 ขั้นตอน คือ 1) การจัดทำงบประมาณ 2) การอนุมัติงบประมาณ 3) การบริหารงบประมาณ และ 4) การติดตาม และประเมินผล เพื่อใช้เป็นแนวทางในการบริหารงบประมาณที่ได้รับจัดสรรให้เกิดประโยชน์สูงสุด และคุ้มค่ามากขึ้น ทั้งนี้เพราะการบริหารงบประมาณส่วนใหญ่มีความสัมพันธ์และเกี่ยวข้องกัน ซึ่งประกอบด้วย การวางแผนบริหารงบประมาณงบประมาณที่สถานศึกษานำมาใช้รายจ่ายตาม งบประมาณเงินอุดหนุนฟรี 15 ปี อย่างมีคุณภาพ การจัดสรรงบประมาณเงินสวัสดิการ และค่าตอบแทน การระดมทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา การบริหารการเงินการเบิกจ่ายเงินการจัดซื้อจัดจ้าง การทำบัญชี และทะเบียนพัสดุการควบคุมงบประมาณการติดตามตรวจสอบวัดผลประเมินผล การบริหารงบประมาณ การนำผลการประเมินมาพัฒนา และปรับปรุงการจัดหมวดหมู่ และ การกำหนดเลขที่บัญชี การจัดทำบัญชีของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การควบคุม ทรัพย์สิน กฎหมาย และระเบียบอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับงบประมาณขอรับช่วยเหลือเหล่านี้ถือว่าเป็นงานหลัก สำหรับผู้บริหารงบประมาณ

การบริหารงานบุคคลผู้เชี่ยวชาญได้จัดความสำคัญ ดังนี้ การนิเทศการปฏิบัติงานของบุคลากร การนิเทศการปฏิบัติงานของบุคลากร การจัดทำทะเบียนประวัติบุคลากร และลูกจ้าง การจัดบริการ ด้านเอกสาร และคู่มือเกี่ยวกับการปฏิบัติงานแก่บุคลากร การจัดเงินเดือน และค่าตอบแทนของบุคลากร การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง การประกาศยกย่องสรรเสริญ บุคลากรที่มีความสามารถพิเศษต่อสาธารณชน การวางแผนอัตรากำลัง และกำหนดตำแหน่ง ของบุคลากร ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ แบบแผน หลักเกณฑ์ และวิธีปฏิบัติทางราชการ ซึ่งสอดคล้องกับนักวิชาการกรมสามัญศึกษา (2546, หน้า 32) จำแนกขอรับช่วยการบริหารงานบุคคล

ที่ต้องปฏิบัติในโรงเรียนมัธยมศึกษาไว้ 7 ประการคือ 1) การทำแผนบริหารงานบุคคล 2) การพัฒนาบุคลากร 3) การจัดสรรหาบุคลากร 4) การสร้างขวัญ และให้กำลังใจ 5) การมอบหมายงานตามความสามารถ 6) การถอดถอน และบรรจุแต่งตั้ง 7) ติดตามตรวจสอบ และประเมินผล ทั้งนี้เพราะโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา มีการบริหารบุคคลต้องมีการคัดเลือกบุคลากรที่เข้ามาทำงาน และปฏิบัติ มีการจัดทำประวัติก่อนเพื่อให้การบริหารงานบุคคลมีประสิทธิภาพตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ขึ้นอยู่กับสมรรถภาพคุณภาพ และความรู้ความสามารถของผู้บริหารในสถานศึกษา ในการที่จะเลือกใช้บุคคลให้ถูกต้อง หรือเหมาะสมกับงาน การบริหารบุคคลคือ การวางแผนบริหารบุคคล การวางแผนอัตรากำลัง และกำหนดตำแหน่งการสรรหา และการบรรจุแต่งตั้งแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ และอำนาจในการดำเนินงานให้แก่บุคลากรแต่ละคนกำหนดมาตรฐานในการปฏิบัติงาน ให้เป็นที่เข้าใจแก่บุคลากรทุกคนการทำงานให้บุคลากรรักอาชีพ และองค์กรของตนเองปกครอง ให้ทุกคนได้รับความสุข ความเป็นธรรม ความเสมอภาค และภราดรภาพ การพัฒนาบุคลากร การตอบแทนบุคลากรในรูปของเงินเดือน ค่าจ้าง การสร้างสภาพความมั่นคงในการทำงาน การเสริมสร้างประสิทธิภาพในการปฏิบัติราชการวินัย และการรักษาวินัยการบำรุงขวัญกำลังใจ การประเมินผล และวัดผลการบริหารบุคคลการนำผลการประเมินมาพัฒนา และปรับปรุงผู้บริหาร มีการจูงใจให้บุคลากรเกิดความคิดสร้างสรรค์ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโรงเรียน ข้อที่เจ็ดที่สุดคือ ผู้บริหารเน้นให้บุคลากรทุกคนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันทำงานด้วยความตั้งใจ มีความรัก ความศรัทธาต่องานปัญหาการบริหารงานบุคคลของผู้บริหารในโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา กลุ่มที่ผู้บริหารสามารถกำหนดบทบาทหน้าที่ความรับผิดชอบของบุคลากรได้อย่างชัดเจน ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารจัดให้มีการปฐมนิเทศให้บุคลากรใหม่รู้ระเบียบ กฎเกณฑ์ และเพื่อร่วมงานในโรงเรียนคือผู้บริหารจัดให้มีการเบิกจ่ายค่ารักษาพยาบาลของบุคลากรได้ตามความเหมาะสม ข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุด คือ ผู้บริหารจัดให้มีการมอบรางวัลตอบแทนให้กับบุคลากรที่ตั้งใจทำงานดี และประสบผลสำเร็จในการทำงานในโรงเรียน

การบริหารงานทั่วไปผู้เชี่ยวชาญควรพัฒนาระบบบริหารจัดการภายในให้เป็นองค์กรที่ทันสมัย มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ การจัดระบบการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และรายงานผลการพัฒนาโรงเรียน การดำเนินการวางแผนด้านธุรการของโรงเรียน การบำรุง ดูแล รักษา และพัฒนาอาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน การประสานงานกับโรงเรียน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสวงหาความร่วมมือ ช่วยเหลือสนับสนุนด้านต่าง ๆ การวางแผน และดำเนินการนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษามาใช้ในโรงเรียน การจัดกิจกรรมนักเรียน ให้มีส่วนร่วมอย่างหลากหลายตามความสนใจ และความถนัด การบำรุง ดูแล รักษา และพัฒนาอาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน การจัด และให้บริการการศึกษาแก่บุคคล ชุมชน

หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่น การส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชน และการดำเนินการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของโรงเรียนการทำงานสำเร็จขึ้นอยู่กับอยู่การบริหารงานซึ่งสอดคล้องกับ พระมหามานิต สกคหาล้า (2549, หน้า 81) กล่าวว่า ผู้บริหารที่หวังความสำเร็จในการบริหารงานจะต้องหมั่นศึกษาหาความรู้ใหม่ ๆ วิทยาการใหม่ ๆ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการปรับปรุงการบริหารงานอยู่เสมอ การที่ผู้บริหารใช้อำนาจหน้าที่ที่มีอยู่อย่างมีประสิทธิภาพ เพื่อให้บุคลากรทำงานด้วยความเต็มใจ มีความสุข ความเจริญก้าวหน้าในอาชีพนั้นๆ บุคคลย่อมมีความแตกต่างกันออกไปตามลักษณะ และสถานะของแต่ละคนไม่สามารถกำหนดกฎเกณฑ์ได้ตายตัว เพราะฉะนั้นถ้าผู้บริหารไม่มีความรู้ความเข้าใจในหลักการบริหารงานบุคคลที่ถูกต้องแล้วจะทำให้การใช้บุคลากรในองค์กรไม่มีประสิทธิภาพ และเกิดความขัดแย้งขึ้นได้ ทั้งนี้เพราะการจัดองค์กรการดำเนินธุรกิจการพัฒนาเทคโนโลยีการพัฒนาอาคาร สถานที่การประชาสัมพันธ์การจัดกิจกรรมพัฒนาชุมชนการจัดทำสำมะโนนักเรียน การรับนักเรียน การส่งเสริม และประสานงานการจัดการศึกษาในระบบนอกระบบ และตามอัธยาศัย การระดมทรัพยากรเพื่อการศึกษาการส่งเสริมงานกิจการนักเรียนการประชาสัมพันธ์งานการศึกษาแก่ชุมชน การส่งเสริมสนับสนุนสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษา การประสานงานกับเขตพื้นที่การศึกษา และหน่วยงานอื่น การจัดระบบการควบคุมภายในหน่วยงานงานบริการสาธารณะงานที่ไม่ได้ระบุไว้ในงานอื่น ๆ การติดตามตรวจสอบวัดผลประเมินผลการบริหารงานทั่วไปการนำผลการประเมินมาพัฒนา และปรับปรุง โดยเน้นความโปร่งใส ความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ ตลอดจนการมีส่วนร่วมของบุคคล ชุมชน และองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้การจัดการศึกษามีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

3. ด้านการเผยแพร่ และทำนุบำรุงพุทธศาสนา จากผลการวิจัยพบว่า ผู้เชี่ยวชาญได้เสนอวิธีการการเผยแพร่ และทำนุบำรุงพุทธศาสนา มีการพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้พระพุทธรักษาของชุมชน การจัดงานแข่งขันทักษะทางวิชาการจัดโครงการ “1 โรงเรียนพระปริยัติ 1 ธรรมะสู่ชุมชน” จัดตั้งสถานีวิทยุเพื่อการเผยแพร่พระพุทธรักษา สร้างเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมทางสังคมออนไลน์ สร้างเว็บไซต์ธรรมออนไลน์ การสร้างสื่อพระพุทธรักษาทางอินเทอร์เน็ต หรืออาจจะมามีวิธีการที่มีการจัดในปัจจุบัน เช่น การจัดการเรียนพระพุทธรักษาวันอาทิตย์ว่าควรเน้นการฝึกภาคปฏิบัติในรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าการเรียนการสอนแต่เพียงภาคทฤษฎีไม่สามารถสร้างประสบการณ์ให้แก่เด็กได้ และการลงมือฝึกปฏิบัติจริงจะทำให้เด็กได้เรียนรู้โดยตรง ซึ่งสอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มาตรา 24 ข้อ 3 ที่ระบุว่า สถานศึกษาต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นทำเป็นรักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง และสอดคล้องกับ

งานวิจัยของ สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ร่วมกับสถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ (2542, หน้า 59) พบว่า ในการอบรมเยาวชนซึ่งเข้ารับการศึกษาใน โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์นอกเหนือจากการสอนวิชาการพุทธศาสนาเบื้องต้นหลักธรรมชั้นนำไปใช้ได้แล้วสิ่งที่ควรเน้นคือ การได้ฝึกปฏิบัติได้แสดงออกซึ่งจะทำให้เด็กได้รับผลในทางบวกมากขึ้น ผู้เชี่ยวชาญยังได้เสนอกลุ่มเนื้อหาสาระของการจัดพิมพ์วารสารวิชาการออกเผยแพร่ว่าควรเป็นบทความงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ทั้งนี้อาจเป็นเพราะผู้เชี่ยวชาญมีความเห็นว่าบทความงานวิจัยเป็นงานวิชาการที่ควรนำออกเผยแพร่ว่ารู้แก่ผู้สนใจ ดังที่ ไพฑูรย์ พงสะบุตร (2517, หน้า 86 - 89) กล่าวว่า การเผยแพร่เอกสารทางวิชาการมหาวิทยาลัยควรดำเนินการจัดพิมพ์ หรือสนับสนุนให้มีการจัดพิมพ์เอกสารทางวิชาการขึ้น เพื่อเผยแพร่ความรู้ต่าง ๆ ซึ่งเอกสารทางวิชาการที่จัดพิมพ์ขึ้นนี้ จะมีโอกาสได้เผยแพร่ไปสู่สังคมภายนอกมหาวิทยาลัยทั้งโดยทางตรง และทางอ้อมในทางตรงนั้น ได้แก่ เอกสารที่มหาวิทยาลัยได้จัดพิมพ์ขึ้นเพื่อเผยแพร่แก่ประชาชนทั่วไป เช่น วารสารต่าง ๆ เป็นส่วนในทางอ้อมนั้น ได้แก่ เอกสารที่มหาวิทยาลัยจัดพิมพ์ขึ้นเพื่อประโยชน์ภายในมหาวิทยาลัยเอง แต่บุคคลภายนอกก็อาจนำไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น หนังสือ และตำราเรียน เอกสารการค้นคว้าวิจัย เป็นต้น ส่วนการจัดการเรียนการสอนพระอภิธรรมผู้เชี่ยวชาญเสนอว่า ควรมีการปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้เข้าถึงต่อความเข้าใจ และสอดคล้องกับสภาพสังคม ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่าผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าการสอนพระอภิธรรมผู้เชี่ยวชาญเสนอว่าควรมีการปรับปรุงหลักสูตร วิธีการเรียนการสอนให้เข้าถึงต่อความเข้าใจ และสอดคล้องกับสภาพของสังคม ทั้งนี้สามารถอธิบายได้ว่าผู้เชี่ยวชาญเห็นว่าการเรียนการสอนพระอภิธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมขั้นสูงถ้าไม่มีการปรับปรุงวิธีการเรียนการสอนให้เข้าใจง่าย ผู้ที่สนใจต้องการศึกษาก็จะพลาดประโยชน์ต่อการศึกษาเพราะยากต่อความเข้าใจ ดังที่ สุวิช รัตติพล (2540, หน้า 5) กล่าวว่า หลักสูตรจะต้องเปลี่ยนให้สอดคล้องกับการนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน การนำไปประกอบอาชีพ ผู้เชี่ยวชาญยังได้เสนอเรื่องการจัดบรรยายธรรมวันพระ และวันอาทิตย์ว่า ควรเชิญผู้บรรยายที่มีความรู้ทั้งภายใน และนอกสถาบัน ซึ่งผู้เชี่ยวชาญอาจเห็นว่าการหมุนเวียนผู้บรรยายจะทำให้ผู้เข้ารับฟังได้รับประโยชน์อย่างเต็มที่เพราะความหลากหลายของเนื้อหา

ผู้เชี่ยวชาญได้จัดลำดับความสำคัญการสร้างความรู้ความเข้าใจเน้นเป็นสำคัญสำหรับผู้ทำหน้าที่เผยแพร่อาจจะเป็นในรูปแบบการนำเสนอ หรือการพิมพ์ชีวประวัติของบุคคลผู้มีผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาเพื่อเป็นแรงจูงใจสำหรับอนุชนรุ่นหลังผู้ทำหน้าที่เผยแผ่ หรือการประกวดผลงานการเผยแผ่ของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา การประกาศเกียรติคุณ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่มีผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดีเด่นปัจจุบันกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ก็จัดการแข่งขันทักษะทางวิชาการเพื่อจัดแข่งขันความเป็นเลิศทางวิชาการ ความสามารถของนักเรียนโรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา หรือเป็น

การยกระดับความเป็นเลิศทางวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาให้เป็นไปอย่างมีเป้าหมายแม้กระทั่งในส่วนการ สร้างระบบสวัสดิการและสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ให้งบประมาณสนับสนุนสำหรับโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่สร้างสื่อพระพุทธศาสนา ทางอินเทอร์เน็ต สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้เห็นความสำคัญของการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ได้จัดอำนาจความสะดวกให้แก่บุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนาในการดำเนินงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาอย่างมีประสิทธิภาพ หรือจะเป็นเป็นการส่งเสริมสวัสดิภาพ สวัสดิการให้แก่บุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา เช่น โครงการอุดหนุนการดำเนินงานบุคลากรผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา โครงการอุดหนุนการดำเนินงานศูนย์การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทุกระดับ โครงการจัดตั้งกองทุน เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา เป็นต้น

เทคนิคที่ทำให้ประสบผลสำเร็จผู้เชี่ยวชาญได้จัดอันดับความสำคัญโดยเรียงตามลำดับ มีการปาฐกถา การอภิปราย การเทศนา การบรรยายธรรม การเขียนบทความลงวารสาร หรือ หนังสือพิมพ์ การเขียนบทความทางวิทยุและโทรทัศน์ การจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ออนไลน์ การสาธิต การสนทนาธรรม มัคคุเทศก์นำชมพุทธสถาน และปูชนียะสถานทางประวัติศาสตร์ ผู้เชี่ยวชาญว่า ไพฑูรย์ พงสะบุตร (2517, หน้า 87) กล่าวว่า การจัดปาฐกถามหาวิทยาลัยอาจจะเชิญ ผู้ทรงคุณวุฒิมาบรรยายเรื่องหนึ่งเรื่องใดเป็นพิเศษเป็นครั้งคราว ตามที่เห็นว่าจะจะเป็นประโยชน์ ต่อผู้ฟัง ซึ่งการจัดแสดงปาฐกถาอาจจะมุ่งประโยชน์การให้ความรู้แก่บุคคลในมหาวิทยาลัย แต่ในขณะที่เดียวกันก็เปิดโอกาสให้บุคคลภายนอกเข้าร่วมฟังด้วย ผู้เชี่ยวชาญยังได้เสนอว่ารัฐ และคณะสงฆ์ควรให้การสนับสนุนในด้านต่าง ๆ เช่น งบประมาณในการจัดอบรม การนำเสนอควร เทคนิค หรืออุปกรณ์ในการนำเสนอซึ่งสอดคล้องกับพระธรรมปิฎก (ประยูรช ปยุตโต) (2537, หน้า 144) กล่าวว่า ระบบการสื่อสารต่าง ๆ ตลอดจนอุปกรณ์ในเรื่องข่าวสารข้อมูลนี้เอามาทำให้ ประโยชน์เป็นช่องทางนำเสนอข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และสอดคล้องกับธรรมเนียมกัณฑ์ (2539, หน้า 158) ที่กล่าวว่า การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศมีความจำเป็นต่อการบริหารจัดการ ภารกิจของพระสงฆ์ ทั้งอาจใช้ประโยชน์เพื่อการเผยแพร่งานการศึกษาผ่านการใช้สื่อผสม หรือมัลติมีเดีย แต่ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับความพร้อมที่แท้จริง การใช้นั้นต้องใช้ด้วยปัญญามีใช้ด้วยความคิดต้องการ ตามโลก หรือถูกกระแสวัฒนธรรมบริโภคนิยม จึงสามารถกำหนดการใช้ด้วยปัจจัยที่เป็นคุณ คือ เทคโนโลยีนั้นเพื่อพระศาสนาพบว่าการกิจกรรมบางอย่าง หรือนิเทศการบางชนิดที่เกี่ยวข้องกับ พุทธศาสนาสิ่งที่ควรเพิ่มเติมขึ้นมาอีกคือการประชาสัมพันธ์ให้เข้าถึงผู้สนใจให้ได้มากจะช่วย ในการสร้างความรู้ที่ดีเกี่ยวกับเรื่องนั้น ๆ ได้

การรับรู้ของประชาชนผู้เชื่อชาวญามีมติให้ความสำคัญดังนี้คือ ประชาชนปฏิบัติตาม ศีลธรรม และวัฒนธรรมของชุมชน ประชาชนเข้าใจหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาอย่างถูกต้อง ประชาชนรู้จักพระพุทธศาสนาตามวัย ของตน ประชาชนรู้ และเข้าใจคำสั่งสอนอันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง เข้าใจหลัก การเผยแผ่ของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ประชาชนรู้ และเข้าใจความสำคัญ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ซึ่งสอดคล้องกับ พระมหาประสาน ทรงศรี (2552, หน้า 8) การประกาศพระพุทธศาสนาให้ประชาชนได้รับทราบในทุก ๆ วิธี ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย โดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้ความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรม และน้อมนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ การดำเนินการเพื่อให้หลักธรรมคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนาแพร่หลายออกไป มีผู้เลื่อมใส ในพระรัตนตรัย และน้อมนำเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดประโยชน์ แก่การปฏิบัตินั้น การนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาไปสั่งสอนแก่พุทธศาสนิกชนเพื่อให้มีความรู้ ความเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้ามากขึ้น จนสามารถนำไปใช้ในการดำเนิน ชีวิต รักการปฏิบัติธรรม และตระหนักในคุณค่าของพระพุทธศาสนาจนกระทั่งช่วยกันเผยแผ่ พระพุทธศาสนาให้กว้างไกลออกไปหรือการนำหลักธรรมไปเผยแผ่แก่บุคคลทั่วไปที่ยังไม่ได้ นับถือศาสนาพุทธนั้นก็เพื่อให้มีความเข้าใจถึงแนวความคิดพื้นฐาน หรือหลักธรรมเบื้องต้น ของพระพุทธศาสนาสร้างทัศนคติที่ดีต่อศาสนาพุทธจนเกิดความสนใจศึกษา และทดลองปฏิบัติ ธรรมตามคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา เช่น ลองฝึกสมาธิจนกระทั่งเห็นผล เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ในที่สุดแล้วหันมานับถือศาสนาพุทธเป็นชาวพุทธโดยสมบูรณ์

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะทั่วไป

จากการศึกษาค้นคว้าผู้วิจัยได้พบองค์ความรู้จากการวิจัยในอนาคตแบบเทคนิคเดลฟาย ซึ่งองค์ความรู้ที่ค้นพบนี้ น่าจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะ ผู้บริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาที่จะสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา พันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาได้ และควรนำผลการวิจัยไปใช้ในการกำหนด วัตถุประสงค์ และยุทธศาสตร์ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

ด้านพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ควรดำเนินการ ดังนี้

1. ด้านการจัดการศึกษา พระภิกษุสามเณรควรมีความรู้ทางโลก และความรู้ทางธรรม ที่สอดคล้องเหมาะสมกับความเปลี่ยนแปลงจัดให้มีการบูรณาการความรู้ทางธรรมให้สอดคล้อง ต่อต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น เน้นเพิ่มความรู้ทางธรรมบาลีเป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน

เป็นไปตามมาตรฐานการแห่งชาติ พระภิกษุ สามเณรได้รับความรู้ความเข้าใจ และได้รับการพัฒนา ด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมสติปัญญาอาจจะกล่าวได้ว่าพระภิกษุสามเณรได้รับความรู้เป็นส่วนหนึ่งของธรรม และความรู้อันเป็นส่วนหนึ่งของ โลกที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัยคือ ตามหลัก ไตรสิกขาซึ่งเป็นหัวใจของการปฏิบัติเพื่อเป็นการพัฒนาตนเอง และเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองทั้งเป็นแบบอย่างที่ดีของผู้ได้รับการศึกษา

2. ด้านการพัฒนาระบบบริหาร โรงเรียนควรปรับแนวทางที่เหมาะสมสอดคล้องกับ ความต้องการของพระภิกษุสามเณร มีกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้หลากหลาย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม ควรจัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน ควรปฏิบัติตามแผนอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ และ บุคคลากรควรร่วมมือกันปฏิบัติ ควรมีการตรวจสอบตามแผน จัดทำปฏิทินการตรวจสอบ จัดบูรณา การการปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพแก่โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ให้ได้ผลดี และมีประสิทธิผล เกิดประโยชน์สูงสุดกับผู้เรียนเป็นสำคัญ

3. ด้านการเผยแพร่ และทำนุบำรุงพุทธศาสนา ควรพัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้พระพุทธศาสนาของชุมชน หรือมีการจัดกิจกรรมต่าง เช่น การจัดงานแข่งขันทักษะทางวิชาการจัด โครงการ “1 โรงเรียนพระปริยัติ 1 ธรรมะสู่ชุมชน” หรือ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาตามสื่อต่าง ๆ เช่น การจัดตั้งสถานีวิทยุเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนา สร้างเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมทางสังคมออนไลน์ สร้างเว็บไซต์ ธรรมออนไลน์ การสร้างสื่อพระพุทธศาสนาทางอินเตอร์เน็ต

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาหลักสูตรของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในเขตอีสานใต้
2. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาการเผยแพร่ของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้
3. ควรศึกษาแนวทางการพัฒนาศาสนทายาทของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2521). *เอกสารสำหรับใช้ประกอบการพิจารณาเรื่องการศึกษาของคณะสงฆ์*.
กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2527). *ประวัติการศึกษาคณะสงฆ์*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2539). *การศึกษาพระปริยัติธรรม*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2539). *หลักการบริหารและการจัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์*.
กรุงเทพฯ: กองแผนงาน กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมการศึกษานอกโรงเรียน. (2543). *สรรสาระพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนการศึกษา
นอกระบบโรงเรียน*. กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- กรมวิชาการ. (2529). *ระเบียบกรมอาชีวศึกษาว่าด้วยการบริหารสถานศึกษา*.
กรุงเทพฯ: กุรุสภา.
- กรมวิชาการ. (2545). *แนวทางการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: กุรุสภา.
- กรมวิชาการ. (2547). *เอกสารประกอบการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2546. คู่มือพัฒนาสื่อการ
เรียนรู้*. กรุงเทพฯ: กุรุสภาลาดพร้าว.
- กรมสามัญศึกษา. (2539). *บันทึกกรมสามัญ*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมวิชาการ. (2546). *หลักสูตรกรมสามัญศึกษา 2545*. กรุงเทพฯ: กรมสามัญศึกษา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551*.
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ พ.ศ. 2551*.
กรุงเทพฯ: ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทยจำกัด.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). *มาตรฐานการปฏิบัติงาน โรงเรียนมัธยมศึกษา พ.ศ. 2552*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่3) พ.ศ. 2553*.
กรุงเทพฯ: องค์การรับส่งสินค้าและพัสดุภัณฑ์ (ร.ส.พ.).
- กลุ่มวิชาการด้านการคลังการบัญชี. (2553). *คู่มือการปฏิบัติงานกระบวนการบริหารงบประมาณ*.
ประจวบคีรีขันธ์: สำนักงานคลังจังหวัดประจวบคีรีขันธ์.
- กมล ภู่งาม. (2544). *การบริหารงานวิชาการในสถานศึกษา*. กรุงเทพฯ: ทิปส์ พับบลิชดิชั่น.
- กองพุทธศาสนศึกษา. (2546). *สถิติข้อมูล โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา*.
กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.

- กองพุทธศาสนศึกษา. (2553). *แผนยุทธศาสตร์และแผนปฏิบัติการการพัฒนาศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา(พ.ศ.2553-2562)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- กองพุทธศาสนศึกษา. (2554). *คู่มือปฏิบัติงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ก่อ สวัสดิพิบูลย์. (2518). *การศึกษาระดับมัธยมศึกษาในประเทศไทย*. กรุงเทพฯ: สภาการศึกษาแห่งชาติ.
- กาญจนา คุณารักษ์. (2535). *หลักสูตรและการพัฒนา*. นครปฐม: มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์.
- กิดานันท์ มลิทอง. (2548). *เทคโนโลยีและการสื่อสารเพื่อการศึกษา*. กรุงเทพฯ: อรุณการพิมพ์.
- กิติมาปรีดีดิลก. (2532). *กระบวนการบริหารและการนิเทศการศึกษาเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: อักษรบัณฑิต.
- กุลยา ตันติผลาชีวะ. (2543). การวางแผนประสบการณ์. *วารสารการศึกษาปฐมวัย*, 4(3), 10 - 12.
- จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2530). เทคนิคการวิจัยอนาคต EDER. *วารสารวิธีวิทยาการวิจัยกับการศึกษา*, 1(10), 23 - 24.
- ชนิดารักษ์พลเมือง. (2535). *การวิจัยแบบเทคนิคเดลฟายในเทคนิควิธีการวิเคราะห์นโยบาย*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชุมศักดิ์ อินทร์รักษ์. (2545). *การบริหารงานวิชาการ ปัตตานี. ปัตตานี: ภาควิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์วิทยาเขตปัตตานี*.
- ชูศรี สุวรรณโชติ. (2544). *หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: อักษรไทย.
- ดิลกบุญเรืองรอด. (2530). *การวิจัยอนาคตทางการศึกษา. วารสารการวิจัยเพื่อการพัฒนา*, 3.
- ธนศ คิดรุ่งเรือง. (2539). *การประกันคุณภาพในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนเอกชน: ประเภทสายสามัญ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร*.
- ธรรมเกียรติ กันอริ.(2539). *หลักการบริหารยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- ธำรง บัวศรี. (2531). *ทฤษฎีหลักสูตรการออกแบบและพัฒนา*. กรุงเทพฯ: เอราวิณการพิมพ์.
- ธำรง บัวศรี. (2539). *ทฤษฎีหลักสูตร: การออกแบบและพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ครูสภา.
- ธำรง บัวศรี. (2542). *ทฤษฎีหลักสูตรการออกแบบและพัฒนา*. กรุงเทพฯ: ธนรัชการพิมพ์.
- ธีรวัศ บำเพ็ญบุญปรมี. (2550). *การเผยแผ่พระพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ: มหาบัณฑิตสาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

- ธวัช เพื่อประภัสสร.(ม.ป.ป.). *แนะนำวิธีการเทศน์*. ขอนแก่น: คลังนาธรรมชาติ.
- นัยนา นุรารักษ์. (2539). *รูปแบบนำเสนอการจัดตั้งศูนย์วิทยบริการทางการแพทย์*. วิทยานิพนธ์
ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาโสตทัศนศึกษา, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (สำเนา)
- บุญชม ศรีสะอาด และบุญส่ง นิลแก้ว. (2535). การอ้างอิงประชากรเมื่อใช้เครื่องมือแบบมาตรา
ส่วนประมาณค่ากับกลุ่มตัวอย่าง. *วารสารการวัดผลการศึกษา*, 3(1), 15 - 17.
- บุญธรรม กิจปรีดาบริสุทธิ์. (2534). *เทคนิคการสร้างเครื่องมือรวบรวมข้อมูลสำหรับการวิจัย*.
กรุงเทพฯ: B and B Publishing.
- ประยูร ศรีประสาธน์. (2523). เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย. *วารสารการศึกษาแห่งชาติ*, 4(14),
8 – 10.
- ประยูร ศรีประสาธน์. (2550). *เทคนิคการวิจัยแบบเดลฟาย*. เข้าถึงได้จาก
<http://krupyon.web.officelive.com/delphi.aspx>
- ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์. (2543). *การบริหารงานวิชาการ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: พิมพ์ดี.
- เป็รื่อง กุมุท. (2541). *เทคโนโลยีและสื่อสารการศึกษากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
ด้วยการศึกษาเล่าเรียน*. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พนัส หันนาคินทร์. (2529). *หลักการบริหารโรงเรียน* (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: วัฒนาพานิช.
- พระบัณฑิต ศรีชัย. (2548). *แนวทางการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
เขตการศึกษา 6*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา,
ภาควิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พระเทพวรคุณ. (2547). *วาทสุภายิต: มงคลธรรมนาชีวิต*. ขอนแก่น: แสงอีสาน.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2537). *หลักการบริหารวัดยุคโลกาภิวัตน์*. กรุงเทพฯ:
กรมการศาสนา.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2539). *การศึกษากับการวิจัยเพื่ออนาคตของประเทศไทย*. กรุงเทพฯ:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2547). *พุทธวิธีในการสอน*. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.
- พระมหาประสาน ทรงศรี. (2552). *บทบาทของเจ้าอาวาสในการบริหารจัดการวัดตามพระราชบัญญัติ
คณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535.
กรณีศึกษา เขตการปกครองคณะสงฆ์จังหวัดสุรินทร์*. วิทยานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตร
มหาบัณฑิต, สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การเมืองและการบริหารจัดการ, คณะนิติศาสตร์
และรัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยบูรพา.

- พระมหามานิต สกลหาล้า.(2549). *สภาพ ปัญหาและแนวทางการพัฒนาการจัดการศึกษาของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรม ในจังหวัดชลบุรี*. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยบูรพา.
- พระมหาพุทธพิชาญ โยธสาสโน.(2554). *มูทิตาสักการะ(ฉบับรวบรวมบทความคณะศิษยานุศิษย์ วัดพรหมสุรินทร์)*. สุรินทร์: แก้วตาการพิมพ์.
- พระมหาวรณัตร์ มุ่งเกี่ยวกลาง. (2550). *การศึกษาบทบาทและวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระราชสังวรญาณ (พุทธ ฐานิโย)*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาวิโรติ โสภณสีโล. (2554). *มูทิตาสักการะ(ฉบับรวบรวมบทความคณะศิษยานุศิษย์ วัดพรหมสุรินทร์)*. สุรินทร์: แก้วตาการพิมพ์.
- พระมหาสุริยันจันทะนาม. (2549). *ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอภิสิทธิ์จันทรแก้ว. (2553). *การศึกษาการบริหารงานวิชาการ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาสังกัดสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติกลุ่ม 1*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ไพฑูริย์ พงสะบุตร. (2517). *ภารกิจของมหาวิทยาลัยด้านการให้บริการทางวิชาการแก่สังคม*. กรุงเทพฯ: โครงการพัฒนามหาวิทยาลัย.
- ภารดี อนันต์นาวิ. (2552). *หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 2) (ฉบับปรับปรุง). ชลบุรี: มนตรีจำกัด.
- มนต์ชัย เทียนทอง. (2548). *สถิติ และวิธีการวิจัยทางเทคโนโลยีสารสนเทศ*. กรุงเทพฯ: รวยบุญการพิมพ์.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2535). *พระไตรปิฎก (ฉบับภาษาบาลี)*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎก (ฉบับแปลเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ)*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยวิทยาเขตขอนแก่น. (2545). *คู่มืออบรมนักเทศน์*. ขอนแก่น: คลังนานาวิทยา.
- มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2538). *จดุด โถภาโค* (พิมพ์ครั้งที่ 27). กรุงเทพฯ: รวยบุญการพิมพ์.

รุ่งนภา นุตราวงศ์. (2552). *ใคร..อะไร..อย่างไร ในกระบวนการพัฒนาหลักสูตร*. กรุงเทพฯ:

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ.

โรงเรียนบ้านสนาม.(2555).*การบริหารงานบุคคล*. เข้าถึงได้จาก

http://www.snam.mkarea2.com/index.php?option=com_content&view=article&id=63&Itemid=74

วสิน อินทสระ. (2545). *พุทธวิธีในการสอน*. กรุงเทพฯ: ชรรมดา.

วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา. (2543). *การพัฒนาการเรียนการสอน*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาอุดมศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิชัย ต้นสิริ. (2539). *โฉมหน้าการศึกษาไทยในอนาคต:แนวคิดบทวิเคราะห์*. กรุงเทพฯ:จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

วิชัย ชรรมเจริญ. (2541). *คู่มือปฏิบัติงาน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา*. กรุงเทพฯ:
คุรุสภาลาดพร้าว.

วิชัย วงศ์ใหญ่. (2521). *พัฒนาหลักสูตรและการสอน*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาหลักสูตรและการสอน
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒประสานมิตร.

ศรี วงษ์สะอาด. (ม.ป.ป.). *โตงโตยธรรมกลึก*. ขอนแก่น: คลังนานาธรรม.

สงบ ลักษณะ. (2533). *แนวทางการจัดทำแผนการสอน*. กรุงเทพฯ: กระทรวงศึกษาธิการ.

สังัด อุทรานันท์. (2530). *การนิเทศการศึกษา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สังัด อุทรานันท์. (2538). *หลักสูตรและการพัฒนา*. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สฎายุ ธีระวณิชตระกูล. (2553). *การบริหารบุคคลทางการศึกษา*. ชลบุรี: เก็ทบู๊ตริเอชั่น.

สมศักดิ์ สุร่ายลิมหันต์. (2530). *การบริหารวิชาการตามหลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง
ศึกษาพุทธศักราช 2527 ประเภทช่างอุตสาหกรรมของวิทยาลัยเทคนิคเขตการศึกษา 12
เฉพาะกรณีที่วิทยาลัยช่างกลปทุมวัน สังกัดกรมอาชีวศึกษากระทรวงศึกษาธิการ*.

วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต, สาขาวิชาหลักสูตรและการสอน, บัณฑิตวิทยาลัย,
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

สนิท ศรีสำแดง. (2547). *พระพุทธศาสนากับการศึกษา*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

สันต์ ชรรมบำรุง. (2525). *หลักสูตร และการบริหารหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: เกรียงศักดิ์การพิมพ์.

สันต์ ชรรมบำรุง. (2527). *หลักสูตร และการบริหารหลักสูตร*. กรุงเทพฯ: การศาสนา.

สถาบันวิจัยพุทธศาสตร์ร่วมกับสถาบันพัฒนาศาสตร์. (2542). *งานวิจัย*. กรุงเทพฯ:

มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย.

- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2553). *พระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษา แห่งชาติ.
- สำนักคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2537). รายงานการประเมินผลโครงการขยายโอกาส ทางการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น (โรงเรียนพระปริยัติธรรมฯลฯ). กรุงเทพฯ: กรมการศาสนา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2546). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545*. กรุงเทพฯ: บริษัท พรักหวานกราฟฟิค จำกัด.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2552). *คู่มือการบริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ที่เป็นนิติบุคคล*. กรุงเทพฯ: สำนักเขตพื้นที่การศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2546). *มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา*. กรุงเทพฯ: สืบสานพุทธศาสน์.
- สำนักงานโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา กลุ่ม 7.(2555). *โครงสร้างหลักสูตร โรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ฉบับมส. เข้าถึงได้จาก*
http://www.google.co.th/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=5&ved=0CEUQFjAE&url=http%3A%2F%2Fwww.debseven.org%2Fdoc%2Fsource_ms.xls&ei=ntyQUOGINIvRrQeS74GQAQ&usg=AFQjCNE5GS3kN_EyHduSpbNI2O6o1naZFQ&sig2=bkV3iJ-mKzEI8q8_h1-H6w
- สิทธิ์ บุตรอินทร์. (2546). พระพุทธศาสนากับการวิจัย. *ราชบัณฑิตยสถาน*, 28(2), 5 - 9.
- ลีปนันท เกตุทัต. (2543). *แผนการศึกษาศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมแห่งชาติ: ปรัชญาหลัก ครอบคลุมความคิด และเจตนารมณ์สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ*. (เอกสาร สำเนา).
- สุนีย์ ภูพันธ์. (2546). *แนวคิดพื้นฐานการสร้างและพัฒนาหลักสูตร*. เชียงใหม่: แสงศิลป์.
- สุขวิช รังสิตพล. (2540). *การศึกษาเพื่อพัฒนาคนสำหรับสังคมไทยในสองทศวรรษ*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี.
- หุมเพ็ง พันธะจันทร์สุข. (2547). *สภาพและปัญหาการบริหารโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ศึกษาจังหวัดขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหาร การศึกษา, คณะครุศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี.
- อดิษฐ์ ชาดีกำแห. (2530). *หลักการบริหารการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3)*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัย รามคำแหง.

- อรรถัย พนาราม. (2545). *สื่อมวลชนกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนา*. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาศิลปะ, บัณฑิตวิทยาลัย, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อ้อยทิพย์ สุทธิเทพ. (2543). *วัฒนธรรมโรงเรียนที่ส่งผลต่อการปฏิบัติงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาการบริหารการศึกษา, คณะศึกษาศาสตร์, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- อุดม บัวศรี. (2540). *ผญาภูมิปัญญาชีวิตอีสาน*. ขอนแก่น: พระธรรมจันท์.
- เอกรินทร์ สีมหาศาล. (2546). *กระบวนการวัดและประเมินผลตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544*. กรุงเทพฯ: ไทยรุ่งเกล้า.
- อิศริยา พย์คฆวรรณ. (2556). *การบริหารงานวิชาการของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในเขตเทศบาลนครขอนแก่น*. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, สาขาวิชาพุทธศาสตร์, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- Carter, V. G. (1973). *Dictionary of Education*. New York: McGraw Hill Book.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก

สำเนาหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

(สำเนา)

ที่ ศธ 6621/ว 135

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

ต.แสนสุข อ.เมือง จ.ชลบุรี 20131

25 มกราคม 2556

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

เรียน

สิ่งที่ส่งมาด้วย เครื่องมือเพื่อการวิจัย จำนวน ๑ ชุด

ด้วย พระมหาไพโรวรรณ สุขสิทธิ์ นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยบูรพา ได้รับอนุมัติให้ทำวิทยานิพนธ์เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ ในทศวรรษหน้า ในความควบคุมดูแลของ รองศาสตราจารย์ ดร.ชร สุนทรายุทธ เป็นประธานกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ มีความประสงค์ขออำนวยความสะดวกจากท่านในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากข้าราชการครู และบุคลากรทางการศึกษาในสังกัด หนึ่งโครงการวิจัยนี้ได้ผ่านขั้นตอนการพิจารณาทางจริยธรรมการวิจัยของมหาวิทยาลัยบูรพา เรียบร้อยแล้ว

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา หวังเป็นอย่างยิ่งว่า คงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบคุณอย่างสูงมา ณ โอกาสนี้

ขอแสดงความนับถือ

วิมลรัตน์ จตุรานนท์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วิมลรัตน์ จตุรานนท์)

รองคณบดีฝ่ายวิชาการ ปฏิบัติการแทน

คณบดีคณะศึกษาศาสตร์ ปฏิบัติการแทน

อธิการบดีมหาวิทยาลัยบูรพา

ศูนย์นวัตกรรมกรรมการบริหารและผู้นำทางการศึกษา

โทรศัพท์ 038 - 10 - 2052 โทรสาร 038 - 74 - 5811

ผู้วิจัยโทร. 082 - 464 - 4845

ภาคผนวก ข
แบบสอบถามข้อมูล

แบบสอบถามรอบที่ 1

เรื่องรูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา
ในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า

THE MISSION OF PHRAPARIYATTIDHAMMA SCHOOL: GENERAL EDUCATION
DEPARTMENT IN THE SOUTHERN ISAAN MANAGEMENT FOR EDUCATION MODEL
IN THE NEXT DECADE.

คำชี้แจง โปรดแสดงความคิดเห็นของท่านเกี่ยวกับรูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของโรงเรียน
พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า ตามหัวข้อ ดังต่อไปนี้

1. การจัดการศึกษา(หลักสูตร)

1.1 หลักสูตรของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้
ในทศวรรษหน้าควรใช้หลักสูตรที่มีองค์ประกอบอย่างไร.....

.....

1.1.1 องค์ความรู้ที่ต้องการ.....

1.1.2 จุดเน้นของหลักสูตร.....

1.2 การนำหลักสูตรไปใช้ในกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม
แผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า ควรเน้นกิจกรรมประเภทไหน.....

.....

1.3 การใช้สื่อเทคโนโลยีในการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรของ โรงเรียนพระปริยัติ
 ธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้าควรมีลักษณะเน้นสื่อประเภทใด.....

.....

.....

.....

1.4 การวัด และประเมินผลหลักสูตรของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
 ในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้าควรมีลักษณะอย่างไร.....

.....

.....

.....

2.การพัฒนาาระบบบริหาร โรงเรียน

2.1 การบริหารงานวิชาการของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
 ในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้าควรมี

2.1.1 โครงสร้างอย่างไร.....

.....

.....

.....

2.1.2 แนวทางอย่างไร.....

.....

.....

.....

2.2 การบริหารงบประมาณของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
 ในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้าควรมี

2.2.1 โครงสร้างอย่างไร.....

.....

.....

.....

2.2.1 แนวทางอย่างไร.....

.....

.....

.....

2.3 การบริหารงานบุคคลของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
ในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้าควรมี

2.3.1 โครงสร้างอย่างไร.....

.....

2.3.2 แนวทางอย่างไร.....

.....

2.4 การบริหารทั่วไปของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ใน
ทศวรรษหน้าควรมี

2.4.1 โครงสร้างอย่างไร.....

.....

2.4.2 แนวทางอย่างไร.....

.....

3. การเผยแผ่ และทำนุบำรุงพุทธศาสนา

3.1 วิธีการในการเผยแผ่ของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้
ในทศวรรษหน้าควรมีแนวทางอย่างไร.....

.....

3.1.1 วิธีการเผยแผ่แบบดั้งเดิม.....

.....

3.1.2 วิธีการเผยแผ่แบบยุคปัจจุบัน.....

.....

3.2 การสร้างความภาคภูมิใจในการเผยแพร่ของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า ควรมีลักษณะอย่างไร.....

.....

3.2.1 เชิดชูเกียรติคุณ.....

.....

3.2.2 สนับสนุน ส่งเสริม. ....

.....

3.3 เทคนิคที่ทำให้ประสบผลสำเร็จกับการเผยแพร่ของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้าควรมีเทคนิคพิเศษอย่างไร.....

.....

3.3.1 การเทศนา.....

.....

3.3.2 การเขียน .....

.....

3.3.3 การบรรยาย.....

.....

3.3.4 สร้างสื่อ .....

.....

3.4 การรับรู้ของประชาชนในการเผยแพร่ของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า ควรมีเน้นด้านใดบ้าง.....

.....

.....

3.4.1 ความเข้าใจบทบาทในการเผยแผ่.....

.....

3.4.2 สามารถนำหลักพุทธธรรมไปปฏิบัติ.....

.....

3.4.3 เข้าใจหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา.....

.....

แบบสอบถามรอบที่ 2

เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาดมพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
ในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า

คำชี้แจง

จากการที่ผู้วิจัยได้รับความอนุเคราะห์จากท่านในการตอบแบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ในรอบที่ 1 นั้นแบบสอบถามในรอบที่ 2 นี้ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมาจากการรวบรวมความคิดเห็นของท่านที่ได้แสดงความคิดเห็นในรอบที่ 1 ได้ข้อความแสดงรูปแบบการจัดการศึกษาดมพันธกิจของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้าดังแนบมา เพื่อขอให้ท่านให้นำหนักของข้อความในแบบมาตรฐานส่วนประมาณค่า (Rating scale) ตามความคิดเห็นของท่าน โดยค่าคะแนนมีความหมาย ดังนี้

4 หมายถึง	ข้อความนั้นผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยมากที่สุด
3 หมายถึง	ข้อความนั้นผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยมาก
2 หมายถึง	ข้อความนั้นผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยน้อย
1 หมายถึง	ข้อความนั้นผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยน้อยที่สุด

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี และขอขอบพระคุณ/ เจริญพรมา ณ โอกาสนี้

พระมหาไพรวรรณ สุขสิทธิ์

ผู้วิจัย

นิติระดับปริญญาโท สาขาวิชาการบริหารการศึกษา

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

โปรดเขียนเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่ตรงกับความคิดเห็นของท่าน

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น			
	4	3	2	1
1. ด้านการจัดการศึกษา (หลักสูตร)				
<u>องค์ประกอบของหลักสูตร</u>				
1. ควรเป็นหลักสูตรที่มีวิชาสามัญเป็นไปตามมาตรฐาน การแห่งชาติ ควรมีวิชาธรรม-บาลีเพิ่มเติมอย่างเหมาะสม.....	.....	.....	.....	.....
2. ความรู้ทางโลก และความรู้ทางธรรมที่สอดคล้องเหมาะสมกับ ความเปลี่ยนแปลงจัดให้มีการบูรณาการความรู้ทางธรรมเพิ่ม ในทุกกลุ่มสาระ.....	.....	.....	.....	.....
3. เน้นเพิ่มความรู้ทางธรรม - บาลีเป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน.....	.....	.....	.....	.....
4. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และความต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น.....	.....	.....	.....	.....
5. นักเรียนได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร.....	.....	.....	.....	.....
<u>การนำหลักสูตรไปใช้ในกิจกรรมการเรียนรู้</u>				
6. การส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้.....	.....	.....	.....	.....
7. การจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ.....	.....	.....	.....	.....
8. การส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนาการจัดการกระบวนการเรียนรู้.....	.....	.....	.....	.....
9. การจัดกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดี.....	.....	.....	.....	.....
10. การจัดแหล่งเรียนรู้ทั้งภายใน และนอกโรงเรียน.....	.....	.....	.....	.....
11. การวางแผนพัฒนากระบวนการเรียนรู้ในสถานศึกษาอย่างเป็น ระบบ และสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา.....	.....	.....	.....	.....
12. การจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่นตามความเหมาะสม ทั้งด้านเวลา สาระการเรียนรู้ และผู้เรียน.....	.....	.....	.....	.....
13.การจัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเรียนรู้	.....	.....	.....	.....

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น			
	4	3	2	1
<u>การใช้สื่อ เทคโนโลยีในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตร</u>				
14. การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาช่วยในการพัฒนา กิจกรรมการเรียนรู้.....	.....	.....	.....	.....
15. การผลิต พัฒนา จัดหา การใช้สื่อ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อการศึกษา.....	.....	.....	.....	.....
16. การจัดให้มีหนังสือ สิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยี และอื่น ๆ ที่หลากหลาย.....	.....	.....	.....	.....
17. การประเมินผลการพัฒนาการใช้สื่อ นวัตกรรม และเทคโนโลยี เพื่อการศึกษาอย่างต่อเนื่อง.....	.....	.....	.....	.....
<u>การวัดผลประเมินผลหลักสูตร</u>				
18. การประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาโดยการมีส่วนร่วม ของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง.....	.....	.....	.....	.....
19. การติดตาม ประเมินผล และการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา	.....	.....	.....	.....
20. การวัดผล และประเมินผลตรงตามวัตถุประสงค์ และเนื้อหา ของหลักสูตร.....	.....	.....	.....	.....
21. การประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา โดยการมีส่วนร่วม ของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง.....	.....	.....	.....	.....
2. ด้านการพัฒนาระบบบริหารโรงเรียน				
<u>การบริหารงานวิชาการ</u>				
22. การจัดทำแผนปฏิบัติงานและปฏิทินปฏิบัติงานตามแผนงาน และโครงการที่วางไว้.....	.....	.....	.....	.....
23. การรวบรวมสารสนเทศด้านวิชาการเพื่อเป็นแนวทาง ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา.....	.....	.....	.....	.....
24. การรวบรวมสารสนเทศด้านวิชาการเพื่อเป็นแนวทาง ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา.....	.....	.....	.....	.....
25. การจัดโครงสร้างการบริหารงานประกันคุณภาพภายใน สถานศึกษาและมาตรฐานการศึกษา.....	.....	.....	.....	.....

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น			
	4	3	2	1
<u>การบริหารงบประมาณ</u>				
26. การจัดระบบข้อมูลสารสนเทศและดัชนีชี้วัดผลผลิต และผลลัพธ์ด้านงบประมาณของสถานศึกษา.....	.....	.....	.....	.....
27. การจัด และเสนอของบประมาณ.....	.....	.....	.....	.....
28. การระดมทุนเพื่อการศึกษา และการพัฒนาโรงเรียน.....	.....	.....	.....	.....
29. การวิเคราะห์ และจัดลำดับความสำคัญของแผนงาน/ โครงการ.....	.....	.....	.....	.....
30. กฎ ระเบียบ วิธีการในการจัดสรรงบประมาณมีความคล่องตัว.....	.....	.....	.....	.....
31. ระบบการบริหารจัดการ การเงิน การบัญชีที่ได้มาตรฐาน.....	.....	.....	.....	.....
32. การระดมทุนเพื่อการศึกษา และการพัฒนาโรงเรียน.....	.....	.....	.....	.....
33. การจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้อง เหมาะสมกับภาระงาน และรูปแบบการจัดการเรียนการสอน.....	.....	.....	.....	.....
34. การจัดสรรเงินในการพัฒนาบุคลากรด้านการสอน.....	.....	.....	.....	.....
<u>การบริหารงานบุคคล</u>				
35. ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบ แบบแผน หลักเกณฑ์ และวิธีปฏิบัติทางราชการ.....	.....	.....	.....	.....
36. การจัดเงินเดือน และค่าตอบแทนของบุคลากร.....	.....	.....	.....	.....
37. การจัดบริการด้านเอกสารและคู่มือเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน แก่บุคลากร.....	.....	.....	.....	.....
38. การดำเนินการพัฒนาบุคลากรให้ได้มาตรฐาน และจรรยาบรรณวิชาชีพ.....	.....	.....	.....	.....
39. การนิเทศการปฏิบัติงานของบุคลากร.....	.....	.....	.....	.....
40. การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง.....	.....	.....	.....	.....
41. การจัดทำทะเบียนประวัติบุคลากร และลูกจ้าง.....	.....	.....	.....	.....
42. การวางแผนอัตรากำลัง และกำหนดตำแหน่งของบุคลากร.....	.....	.....	.....	.....
43. การประกาศยกย่องสรรเสริญบุคลากรที่มีความสามารถพิเศษ ต่อสาธารณชน.....	.....	.....	.....	.....

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น			
	4	3	2	1
<u>การบริหารงานทั่วไป</u>				
44. การพัฒนาระบบบริหารจัดการภายในให้เป็นองค์กรที่ทันสมัย มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ.....	.....	.....	.....	.....
45. การบำรุง ดูแล รักษา และพัฒนาอาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน.....	.....	.....	.....	.....
46. การดำเนินการวางแผนด้านธุรการของโรงเรียน.....	.....	.....	.....	.....
47. การประสานงานกับโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสวงหาความร่วมมือ ช่วยเหลือสนับสนุนด้านต่าง ๆ	.....	.....	.....	.....
48. การวางแผน และดำเนินการนำนวัตกรรม และเทคโนโลยี เพื่อการศึกษามาใช้ในโรงเรียน.....	.....	.....	.....	.....
49. การจัดกิจกรรมนักเรียนให้มีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย ตามความสนใจ และความถนัด.....	.....	.....	.....	.....
50. การบำรุง ดูแล รักษา และพัฒนาอาคาร สถานที่ และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน.....	.....	.....	.....	.....
51. การจัด และให้บริการการศึกษาแก่บุคคล ชุมชน หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่น.....	.....	.....	.....	.....
52. การจัดระบบการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และรายงานผลการพัฒนาโรงเรียน.....	.....	.....	.....	.....
53. การส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรมท้องถิ่นในชุมชน.....	.....	.....	.....	.....
54. การดำเนินการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานของ โรงเรียน.....	.....	.....	.....	.....
3. การเผยแผ่ และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา				
<u>วิธีการ</u>				
55. พัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้อุทธศาสนาของชุมชน.....	.....	.....	.....	.....
56. การจัดงานแข่งขันทักษะทางวิชาการ.....	.....	.....	.....	.....
57. จัดโครงการ“1 โรงเรียนพระปริยัติ 1 ธรรมะสู่ชุมชน”.....	.....	.....	.....	.....
58. จัดงานวันโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.....	.....	.....	.....	.....
59. ส่งเสริมสนับสนุนเข้าร่วมกิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.....	.....	.....	.....	.....

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น			
	4	3	2	1
60. จัดนิทรรศการป้าย พุทธภายิต,คติธรรม.....	.....	.....	.....	.....
61. การจัดให้มีพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ.....	.....	.....	.....	.....
62. จัดโครงการรณรงค์ ส่งเสริมประชาชนเข้าวัดปฏิบัติธรรม.....	.....	.....	.....	.....
63. จัดตั้งสถานีวิทย์เพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.....	.....	.....	.....	.....
64. สร้างเว็บไซต์ธรรมออนไลน์.....	.....	.....	.....	.....
65. สร้างเครือข่ายกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรมทางสังคมออนไลน์	.....	.....	.....	.....
66. การจัดให้มีการสอนศีลธรรมนอกสถานที่.....	.....	.....	.....	.....
67. การสร้างสื่อพระพุทธศาสนาทางอินเทอร์เน็ต.....	.....	.....	.....	.....
<u>การสร้างความภูมิใจ</u>				
68. การพิมพ์ชีวประวัติของบุคคลผู้มีผลงานการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา.....	.....	.....	.....	.....
69. การประกวดผลงานการเผยแผ่ของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.....	.....	.....	.....	.....
70. การประกาศเกียรติคุณ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ศึกษาที่มีผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาดีเด่น.....	.....	.....	.....	.....
71. สร้างระบบสวัสดิการและสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	.....	.....	.....	.....
72. ให้งบประมาณสนับสนุนสำหรับ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาที่สร้างสื่อพระพุทธศาสนาทางอินเทอร์เน็ต..	.....	.....	.....	.....
73. อุทหนุนการดำเนินงาน โรงเรียนพระปริยัติธรรมที่เผยแผ่ พระพุทธศาสนา.....	.....	.....	.....	.....
74. การเชิดชูเกียรติบุคคล/โรงเรียนพระปริยัติธรรมต้นแบบ ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา.....	.....	.....	.....	.....
75. อุทหนุนการศึกษาสำหรับพระปริยัติธรรม.....	.....	.....	.....	.....
<u>เทคนิคที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ</u>				
76. การเทศนา การบรรยายธรรม.....	.....	.....	.....	.....
77. การปาฐกถา การอภิปราย.....	.....	.....	.....	.....
78. มัคคุเทศก์นำชมพุทธสถานและปูชนียะสถาน ทางประวัติศาสตร์.....	.....	.....	.....	.....

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น			
	4	3	2	1
79. การสาธิต การสนทนาธรรม.....	.....	.....	.....	.....
80. การเขียนบทความลงวารสารหรือหนังสือพิมพ์.....	.....	.....	.....	.....
81. การเขียนบทความทางวิทยุ และ โทรทัศน์.....	.....	.....	.....	.....
82. การจัดรายการวิทยุ และ โทรทัศน์ออนไลน์.....	.....	.....	.....	.....
<u>การรับรู้ของประชาชน</u>				
83. ประชาชนเข้าใจความหมายของเบญจศีลอย่างถูกต้อง.....	.....	.....	.....	.....
84. ประชาชนเข้าใจ และปฏิบัติถูกต้องเกี่ยวกับวิธีการแสดงตน เป็นพุทธมามกะ.....	.....	.....	.....	.....
85. ประชาชนรู้ และเข้าใจความสำคัญของ โรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา.....	.....	.....	.....	.....
86. เข้าใจหลักการเผยแพร่ของ โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา.....	.....	.....	.....	.....
87. ประชาชนปฏิบัติตามศีลธรรมและวัฒนธรรมของชุมชน.....	.....	.....	.....	.....
88. ประชาชนเข้าใจหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธศาสนา ที่โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาอย่างถูกต้อง.....	.....	.....	.....	.....
89. ประชาชนรู้จักพระพุทธศาสนาตามวัยของตน.....	.....	.....	.....	.....
90. ประชาชนรู้ และเข้าใจคำสั่งสอนอันเป็นหัวใจ ของพระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง.....	.....	.....	.....	.....

แบบสอบถามรอบสุดท้าย

เรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาตามพันธกิจของ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา
ในเขตอีสานใต้ในทศวรรษหน้า

คำชี้แจง

แบบสอบถามรอบสุดท้ายนี้ ประกอบด้วยประเด็นความคิดเห็นของกลุ่มที่มีค่ามัธยฐาน (Median) ตั้งแต่ 3.50 ขึ้นไป หรือกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเห็นด้วยในระดับมากขึ้นไป และทุกประเด็นความคิดเห็นนั้น มีค่าพิสัยระหว่างควอไทล์ (I.R) ไม่เกิน 1.50 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญมีความสอดคล้องกัน

ดังนั้น ในแบบสอบถามรอบนี้ ผู้วิจัยขอความกรุณาท่านได้โปรดทบทวนคำตอบของท่านอีกครั้ง โดย

1. อ่านข้อความที่ละเอียด และพิจารณาข้อความนั้น ท่านมีความคิดเห็นในระดับใด โดยพิจารณาคำตอบของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และคำตอบของท่านในรอบที่สองประกอบ แล้วขีดเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคะแนนที่ท่านเลือก ซึ่งท่านจะยืนยันคำตอบเดิม หรือเลือกคำตอบใหม่ ก็ขอได้โปรดขีดเครื่องหมาย ✓ อีกครั้ง ลงในช่องคะแนนตามความคิดเห็นของท่าน

2. หากคำตอบของท่านในรอบนี้อยู่นอกพิสัยระหว่างควอไทล์ ($[\leftarrow \rightarrow]$) กรุณาเขียนเหตุผลประกอบด้วย

เกณฑ์ในการพิจารณา

4 หมายถึง	เห็นด้วยมากที่สุด
3 หมายถึง	เห็นด้วยมาก
2 หมายถึง	เห็นด้วยน้อย
1 หมายถึง	เห็นด้วยน้อยที่สุด

สัญลักษณ์ที่ใช้ในแบบสอบถาม

M	หมายถึง	ค่ามัธยฐานระดับความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
$\leftarrow \rightarrow$	หมายถึง	ช่วงพิสัยระหว่างควอไทล์ของระดับความคิดเห็นของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ
*	หมายถึง	ระดับความคิดเห็นของท่านที่ตอบไว้ในแบบสอบถามฉบับที่ 2

พระมหาไพโรวรรณ สุขสิทธิ์

ผู้วิจัย

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				Md	IQ.R.	เหตุผล
	4	3	2	1			
1. ด้านการจัดการศึกษา (หลักสูตร) <u>องค์ประกอบของหลักสูตร</u>							
1. ควรเป็นหลักสูตรที่มีวิชาสามัญเป็นไปตามมาตรฐานการแห่งชาติ ควรมีวิชา ธรรม - บาลีเพิ่มเติมอย่างเหมาะสม	M				4.00	0.00	
2. ความรู้ทางโลกและความรู้ทางธรรม ที่สอดคล้องเหมาะสมกับ ความเปลี่ยนแปลงจัดให้มีการบูรณาการ ความรู้ทางธรรมเพิ่มในทุกกลุ่มสาระ	M				4.00	0.00	
3. เน้นเพิ่มความรู้ทางธรรม - บาลี เป็นเอกลักษณ์ของโรงเรียน	M				4.00	0.00	
4. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา และ ความต้องการของสังคม ชุมชน และท้องถิ่น	M				4.00	0.00	
5. นักเรียนได้รับการพัฒนาด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร	M				4.00	0.00	
<u>การนำหลักสูตรไปใช้ในกิจกรรม</u> <u>การเรียนรู้</u>							
6. การส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนา การจัดกระบวนการเรียนรู้	M				4.00	0.00	
7. การจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียน เป็นสำคัญ	M				4.00	0.00	
8. การส่งเสริมให้ครูได้รับการพัฒนา การจัดกระบวนการเรียนรู้	M				4.00	0.00	

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				Md	IQ.R.	เหตุผล
	4	3	2	1			
9.การจัดกิจกรรมสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดี	M				4.00	0.00	
10. การจัดแหล่งเรียนรู้ทั้งภายใน และนอกโรงเรียน	M				4.00	0.00	
11. การวางแผนพัฒนากระบวนการเรียนรู้ ในสถานศึกษาอย่างเป็นระบบ และสอดคล้องกับการปฏิรูปการศึกษา	M				4.00	0.00	
12. การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้ยืดหยุ่น ตามความเหมาะสมทั้งด้านเวลา สาระการเรียนรู้ และผู้เรียน	M				4.00	0.00	
13. การจัดบรรยากาศ สิ่งแวดล้อม แหล่งเรียนรู้ให้เอื้อต่อการเรียนรู้	M				4.00	0.00	
<u>การใช้สื่อ เทคโนโลยีในการจัดกิจกรรม</u>							
<u>การเรียนรู้ตามหลักสูตร</u>							
14. การนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาช่วยในการพัฒนากิจกรรมการเรียนรู้	M				3.50	1.25	
15. การผลิต พัฒนา จัดหา การใช้สื่อ และเทคโนโลยีที่เหมาะสม เพื่อการศึกษา	M				4.00	1.00	
16. การจัดให้มีหนังสือ สิ่งพิมพ์ สื่อเทคโนโลยีและอื่น ๆ ที่หลากหลาย	M				4.00	0.00	
17. การประเมินผลการพัฒนาการใช้ สื่อนวัตกรรม และเทคโนโลยี เพื่อการศึกษาอย่างต่อเนื่อง	M				4.00	0.00	
<u>การวัดผลประเมินผลหลักสูตร</u>							
18. การประเมินผลการใช้หลักสูตร สถานศึกษาโดยการมีส่วนร่วม ของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง	M				4.00	0.00	

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				Md	IQ.R.	เหตุผล
	4	3	2	1			
19. การติดตาม ประเมินผล และ การปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา	M				4.00	0.00	
20. การวัดผล และประเมินผลตรงตาม วัตถุประสงค์ และเนื้อหาของหลักสูตร	M				4.00	0.00	
21. การประเมินผลการใช้หลักสูตร สถานศึกษาโดยการมีส่วนร่วม ของบุคคลทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง	M				4.00	0.00	
2. ด้านการพัฒนากระบวนการบริหารโรงเรียน							
<u>การบริหารงานวิชาการ</u>							
22. การจัดทำแผนปฏิบัติงาน และปฏิทิน ปฏิบัติงานตามแผนงาน และโครงการ ที่วางไว้	M				4.00	1.00	
23. การรวบรวมสารสนเทศด้านวิชาการ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตร สถานศึกษา	M				4.00	0.00	
24. การจัดโครงสร้างการบริหารงาน ประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา และมาตรฐานการศึกษา	M				4.00	1.00	
<u>การบริหารงบประมาณ</u>							
25. การจัดระบบข้อมูลสารสนเทศ และดัชนีชี้วัดผลผลิต และผลลัพธ์ ด้านงบประมาณของสถานศึกษา	M				4.00	1.00	
26. การจัด และเสนอของบประมาณ	M				4.00	0.00	
27. การระดมทุนเพื่อการศึกษา และการพัฒนาโรงเรียน	M				4.00	0.00	
28. การวิเคราะห์ และจัดลำดับความสำคัญ ของแผนงาน/โครงการ	M				4.00	0.00	

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				Md	IQ.R.	เหตุผล
	4	3	2	1			
29. กฎ ระเบียบ วิธีการในการจัดสรรงบประมาณมีความคล่องตัว	M				4.00	0.00	
30.ระบบการบริหารจัดการ การเงิน การบัญชีที่ได้มาตรฐาน	M				4.00	0.00	
31. การระดมทุนเพื่อการศึกษา และการพัฒนาโรงเรียน	M				4.00	0.00	
32. การจัดสรรงบประมาณให้สอดคล้องเหมาะสมกับภาระงาน และรูปแบบการจัดการเรียนการสอน	M				4.00	0.00	
33. การจัดสรรเงินในการพัฒนาบุคลากรด้านการสอน	M				4.00	0.00	
<u>การบริหารงานบุคคล</u>	M				4.00	0.00	
34. ความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมาย ระเบียบแบบแผน หลักเกณฑ์ และวิธีปฏิบัติทางราชการ	M				4.00	0.00	
35. การจัดเงินเดือน และค่าตอบแทนของบุคลากร	M				4.00	0.00	
36. การจัดบริการด้านเอกสาร และคู่มือเกี่ยวกับการปฏิบัติงานแก่บุคลากร	M				4.00	0.00	
37. การดำเนินการพัฒนาบุคลากรให้ได้มาตรฐาน และจรรยาบรรณวิชาชีพ	M				4.00	0.00	
38. การนิเทศการปฏิบัติงานของบุคลากร	M				4.00	0.00	
39. การประเมินผลการปฏิบัติงานของบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ และต่อเนื่อง	M				4.00	0.00	
40. การจัดทำทะเบียนประวัติบุคลากร และถูกจ้าง	M				4.00	0.00	

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				Md	IQ.R.	เหตุผล
	4	3	2	1			
41. การวางแผนอัตราค่าจ้าง และกำหนดตำแหน่งของบุคลากร	M				4.00	0.00	
42. การดำเนินการพัฒนาบุคลากรให้ได้มาตรฐาน และจรรยาบรรณวิชาชีพ	M				4.00	0.00	
43. การประกาศยกย่องสรรเสริญบุคลากรที่มีความสามารถพิเศษต่อสาธารณชน	M				4.00	0.00	
<u>การบริหารงานทั่วไป</u>							
44. การพัฒนาระบบบริหารจัดการภายในให้เป็นองค์กรที่ทันสมัย มีคุณภาพและประสิทธิภาพ	M ↔				4.00	1.00	
45. การบำรุง ดูแล รักษา และพัฒนาอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน	M				4.00	0.00	
46. การดำเนินการวางแผนด้านธุรการของโรงเรียน	M				4.00	0.00	
47. การประสานงานกับโรงเรียนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อแสวงหาความร่วมมือ ช่วยเหลือสนับสนุนด้านต่าง ๆ	M				4.00	0.00	
48. การวางแผน และดำเนินการนำนวัตกรรม และเทคโนโลยีเพื่อการศึกษามาใช้ในโรงเรียน	M				4.00	0.00	
49. การจัดกิจกรรมนักเรียนให้มีส่วนร่วมอย่างหลากหลายตามความสนใจและความถนัด	M ↔				4.00	1.00	
50. การบำรุง ดูแล รักษา และพัฒนาอาคารสถานที่ และสภาพแวดล้อมของโรงเรียน	M ↔				4.00	1.00	

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				Md	IQ.R.	เหตุผล
	4	3	2	1			
51. การจัด และให้บริการการศึกษา แก่บุคคล ชุมชน หน่วยงาน และสถาบันสังคมอื่น	M				4.00	0.00	
52. การจัดระบบการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินผล และรายงานผลการพัฒนา โรงเรียน	M				4.00	0.00	
53. การส่งเสริมประเพณี วัฒนธรรม ท้องถิ่นในชุมชน	M				4.00	0.00	
54. การดำเนินการประชาสัมพันธ์ ผลการดำเนินงานของโรงเรียน	M				4.00	0.00	
3. การเผยแผ่ และทำนุบำรุง พระพุทธศาสนา							
<u>วิธีการ</u>							
55. พัฒนาโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้พระพุทธศาสนาของชุมชน	←M→				4.00	1.00	
56. การจัดงานแข่งขันทักษะทางวิชาการ	M				4.00	0.00	
57. จัดโครงการ “1 โรงเรียนพระปริยัติ 1 ธรรมะสู่ชุมชน”	M				4.00	0.00	
58. จัดงานวัน โรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	M				4.00	0.00	
59. ส่งเสริมสนับสนุนเข้าร่วมกิจกรรม การเผยแผ่พระพุทธศาสนา	M				4.00	0.00	
60. จัดตั้งสถานีวิทยุเพื่อการเผยแผ่ พระพุทธศาสนา	M				4.00	0.00	
61. สร้างเว็บไซต์ธรรมออนไลน์	M				4.00	1.00	
62. สร้างเครือข่ายกลุ่มโรงเรียน พระปริยัติธรรมทางสังคมออนไลน์	M				4.00	0.00	

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				Md	IQ.R	เหตุผล
	4	3	2	1			
63. การสร้างสื่อพระพุทธศาสนา ทางอินเทอร์เน็ต	M				4.00	0.00	
<u>การสร้างความภูมิใจ</u> 64. การพิมพ์ชีวประวัติของบุคคล ผู้มีผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา	M				4.00	0.00	
65. การประกวดผลงานการเผยแผ่ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	M				4.00	0.00	
66. การประกาศเกียรติคุณโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ที่มีผลงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ดีเด่น	M				4.00	0.00	
67. สร้างระบบสวัสดิการ และสนับสนุน การเผยแผ่พระพุทธศาสนา	M				4.00	0.00	
68. ให้งบประมาณสนับสนุนสำหรับ โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ ศึกษาที่สร้างสื่อพระพุทธศาสนา ทางอินเทอร์เน็ต	M				4.00	0.00	
<u>เทคนิคที่ทำให้ประสบผลสำเร็จ</u> 69. การเทศนา การบรรยายธรรม	M				4.00	0.00	
70. การปาฐกถา,การอภิปราย	↔ M				4.00	1.00	
71. มัคคุเทศก์นำชมพุทธสถาน และ ปูชนียะสถานทางประวัติศาสตร์	↔ M				4.00	1.00	
72. การสาธิต การสนทนาธรรม	↔ M				3.50	1.25	
73. การเขียนบทความลงวารสาร หรือหนังสือพิมพ์	M				4.00	0.00	

ข้อความ	ระดับความคิดเห็น				Md	IQ.R	เหตุผล
	4	3	2	1			
74. การเขียนบทความทางวิทยุ และโทรทัศน์	M				4.00	0.00	
75. การจัดรายการวิทยุ และโทรทัศน์ ออนไลน์	M				4.00	0.00	
<u>การรับรู้ของประชาชน</u> 76. ประชาชนรู้ และเข้าใจความสำคัญ ของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา	M				4.00	0.00	
77. เข้าใจหลักการเผยแพร่ของโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา	M				4.00	0.00	
78. ประชาชนปฏิบัติตามศีลธรรม และวัฒนธรรมของชุมชน	M				4.00	0.00	
79. ประชาชนเข้าใจหลักธรรมคำสั่งสอน ของพระพุทธศาสนาที่โรงเรียน พระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา อย่างถูกต้อง	M				4.00	0.00	
80. ประชาชนรู้จักพระพุทธศาสนาตามวัย ของตน	M				4.00	0.00	
81. ประชาชนรู้ และเข้าใจคำสั่งสอน อันเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา อย่างถูกต้อง	M				4.00	0.00	